

општење за јавност са редовног заседања Светог
ијерејског Сабора СПЦ: Заштитити српски народ на
сову и Метохији

рука Светог архијерејског Сабора СПЦ поводом
говора о статусу Косова и Метохије:
повредивост суверенитета и интегритета СЦГ

ове у духовној и историјској перспективи
ског народа

активне философија

у нас уче канони I Васељенског Сабора

ерал Милан Недић и архијереји СПЦ

овом и старом календару

ка Православна Црква и глобализација

има, Мате, Стефан, 1996. (Писма о мосту)

еп, Јуса, Ђорђе (Писма са Космета, 1999.)

ово је свуда где су Срби

зелитизам Ватикана

ника Епархије

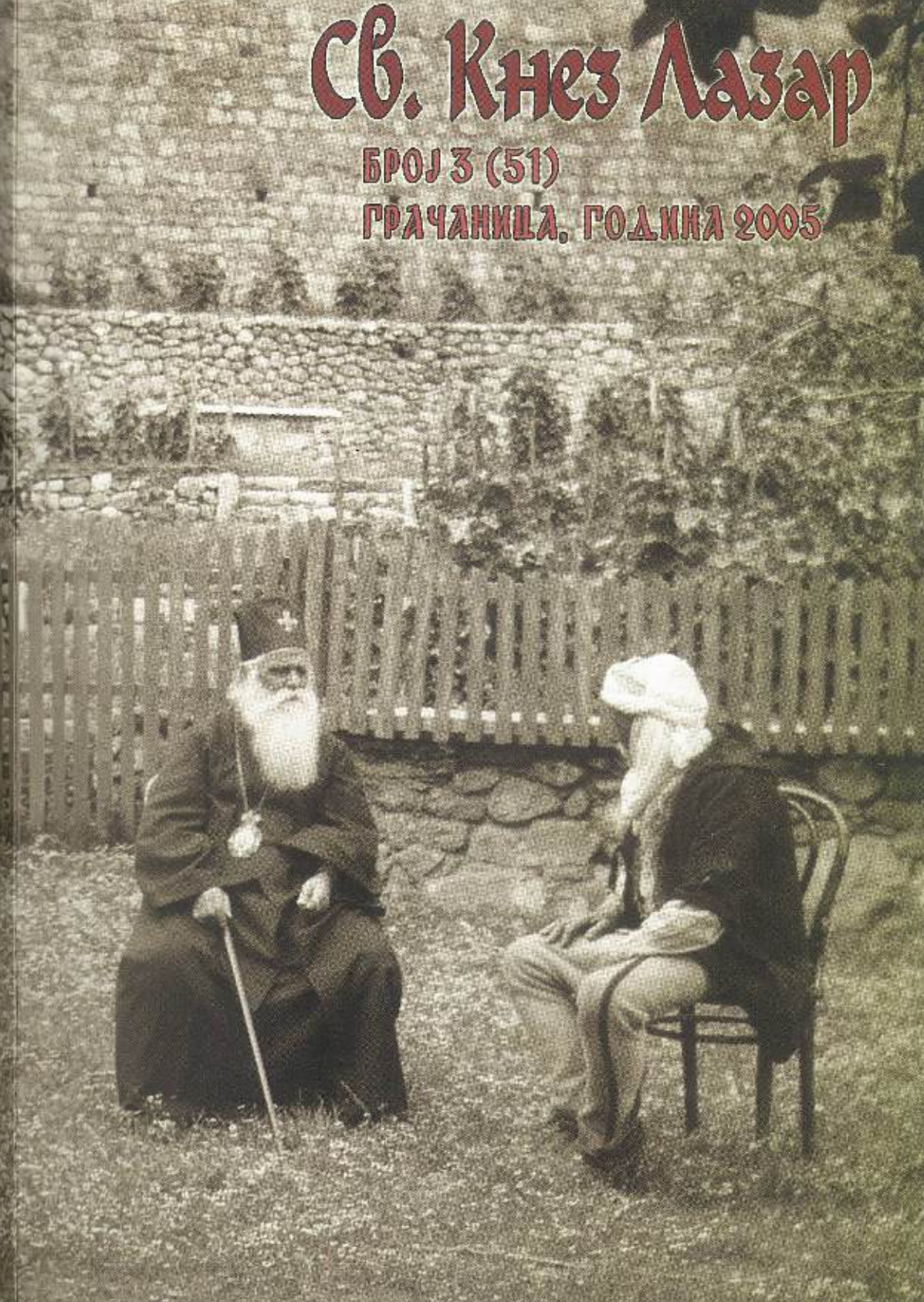
број 3 (51), Грачаница 2005.

Св. Кнез Лазар

Св. Кнез Лазар

БРОЈ 3 (51)

ГРАЧАНИЦА, ГОДИНА 2005

лична библиотека
Арх. Науа

СВЕТИ- КНЕЗ ЛАЗАР

лична библиотека
др. Н. Н. Н.

БРОЈ 3 (51)

ПРИЗРЕН/ГРАЧАНИЦА, 2005

ГОДИНА ТРИНАЕСТА

Са благословом Његовог Преосвешћенства
Епископа рашко-призренског и косовско-метохијског
господина др АРТЕМИЈА

Издаје Епархија рашко-призренска
и косовско-метохијска

Главни и одговорни уредник:
Војислав Јовичић

Уређивачки одбор:
епископ Атанасије (Ракита)
протосињел Симеон

Адреса издавача:
Епархија рашко-призренска и косовско-метохијска
Манастир Грачаница, 38205 Грачаница
тел: 063 72 93 532

ISSN 0354-3927

Садржај

УМЕСТО УВОДА

Саопштење за јавност са редовног заседања Светог
архијерејског Сабора СПЦ; Заптитити српски народ на
Косову и Метохији 7

Порука Светог архијерејског Сабора СПЦ поводом
разговора о статусу Косова и Метохије; Неповредивост
суверенитета и интегритета СЦГ 11

Епископ Артемије:
Косово у духовној и историјској перспективи
Српског народа 15

ДОГМАТИКА

Епископ Артемије:
Практична философија 25

ОГЛЕДИ ИЗ КАНОНСКОГ И ЦРКВЕНОГ ПРАВА

Проф. др С. Тројицки:
Чему нас уче канони I Васељенског Сабора 37

ИСТОРИЈА

Проф. др Вељко Ђурић Мишина:
Генерал Милан Педић и архијереји СПЦ 61

ЦРКВА У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ

Архиепископ Серафим (Собољев):
О новом и старом календару 97

Доц. др Зоран Милошевић:
Руска Православна Црква и глобализација 109

ИЗ САВРЕМЕНОГ ЖИВОТА

Владимир Умељић:

Селима, Мате, Стефан, 1996. (Писма о мосту)..... 125

Владимир Умељић:

Рецеп, Јуса Ђорђе (Писма са Космета, 1999.)..... 131

Владимир Умељић:

Косово је свуда где су Срби..... 137

АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ

Протојереј Радмир В. Поповић:

Прозелитизам Ватикана..... 147

ХРОНИКА ЕПАРХИЈЕ..... 153

УМЕСТО УВОДА

САОПШТЕЊЕ ЗА ЈАВНОСТ СА РЕДОВНОГ ЗАСЕДАЊА СВЕТОГ
АРХИЈЕРЕЈСКОГ САБОРА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ,
ОДРЖАНОГ У БЕОГРАДУ НОВЕМБРА 2005.

Заштитити српски народ на Косову и Метохији

У Патријаршијском двору у Београду, под председништвом Његове Светости Патријарха српског Господина Павла, одржано је, од 2. до 4. новембра 2005. године, редовно заседање Светог архијерејског сабора Српске Православне Цркве. У раду Сабора узели су учешће сви архијереји Српске Православне Цркве, осим Митрополита средњезападноамеричког Г. Христофора и поглавара аутономне Охридске архиепископије, Архиепископа Јована, утамниченог у скопском затвору на правди Бога.

Средишње питање којим се Сабор, на овом свом другом по реду заседању у 2005. години бавио, јесте питање садашњости и будућности Српске Православне Цркве и српског народа на Косову и Метохији, с обзиром на предстојећи почетак разговора о даљем статусу Покрајине. Своја гледишта и очекивања о овом питању Сабор је изразио одговарајућом поруком домаћој и међународној јавности, као и посебним обраћањем верницима

Српске Православне Цркве и српском народу. Суштина саборске поруке састоји се у захтеву да се нашој страдалној Цркви и угроженом народу на Косову и Метохији најзад обезбеди елементарна слобода и заштита, а да се расправа о статусу води на основу правде, морала и једнаког третмана свих етничких заједница и њихових законитих интереса, у складу са нормама међународног правног поретка.

На позив Његове Светости Патријарха, председник Владе Србије г. др Војислав Коштуница, у пратњи председника Координационог центра Владе Србије за Косово и Метохију госпође Санде Рашковић-Ивић, имао је сусрет са члановима Сабора и том приликом их је упознао са ставовима Владе Србије о будућем статусу Косова и Метохије и са корацима које Влада предузима да би се очувала територијална целовитост Србије, са Косовом и Метохијом као њеним интегралним делом.

Сабор је именовао Његово Преосвештенство викарног Епископа липљанског Г. Теодосија, као потпредседника Одбора Светог архијерејског сабора за Косово и Метохију и представника Српске Православне Цркве у Комисији за обнову православних храмова на Косову и Метохији, да, у предстојећем периоду разговора о Косову и Метохији, одржава контакте са одговорним представницима међународне заједнице у Покрајини и упознаје их са званичним ставовима Светог архијерејског синода. Сабор је, исто тако, задужио Епископа Г. Теодосија да редовно извештава Његово Преосвештенство Епископа рашко-призренског Г. Артемија, као надлежног епархијског Архијереја, Свети архијерејски синод и Одбор Светог архијерејског сабора за Косово и Метохију о свим дешавањима и текућим проблемима на Косову и Метохији. Сабор истиче да се званичним ставовима Српске Православне Цркве о ситуацији на Косову и Метохији, у вези са спомнутом обновом и тематиком с њом у вези, могу сматрати само они који буду донети од стране Светог архијерејског синода и Одбора Светог архијерејског сабора за Косово и Метохију, као меродавних саборских тела.

Сабор је са дубоким жаљењем и огорчењем саслушао извештаје архијереја Охридске архиепископије о тешком положају њеног поглавара у скопском затвору Идризово, где је, после бесмислених оптужби и фарсе од суђења, заточен због своје беско-

мпромисне борбе за црквено јединство и канонски поредак Православне Цркве. Сабор поново, по ко зна који пут, позива постојеће црквеног раскола у Републици Македонији, инспираторе гоњења упереног против Охридске архиепископије и њеног Првојерарха, на покајање и на јединство са свим помесним сестринским Црквама у благодатној свеправославној пуноћи. Истовремено, Сабор и овог пута упућује апел свим релевантним установама и органима демократског света, као и организацијама које се залажу за заштиту људских права и слобода, да одлучном акцијом издејствују ослобађање Архиепископа Јована и престанак државно-полицијског терора над признатом и законитом Православном Црквом у Републици Македонији. Јер, после слома комунизма ово је једини пример систематског гоњења Православне Цркве у савременој Европи, па и у свету, и страпан изазов демократији и основним вредностима цивилизованог света.

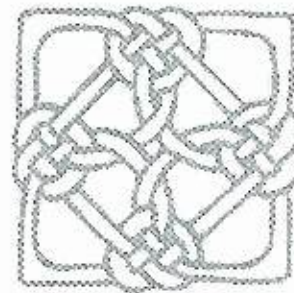
Сабор са забринутостију прати и појаве шиканирања православних верника, као и серијске нападе на имовину Српске Православне Цркве и уништавање исте у неким подручјима Хрватске и Босне и Херцеговине. Сабор констатује да је повратак прогнанника и избеглица на своја огњишта у тим земљама и даље веома ограничен, праћен многим сметњама и неизвесношћу. Поред свега осталог, зрада православне Богословије у Сарајеву још није враћена, док су другим Црквама и верским заједницама њихова непокретна добра враћена.

Сабор је такође узнемирен учесталим клеветничким испадима против појединих установа Српске Православне Цркве којима се неосновано и неодговорно приписује да скривају лица оптужена за ратне злочине. Слична осећања обузимају чланове Сабора и због клевета и напада екстремистичких група у Турској на Цариградску Патријаршију и на личност Његове Светости васељенског Патријарха Г. Вартоломеја I. Сабор се чврсто нада да ће државни органи Републике Турске, јасно опредељене за европску перспективу, пружити адекватну заштиту и правну сигурност Православној Цркви, другим хришћанским Црквама и свим мањинским заједницама на својој територији.

Сабор је такође извршио реорганизацију својих одбора – Одбора за Косово и Метохију, Одбора за сабирање података о јасеновачком логору смрти и Одбора за унапређење црквене

просвете и школства. Управо у циљу тог унапређења, Сабор је одлучио да од идуће школске године школовање у богословијама Српске Православне Цркве поново траје пет година, а не четири године, као што је то био случај у последње време.

Најзад, Сабор је начелно одобрио текст Споразума са Владом Републике Италије који треба да регулише статус Српске Православне Цркве у Италији.

ПОРУКА СВЕТОГ АРХИЈЕРЕЈСКОГ САБОРА СРПСКЕ
ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ ПОВОДОМ РАЗГОВОРА
О СТАТУСУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Неповредивост суверенитета и интегритета Србије и Црне Горе

Са дубоком забринутости Свети архијерејски сабор Српске Православне Цркве прати збивања на Косову и Метохији, где се већ шест година после бомбардовања од стране НАТО-а и доласка међународних снага наставља страдање нашег верног народа и наших светиња.

Будући да је Савет безбедности УН предложио почетак преговора о будућем статусу Косова и Метохије, Свети архијерејски сабор даје своју свесрдну подршку ставу који је изразио премијер Србије др Војислав Коштуница, да се питање будућег статуса Покрајине мора решавати у складу са међународним начелима неповредивости суверенитета и интегритета демократских држава, међу које спада и Србија и Црна Гора. Будуће решење за Косово и Метохију мора да узме у обзир интересе свих грађана који на њему живе и мора бити такво да не дестабилизује ситуацију у региону, коме су после година рата и страдања потребни мир, помирење, сарадња, морални, економски и сваки други напредак.

Да би политичко решење било праведно и дуготрајно, до њега се мора доћи преговорима. Оно не може бити једнострано наметнуто, нити пак резултат прекрајања територије по етничкој основи, јер би то изазвало масовца исељавања становништва и нове тензије на Балкану, са несагледивим последицама. Уколико би се десило, не дај Боже, да било какво решење буде наметнуто, Сабор очекује да Скупштина Србије обзнани целом народу да је извршена нелегитимна и нелгална окупација једног дела наше националне територије.

Сабор сматра да предуслов сваког озбиљног покушаја решавања питања статуса јужне покрајине Србије представља неометани и одрживи повратак прогнаних и заштита њихових имовинских права, као и индивидуалних и колективних слобода.

С обзиром пак да је од успостављања администрације УН до данас на Косову и Метохији уништено много домова и храмова и да не постоји свиденција покретне и непокретне имовине Српске Православне Цркве и српског народа која је у овом периоду нестала и годинама узурпирана, потребно је прикупити документацију о одузетој, узурпираној и уништеној имовини и извршити идентификацију на терену – на кога се сада та имовина води.

Поред институционалне правне и имовинске заштите народа на Косову и Метохији, Црква је витално заинтересована за трајну заштиту својих светиња: манастира, храмова и културне баштине. Ове православне хришћанске светиње вековима су, и у најтежа времена, верни чувари и сведоци духовног и културног идентитета српског народа на Косову и Метохији. Стога Свети архијерејски сабор поздравља препоруке специјалног известиоца УН господина Каи Бидеа, који предлаже посебну заштиту православних светиња стварањем заштитних зона, уз присуство међународних снага КФОР-а. Уз заштитне зоне потребно је обезбедити посебне међународне гаранције за слободан, духовни и физички несметан, живот и рад монашких заједница. Пошто се већина наших светиња налази у већински албанским окружењу, оваква врста заштите ничим не сме да прејудуцира питање статуса Покрајине, које се мора решавати у складу са међународним правом. Стога Свети архијерејски сабор даје у задатак Светом архијерејском синоду и свом Одбору за Косово и Метохију да, у сарадњи са релевантним домаћим и страним експертима и у пуној усаглашености са надлежним институцијама државе

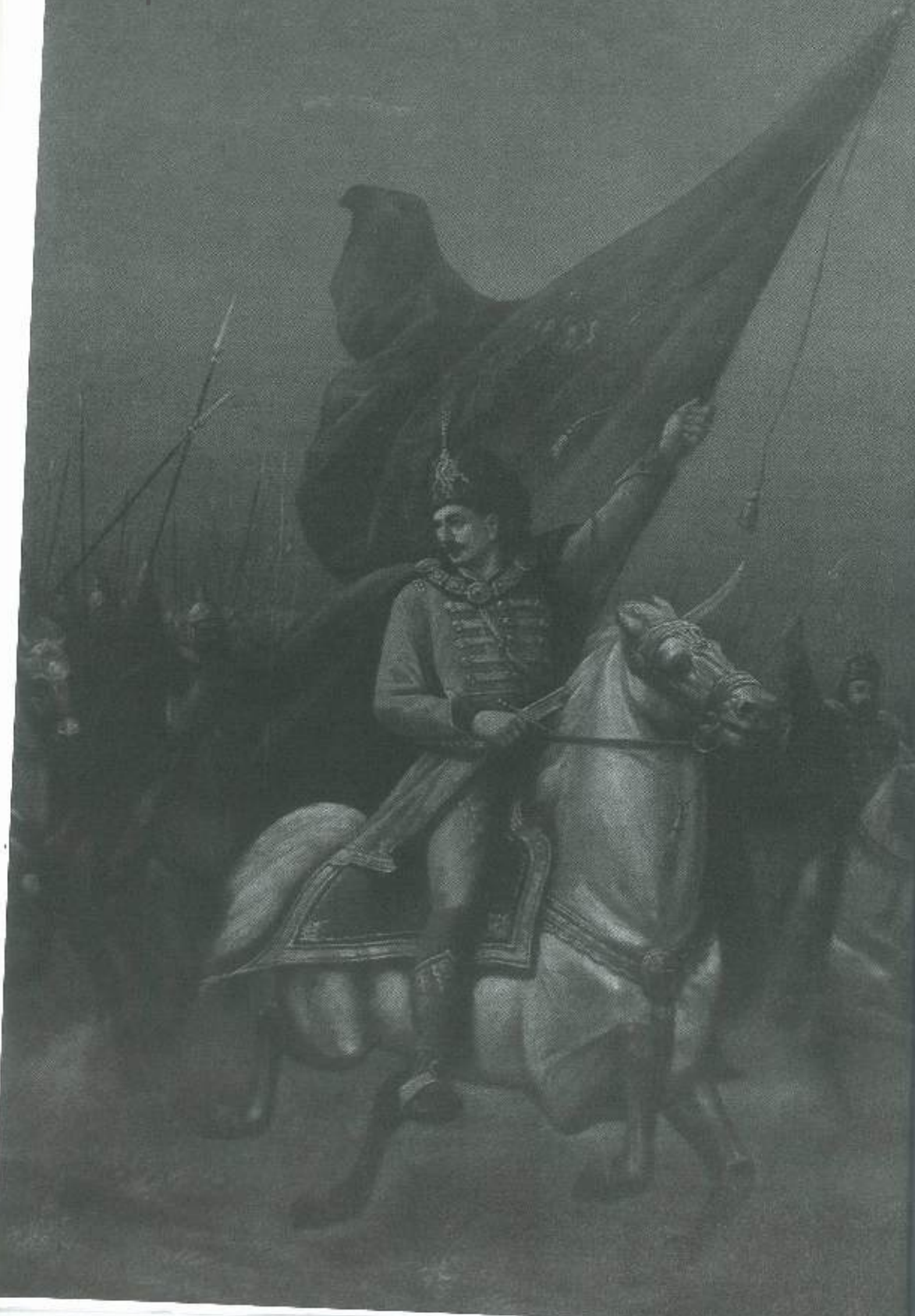
Србије, изнађе најбоља институционална решења у складу са могућностима и потребама које налаже ситуација на терену.

Такође, надлежне институције Србије, у сарадњи са страним експертима, требало би да наставе своју бригу о нашем културном наслеђу и очувању његовог верског и културног идентитета. У том погледу Свети архијерејски сабор подржава започети процес обнове порушених светиња, у којем учествују представници наше Цркве и Завода за заштиту споменика културе Србије, Епархија рашко-призренска, као и међународне институције, јер је обнова порушеног најбољи одговор онима који су те светиње рушили хотећи да затру постојање наше Цркве и народа и изврше промене цивилизацијског идентитета тога простора. При свему овоме не сме се никада изгубити из вида да се на Косову и Метохији налази Пећка Патријаршија, духовно средиште Српске Православне Цркве и седиште Српског Патријарха, што је од изузетног значаја, између осталог, и за будуће решење питања статуса ове Покрајине.

Свети архијерејски сабор ће преко Епархије рашко-призренске, Светог архијерејског синода и надлежног Одбора за Косово и Метохију наставити да непосредно прати развој збивања на Косову и Метохији и улагаће свесрдне напоре да се глас Цркве благовремено чује и поштује.

Обраћајући се на овај начин домаћим и међународним одговорним органима, обраћамо се њиме истовремено и нашим суграђанима Албанцима, желећи им од Бога мир, правду и сваки напредак, као и себи самима. При томе им искрено нудимо помирење и узајамно праштање. Уз то подсећамо по ко зна који пут њих и себе на очигледну истину: историјски и животпо смо упућени једни на друге – хлеба, сунца, воде и љубави Божје на Косову и Метохији има за све нас. Свакоме ко има савести и разума јасно је да насиље, прогони, раздори, мржња и злочини, било са које стране долазили, никада и никоме нису донели срећу. На несрећи и невино проливној сузи и крви других, поготово невиних деце, не гради се сопствена будућност. Свако гажење вечних моралних закона и општељудске правде, пре или после враћа се људима и народима Божјом мером и правдом.

Поново позивамо наш Српски народ да истраје у својој вери и људској честитости, да не клоне пред опасностима и налетима безумља, него да остане постојан и истрајан на својој прадедовској земљи и у својим богоданим светињама.

Косово у духовној и историјској перспективи Српског народа

Црква Христова у Српском народу је окосница његове вертикале која га спаја са Небом и Царством небеским, али и његове хоризонтале, односно његовог историјског, културног и духовног трајања. То је била кроз векове, то је и данас, а верујемо да ће то бити у будућности. Црква света Православна увек је била живи сведок свих историјских искушења кроз која је наш народ пролазио, ма на којим меридијанима се налазио и ма у ком веку живео. Та искушења су вековима била и највећа и најтрагичнија управо на светом Косову и Метохији, тој духовној, културној и државничкој колевци нашег народа. Добро је позната аксиома да оно што је Јерусалим за Јеврејски народ да је то Косово за Српски народ. А Косово као и Јерусалим, није само географија, нити пак само демографија. То је пре свега питање идентитета: народног, духовног, културног, хришћанског, људског. То је скуп свих оних вечних и непролазних вредности и идеала ради којих вреди живети, али ради којих вреди и умрети када затреба. Та истина се посведочила безброј пута на нашем крсто-васкрсном историјском путу.

Зато је Српска Православна Црква и у овом моменту дубоко забринута за судбину Косова и Метохије, Српскога народа и наших светиња које тамо постоје, без обзира да ли су још целосне или су већ у рушевинама. Стога је потребно поново се подсетити, по ко зна који пут, на путу истину и правду о Косову и Метохији, у прошлости и садашњости и сагледати његову духовну и историјску перспективу у Српском народу.

Свима је познато да проблем Косова и Метохије није од данас или од јуче. Корени проблема су у дубини векова. Стога се проблем Косова не може разумети, а још мање праведно решити без дубинског познавања историје Косова и Метохије, премда данас само помињање историје, нарочито код многих представника међународне заједнице, изазива негодовање, потсмех и иронију, што показује тенденцију да се априори одбаки њима противно мишљење и другачије људско и историјско искуство.

Насупрот таквима, који или немају сопствене историје, или им је она нечасна, па је се стиде, Српски народ има дубоко развијени историјски осећај и смисао својих историјских вредности, индетитета и достојанства пред Богом и пред људима. То управо значи свесну тежњу читавог народа за одржањем и обновом изворних и непролазних вредности, што подразумева интересовање и стваралачко настојање за даљи развој истинске културе, хумане и хришћанске цивилизације.

Само у таквој историјској перспективи могуће је правилно схватити и појмити збивања и догађања на Косову и Метохији у задњих неколико година. Као да је сав вековни трагизам Српског народа вакрсао и, сажет до густине атомског језгра, појавио се у наше дане као наша стварност. И раније су вођени ратови између појединих држава и народа, који су се завршавали на један или други начин, после чега су народи, па и суседи који су ратовали, настављали да живе неким нормалним и подношљивим животом. На Косову и Метохији се овога пута догађа нешто за шта историја не зна. Тек завршетком рата и ратних дејстава, услови живота за Српски народ постају крајње отежавајући. Погажена су сва људска, лична и колективна права Срба. Лишени смо права на живот, слободе кретања, могућности рада и живота од дела руку

својих, адекватне здравствене заштите, нормалног образовања деце итд. Живот Срба на Косову је живот на архинелагу сачињеном од мањих и већих острва, око којих бурла узнемирено море и прети да их потопи. То су наше енклаве, гетои, логори. И буквално смо опасани бодљикавим жицама.

Прошло је шест и по година од званичног завршетка рата на Косову и Метохији доношењем Резолуције СБ УН 1244 и потписивањем Кумановског споразума, који су требали да донесу „миран и безбедан живот за све грађане Косова и Метохије“. Уместо тога, голготско страдање Српског народа и Српске Православне Цркве на Косову и Метохији још увек непрекидно траје. Исељавање Српског становништва са Косова и Метохије, услед увек присутног терора и невиђеног погрома у светској историји, који су над њим вршили и даље врше шиптарски екстремисти и терористи, и даље не јењава, напротив, све се јаче изражава. Присуство међународне заједнице у виду војне и цивилне управе (КФОР-а и УНМИК-а) ниучему не олакшава стање и статус Српског народа на Косову и Метохији. Напротив, све је јаснија тенденција међународне заједнице да толерише многобројне злочинце, који уместо да буду адекватно санкционисани пред лицем правде, могу још бити награђени остварењем свога вековног сна и добити на поклон независно Косово.

Такву тенденцију међународне заједнице нису променили ни поколебали ни гнусни појединачни или групни злочини (Старо Грацко, Обилић, Церница, аутобус код Подујева, Гораждевац), па ни страшни мартовски погром 2004. године, када је само за два дана убијено 12 Срба, повређено и унакажено 850 људи, протерано из својих домова 4000 Срба, спаљено и уништено 930 кућа са свим пратећим објектима, седам српских села збрисано са лица земље, спаљено и уништено 35 цркава и манастира, међу којима су бисери средњевековне сакралне архитектуре, као што је Богородица Љевитка у Призрену. Призрен, царски град и некадашња престоница српске државе, остао је без својих светиња. Спаљена је епископска резиденција и саборни храм светог Ђорђа, Богословија св. Ђирила и Методија, манастир светих Архангела, као и више мањих цркава у Подкапаји.

Но не само Призрен. Та два дана цело Косово и Метохија било је у пламену. Спаљен је манастир Девич, а гроб светог

Јоаникија разлупан и оскрнављен. Спаљене су цркве и парохијски домови у Приштини и Косовској Митровици, Подујеву и Урошевцу итд. Уништено је на стотине вредних икона и уметничких дела, спаљене и општејне фреске од непроцењиве културне и уметничке вредности. Многа гробља су оскрнављена и уништена, гробови раскопавани и кости покојника разбациване. Бестијалност насиља и варварског понашања према хришћанској културној баштини била је шокантна и несхватљива. На згариштима наших цркава налазимо остатке фресака из 12. и 14. века, распећа и спаљене књиге староставе. Такво варварство, у таквим размерама, не у рату, већ пет година од завршетка рата, под протекторатом ОУН и у присуству 18.000 најбоље и најмодерније обучених и наоружаних војника НАТО савеза и Америке, није забележено у новијој историји света.

Кроз велико страдање и искушења прошли су монаси св. Архангела код Призрена, монахиње из Девича као и многа свештена лица. Нарочито је пострадао протојереј Мирослав Попадић из Приштине, Раићел Денић из Липљана, свештеници из Косовске Митровице. Њима су спаљени не само цркве него и парохијски домови и све што су имали, а они су само једва изнели живе главе.

То што се десило 17. марта никако се не може окарактерисати као „међуетнички конфликт између Срба и Албанаца“, како су неки западни медији покушали да прикажу ствар. Ту није реч ни о неделима појединаца или мањих група екстремиста који су и до марта уништавали наше храмове (њих 115 на броју пре 17. марта) и убијали наш народ. Овде су у питању десетине хиљада (по сведочанству УНМИК-а – пездесет хиљада) Албанаца који су, предвођени бившим ветеранима ОВК, пустошили Косово и Метохију, уништавајући све што носи знак Крста, српства и цивилизације. То нису били демонстранти, јер су многи, по сведочанству КФОР-а, били наоружани аутоматским наоружањем, гранатама, тромблонима и молотовљевим коктелима. Треба рећи да мете напада нису били само Срби, њихове светиње и куће, већ и војници КФОР-а и полицајци УНМИК-а, који су ту и тамо покушавали да заштите српске енклаве. Према подацима УНМИК-а повређено је 117 УНМИК полицајаца, 63 војника КФОР-а, спаљено је или општећено 150 возила УН полиције. Према

извештајима који нису јавно потврђени, поред повређених, има и погинулих припадника међународних снага, међу којима су и два полицајца убијена непосредно након мартовских догађаја у чисто албанском делу Косова.

Жалосно је, али треба рећи, да су све то резултати међународне мисије која је само месец дана пре мартовских догађаја називана „успешном причом“. Непосредно пред погром НАТО генерали су говорили о потреби даљег смањивања војног присуства, укидању контролних пунктова, укидању пратњи Србима при кретању Косовом, а челници УНМИК-а о потпуном преношењу свих интересија на привремене косовске, односно шиштарске институције. Српски представници, укључујући и нас из Цркве, стално су упозоравали да се иза фасаде привремених институција, тзв. демократије и привидне мултиетничности крије стравична слика етничког насиља и дискриминације, безакоња и криминала. Упозоравали смо да након оружаног сукоба и доласка НАТО снага 1999. године није расформирана паравојна и злочиначка структура бивше ОВК, која се само трансформисала у више сателитских и паравојних криминалних организација које су наставиле са активним наоружавањем, плаширањем и спровођењем потпуног етничког чишћења Покрајине у циљу стварања друге албанске државе на Балкану – државе у којој ће бити места само за етничке Албанце.

Да се догађаји од 17. марта не могу подвести под спонтани или било чим оправдани излив насиља, сведоче изјаве многих представника међународне заједнице. Тако, примера ради, званични портпарол УН полиције г. Дерек Чепел, је међу првима изјавио да насиље указује на то да су напади „унапред планирани“. Такав став је лично потврдио и шеф УНМИК-а Хари Холкери, који је у почетку, као и многи други, веровао да је реч о спонтаном изливу насиља. Убрзо је и командант НАТО снага за јужну Европу, амерички адмирал Грегори Џонсон, изјавио медијима да „талас насиља широм Косова у претходна два дана изгледа да је организован и оркестриран“ Штавише, адмирал Џонсон је за АПФ новинску агенцију изјавио 19. марта да је „говорити о међуетничком конфликту на Косову велика лицемерна лаж. Оно што се дешава на Косову је ПОГРОМ против једног народа и његове историје“. За медије на албанском језику Адмирал је јасно

и гласно рекао 20. марта: „Ово представља етничко чишћење и не сме да се настави“. Ове речи угледног званичника НАТО снага, које су засноване на детаљним извештајима са терена и личној увиди у природу ствари, у потпуности демантују бројне извештаје који су се, нажалост, на основу неистинитих тврдњи албанских медија, без икакве независне провере појавили у бројним угледним новинама широм западног назови демократског света. Ипак, лаж је брзо разобличена и истина о етничком чишћењу и систематском уништавању хришћанских светиња није се могла сакрити пред лицем оних „који имају очи да виде, уши да чују и срце да разумеју“.

Албански лидери, увидевши да не могу да прикрију стравичност и размере насиља и варварства, прибегли су другој стратегији. Покушали су, и изгледа, нажалост, успели, да објасне свету да је узрок насиља нерешен статус Косова и Метохије, незапосленост и други социјални разлози. Не желећи да умањујемо значај и ових проблема, који заиста постоје, овде бисмо цитирали речи генералног секретара НАТО савеза г. Шефера, чију су изјаву 23. марта пренели дневник на албанском језику „Коха диторе“ и страни новинари: „Не верујем да нерешен статус има икакве везе са овим што се дешава. Овде је реч о људима који мисле на погрешан начин, који имају илузије да вршењем злочиначких дела етничког насиља могу да се приближе остварењу својих амбиција. Они морају да схвате да међународна заједница ово никада неће прихватити“. Тако Шефер, али и други званишници који су указали да су образложења албанских лидера јефтин покушај да се избегне лична одговорност или да се она пребаци на међународну заједницу и Београд, управо указују на саму природу оног што се дешавало и дешава на Косову и Метохији.

Нажалост, ове речи савести и разума које су се ту и тамо чуле непосредно после 17. марта, постепено су бледеле и уступале место заговорничким политика „свршеног чина“, а у циљу проглашења потпуне или тзв. условне независности Косова и Метохије, или, пак, поделе Покрајине по етничким границама уз тзв. „хумано пресељење становништва“. Ако би се било која од ових опција прихватила или била наметнута Србији и Српском народу, то би био опасан преседан који би додатно дестабилизовао ситуацију у целом региону, охрабрио радикалне снаге и у другим

деловима Балкана (посебно у БЈРМ), подстакао међуетничке и међуверске сукобе уз даље уништавање верских објеката и деценијама унапред онемогућило европску интеграцију овог дела Европе. Посебно би паметање независности Косова било добар пример и подстрек екстремистима на многим потенцијалним жариптима у Европи, како се насиљем могу паметати институционална решења мимо преговора и међународног права, што би имало широке и несавладиве последице.

С обзиром на такво стање и животне околности на Косову и Метохији, веома далским од нормалних и опште прихваћених, целокупно свештенство и монаштво Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске суочило се са изузетно тешким и свеобухватним задацима. Прв свега, велики труд је уложен на одвраћање Српског народа од продаје кућа и друге имовине Шиптарима, који не штеде паре да би откупили српску земљу и тако заувек отерали Србе са њихових вековних огњишта. Тенденција продаје се најло повећала после 17. марта, која траје и данас после скоро две године од тих догађаја. Ништа то не може спречити ни зауставити. Чак ни лични примери и труд које свештенство улаже на обнови уништених и изградњи нових црквених објеката и парохијских домова не може да заустави ову злоћудну појаву продаје и одласка са својих вековних огњишта.

Кроз овај, по свему непотпун преглед догађаја на Косову и Метохији у задњих неколико година, неодољиво се намеће поређење Косова са старозаветним праведним Јовом. Косово је данас Српски Јов. Као што некада Јов сеђање у ранама и гноју на ђубришту изван града, тако је и Косово данас одбачено на смстилиште света, кога сви дубоко презиру и заобилазе, трудећи се да га што пре забораве. Отуда ова хитња око почетка преговора о будућем статусу Косова. Јер, Косово какво је сада, јесте живи огањ на савести светских моћника који их пече као жеравица. Свесни су они свога учинка и свога доприноса што Косово годинама труне у гнојним ранама. И као што некада пријатељи Јовови настојаху дуго, иако безуспешно, да убеду Јова да је он сам крив за своја страдања, тако и светски моћници данас покушавају да убеду Србе да су они, иако највећа жртва, управо главни кривци за своја страдања на Косову и Метохији.

Тако говоре, цене и пресуђују људи и тада и сада, јер је од њихових очију скривена тајна страдања у свету, посебно страдања праведника. Али као што тада Јов, будући свестај да иза себе нема таквих греха који би могли бити узрок и оправдање његовом голиком страдању, грађи „да се парби са Богом“ како би дошао до разрешења тајне свога положаја, тако и Срби данас на Косову, иако свесни својих мана и грехова као људи, ипак не могу да прихвате – здраво за готово – тврдњу која сву кривицу за косовски полом свађује само и једино на плећа Срба.

И као што историја Јова на крају показује да је он био у праву а не његови пријатељи, јер вели се да Бог Јова благослови „и умножи двојином све што беше имао“ (Јов 42, 10), тако и у погледу Косова, које иако пролази љута страдања, Господ умножава свој благослов на њему, дајући нову духовну перспективу Косову, у којој се решава и осмишљава и његова историјска перспектива. Као што некада у односу на Јова, Бог рече Сатани: „Ево ти га у руке само му душу чувај“ (Јов 2, 6), тако и данас у погледу Косова и поред свих страдања кроз која Косово пролази, Бог је сачувао душу његову. И зато Косово кроз своју Голготу иде своје славној васкрсењу.

Душа Косова су наше светиње, цркве и манастири који попут зрна бисера украшавају ту нашу духовну колевку. А душа манастира су братства и сестринства, монаси и монахиње, који даноноћно узносе молитве Богу, изграђују себе у боголике личности, и шире духовност као благи мелем и на преостали Српски народ на Косову и Метохији, који годинама издржава неиздрживо и стоји чврсто и постојано у својој вери „ка’но клисурице“, уверени да ће се на крају правда Божија показати у пуном сјају и дати свима и свакоме према заслуги.

Ако постоји данас чудо у народу Српскоме, то је онда, нема сумње, процват монаштва, мушког и женског, у Епархији рашко-призренској и косовско-метохијској. Бог је благословио и у овом најтежем времену умножио вишеструко, а не само „двојином“ (као код Јова), монаштво у нашим манастирима, тако да су наше стародревне светиње постале „тесне“ да приме у себе све оне младе душе, које се, пробуђене и од Бога призване, опредељују на службу Богу и своје роду.

Процват и развој монаштва подстакао је и довео до небивалог замаха духовне обнове на овим просторима. Док, с једне стране, непријатељ настоји да затре и уништи сваки траг биолошког и духовног постојања Срба на просторима Косова и Метохије, дотле, с друге стране, увелико се врши обнова старих манастира, који су по више стотина година лежали у рушевинама, у њих се усељавају млада монашка братства и живот почиње да буја. Тако су обновљени свети Архангели код Призрена (у време најжешћих ратних сукоба 1998. године), манастир Девич код Србице, Ђурђеви Ступови код Новог Пазара, Кончул код Рашке, Дубоки поток код Зубиног Потока, Сочаница код Лепосавића, Бањска код Звечана, манастир Зочиште код Ораховца, манастир св. Јована Претече у Великој Хочи. Поред тога у изградњи су и нови манастири: светих Врача Косме и Дамјана у Врачеву код Лешка, свете Петке – Улије код Лепосавића, Свете Богородице (посвећен икони Тројеручици) на Девиним Водама код Звечана, света Варвара код Новог Пазара.

Поред манастира, обнављају се старе и подижу нове цркве свуда где је то могуће, а пре свега тамо где се прогнани Срби враћају. У овом периоду страдања подигнуте су нове велелепне цркве у Зубином потоку (2000. године), у Лепосавићу (2002.), у Косовској Митровици (освећена на Митровдан пре два дана, 08. 11. 2005.). Обновљена је црква у Осојанима, првом повратничком селу. Пре четири дана (6. новембра) извршили смо освећење остатака цркве Рођења светог Јована Крститеља у Љевоши крај Пећи, селу у које се недавно вратило педесетак српских породица. Обнова цркве у Љевоши обавља се новцем које је обезбедила Влада Републике Србије. На тај начин потврђује се територијални интегритет и суверенитет државе Србије на Косову и Метохији, и њена могућност и спремност да се ангажује на јачању духовног потенцијала Срба на Косову, што је била карактеристика Србије и у доба када су подизане наше највеће светиње на Косову и Метохији (Пећка Патријаршија, Грачаница, Лечани), које данас представљају не само предмет дивљења и поштовања читавог културног света, него и најверљивије тапије нашег индетитета и вековног постојања на овим просторима.

Оваквом активношћу наше државе утврђују се Срби који данас живе на Косову и Метохији, јача се вера у спремност

државе да учини све како би сачувала свој народ и територију, отварају се перспективе за даљи развој српства у његовој вековној колевци. И не само то. Тиме се даје и подстрек прогнанима да се што пре враћају у своје, макар и спаљене и порушене домовс, да их обнављају и у њима граде своју будућност, обнављајући уједно и светиње у својим селима.

Модел обнове наших светиња на Косову и Метохији примењен од стране Епархије рашко-призренске заједно са Владом Републике Србије, посебно са Министарством вера, представља једино ефикасан и успешан модел одрживе обнове, који Епархија изводи самовласно, као свој на своме, као творац, власник и чувар своје баштине кроз векове, а уз поштовање услова и мера заштите одређених од стране надлежних институција државе Србије. То је једини модел који не може бити оспорен и не може бити осуђен од стране ниједне међународне институције, јер се ради о праву власништва, доследно поштованом у међународном праву.

И тако, Косово је вековима било и остало знак и мерило по коме се познаје и препознаје Српски народ и сваки Србин посебно. Без Косова Српски народ не би постојао. Изгубио би свој национални, морални и духовни идентитет. Исто тако и Србија, као држава, без Косова је незамислива. Србија је храм, а Косово је – олтар. Без олтара, храм губи своју сврху и свој смисао постојања. Србија је тело, а Косово је срце у том телу. Ишчупа ли се срце из тела, остаје леш који се распада. Косово за Србе има онтолошку и есхатолошку вредност. Косово даје смисао целокупној нашој националној историји, оно је осмишљава и оправдава. Јер, Косово је опредељење за „Царство небеско“, за вечне и непролазне еванђелске вредности. Тај избор први је учинио у име своје и у име целог Српског народа свети Великомученик косовски кнез Лазар уочи прве Косовске битке давне 1389. године. Та битка траје кроз векове, и трајаће. Свака нова генерација Срба се опредељује слободно и одговорно или за Царство небеско, и тиме стаје под крсташ барјак честитог Кнеза, или за царство земаљско и одлази у табор Вука Бранковића. И ми, данашњи Срби, на том смо животном испиту. Не сумњам да ћемо учинити прави избор.

Епископ АРТЕМИЈЕ

Практична философија¹

А) ЧИШЋЕЊЕ ОД СТРАСТИ (БЕСТРАПЊЕ)

Уверивши се још једанпут у веома значајну улогу слободне воље у делу нашег спасења, улазимо већ у излагање учења светог Максима о очишћењу (ослобађању) од страсти. Очишћење се постиже кроз слободну борбу човекове воље, богато ојачане божанском благодаћу. Јер дужност човека јесте управо ослобађање од

1 Испуњавајући жељу и аманет свога духовног старца, оца Јустина Попова, да своју докторску дисертацију („Тајна спасења по светом Максиму Исповеднику“), преведен са грчког оригинала на говорни српски језик, на „духовну ползу свога народа“, почео сам да је реализујем још давних деведесетих година прошлог века (1995), објављујући превод у наставцима, у „Светом кнезу Лазару“, часопису Епархије рашко-призренске. Задњи (5. по реду) наставак под насловом: П ПРАКТИЧНА ФИЛОСОФИЈА, А) Чишћење од страсти (бестрапње) (први део), објављен је у свесци 20/1997. године. Затим су дошле ратне и поратне године страдања нашег народа и наше свете Цркве на Косову и Метохији, са новим бригама и обавезама. Рад на преводу дисертације је прекинут. Након осам година, решили смо да уз помоћ Божију наставимо прекинути рад, опет у наставцима, у уверењу да ће бар неким користити. Овде доносимо 6. по реду наставак, под истим насловом као и претходни, као други део истог поглавља. (Прим. аут.)

окова страсти и чврсто идење путем усхођења према Богу. Ништа тако не удаљује човека од Бога као његове страсти. „Јер до тада остајемо непријатељи и противници (Божји), ма колико се називали вернима, све док вољно робујемо срамним страстима“². Помоћу страсти добровољно предајемо себе у робовање свету и телу, удаљујући се истовремено од Бога и једни од других, ради материјалних добара. Због тога свети Максим саветује, говорећи: „Не буди себеугодљив, и нећеш бити братомрзац; и – не буди себелубив, па ћеш бити богољубив“³. Ради нашег спасења неопходно је да се кроз чишћење од страсти, удаљимо од „мудровања по телу“⁴ и од света, јер само тада ћемо моћи да се сјединимо међусобно и са Богом. Зато што „ослобађање од свих ових зала и најкраћи пут ка спасењу јесте истинска божанска љубав, и свесно и потпуно одбацивање љубави душе према телу и свету, по којем, одбацујући с једне стране жељу за уживањем, и с друге стране страх од патње, ослобађамо се злог себелубља, узлазећи ка познању Творца“⁵.

Рат против страсти, као што смо видели, представља главну дужност свакога који жели спасење. Ова борба почиње најпре одбацивањем спољашњих пројава зла, тј. грехова на делу, а завршава се унутрашњом борбом против страстних помисли. Борба, дакле, почиње оним што је лакше а завршава се оним што је тешке. Тумачећи речи апостола: „Умртвите, дакле, уде своје који су на земљи: блуд, нечистоту, сласт, злу жељу, лакомство итд.“ (Кол. 3, 5), свети Максим подвлачи: „Земљом је (овде Апостол), дакле, назвао телесно мудровање, а блудом – грех делом (учињен); нечистотом је назвао пристанак (воље на грех); сласћу је именовао – страсну помисао; злом жељом – просто прихватање похотне мисли (у уму); лакомством је назвао материју (ствари) из које се рађа и узраста страст. Све ово, дакле, као удове телесног

мудровања, заповедио је божанствени Апостол да умртвимо“⁶. Успех у борби против страсти постиже се искључиво неговањем врлина; јер свака страст побеђује се и избацује из душе њој супротном врлином⁷. То је основна стратегија борбе, увек и у свакој прилици. У борби против страсти веома је важно знати „коју страст која врлина њој супростављена ову побеђује, прогонечи лукавог демона, уклањајући потпуно са њим и само кретање страсти“⁸.

Рат дакле против страсти треба, по светом Максиму, не само да почне од самих њихових почетака, од борбе, дакле, против жеља чула човекових, зато што ништа друго не поробљава човека тако

6 О љубави I 83 (PG 90, 980A). Упор. Исто, 84 (PG 90, 980B). Треба запазити да колико апостол Павле толико и свети Максим праве разлику између „тела“ и „телесног мудровања“, зато што не говоре о умртвљењу „тела“, него о умртвљењу „телесног мудровања“. Речи: σάρξ = плот и σῶμα = тело употребљавају се у мноштву значења. Икада обе речи (σάρξ – плот, σῶμα – тело) употребљавају се у истом смислу и може да замени једна другу, иако међу њима постоји разлика. Г. Пан. Андропулос у свом делу „Човек греха и благодати по апостолу Павлу“ (Атина 1969), бави се до детаља појмовима ових речи на стр. 71 – 90. Иако се реч „σάρξ“ (плот) употребљава чешће да означава целог човека као земаљску стварност (стр. 72), у светоотачкој и посебно у аскетској литератури „σάρξ“ – плот представља се као седиште и орган греха, иако није била, разуме се, од стварања седиште греха, него је таква постала кроз слободно грешно делање Адама (стр. 79). Све што је речено о плоти (τὰ τῆς σαρκὸς) важи и за тело (τὸ τοῦ σώματος), будући да је тело материјални елемент човечке природе, другим речима – плот (σάρξ)“. (Вас. Мустаки, Тело, у ОНΕ II, Атина 1967, кол. 626. Упор. О истој теми и Х. Јанара, Метафизика тела, Атина 1971, стр. 31-45.

7 „Неопходно је, мислим, и супротне врлинама злогне укратко препложити твојем трудољубљу... с једне стране је стомакоугађање, а против њега – уздржање; с друге блуд и целомудреност; среброљубље и нестицање; жалост (светска), против које је радост; гњев и дуготрпељност; унижије (ἡ ἀκρίβια) и трпељност; сујета и несукљетљивост; завист и незлобивост; гордост и смирење... Ови супротни парови, постојеће међусобне противности и супротности, укратко смо тако изложили. (Аве Нила, Еялогију о супротним паровима врлина и порока I [PG 79, 1140D-1141A]. О томе види и L. Thunberg, нав. дело стр. 301)

8 Таласију, Пролог (PG 90, 252A). Упор. О љубави I 64 (PG 90, 973C). Григорија Ниског, (Тумачење) на молитву Господњу IV (PG 44, 1164BC). Марка Пустипака, О онима који мисле да ће се делима оправдати 24 (PG 65, 933C). Аве Доротеја, Учење 12, 5 (PG 88, 1757AB).

2 Јовану Кувикуларију, Посл. 43 (PG 91, 637D-640A). Упор. различите главе I 41 (PG 90, 1193C).

3 Главе о љубави IV 37 (PG 90, 1056C). Упор. Исто, I 20, 23 (PG 90, 964D, 965A), II 3 (PG 90, 984C). Подвижничко слово (PG 90, 917C). Јовану Кувикуларију, Посл. 27 (PG 91, 620BC).

4 Види: О љубави I 83 (PG 90, 980A).

5 Таласију, Пролог (PG 90, 1197AB). Упор. О љубави IV 37 (PG 90, 1056C), III 72 (PG 90, 1040A).

лако, као хедонистичке страсти (страсти уживања, сладострашћа = ἡδονῆς)⁹. Из четири разлога човек тежи ка страстима уживања, јер „онај који жели земаљска блага, или жели (укусна) јела, или оно што служи подстомачним страстима, или људску славу, или имања, или било шта друго што следује иза њих“¹⁰. За успех борбе против сластољубља човек је дужан да прибегне строгој аскези умртвљења (свога) тела. Ово умртвљење тела, по светом Максиму, као и по осталим светим Оцима, не значи „телоубиство“, нити „самоубиство“ (као што многи говоре желећи тако да оправдају робовање телу), него само обуздавање и укроћивање страствених сила душе (желатељне и афективне) и њихово потчињавање разуму. „Јер ако се телесно не покори духовном, није могуће изгнурити (погасити) страсти саме од себе“¹¹. Не ради се дакле о умртвљењу природних сила човеских, него само о заокрету њиховом од чулних ствари према Богу. Неопходно је, дакле, да човек даде сваком делу свога бића, само оно што му доликује“¹².

9 Због тога говори свети Отац: „Јер треба од ђавола да буду мучени они који свесно примају његове лукаве савете (преплоге) за које грехе. Тако дакле сејач сласти (ἡδονῆς) кроз вољне грехе јесте ђаво, али и наводица патње кроз невољне (страсти – страдања – ὀδύνη)“ (Таласију 26 [PG 90, 341D]. Упор. Различите главе I 87 [PG 90, 1216B]. Таласију 47 [PG 90, 428B]. О разним недоумицама [PG 91, 1205AB]).

10 О љубави III 64 (PG 90, 1036C). Упор. Слово подвижничко (PG 90, 920C). Исихија, Главе оповргавања I 57 (PG 93, 1497D). Авс Доротеја, Учесје 12, 5 (PG 88, 1756C).

11 Варсануфија и Јована, нав. Дело, Одг. 221, стр. 137. „Борба подвижника није у крајњој анализи борба против сопственог тела, него борба против демона, који стално користе тело према спојој демонској вољи... Тело хришћана монаха не уништава се него очекује своје васкрсење после смрти на земљи“ (Стилијаноса Панадопулоса, Проблеми старог монаштва, у „Клиропомији“ том 2 (1970) свеска I, стр. 172).

12 Свети Отац каже: „Ако хоћеш да будеш праведан, дај сваком делу твоје оно што му следује, кажем души и телу. Разумној сили душе читање и созерцање духовних ствари и молитву; а афективној (сили душе) љубав духовну, која је супротна мржњи; жељатељној пак – целомудреност и уздржање; телесном делу своје – храну и одећу, и то само најнужније“ (О љубави IV 44 [PG 90, 1057B]. Упор. Исто II 88 [PG 90, 1013A]. IV 15, 80 [PG 90, 1052A, 1068C]. Таласију 22, схол. 7 [PG 90, 324C], 55, схол. 33 [PG 90, 568D], 49 [PG 90, 449A], 15 [PG 90, 548A], 15 [PG 90, 548D]. На Оче наш [PG 90, 896C].

Ради потпунијег успеха, неопходно је да борба против страсти пређе са општег поља борбе, на коме се (пре свега) у почетку побеђује грешна жеља кроз умртвљење тела, на рат против појединачних страсти. Тако, примера ради, против страсти стомакоугађања треба да се користи уздржање у храни, које је истовремено веома јако оружје против сваке телесне страсти. „Треба, дакле, као што је речено, нужно пазити и њу (тј. себљубље, која је страст према телу) побеђивати са великом будношћу. Јер када се она (себљубље) победи, са њом бивају побеђене све помисли које из ње извиру“¹³. Уздржање у храни сарађује посебно у задобијању целомудрености“¹⁴, која побеђује страст блуда. Против среброљубља бори се помоћу нестијажности (нестицања иметка)¹⁵. На крају, сујети и гордости треба супроставити смиреност. Као што уздржање (у храни) исушује све телесне страсти, тако смиреност искорењује све душевне страсти. „Бог који нас је ослободио горког ропства демона који нас тиранишу, човекољубиво нам је даровао јарам благочешћа (побожности) – смиреност, којом се укроћува свака демонска сила“¹⁶.

Као што се у рађању страсти држи један ред (једна се рађа из друге), тако и у борби против њих постоји један поредак. Онај ко победи стомакоугађање лако побеђује подстомачне страсти (страсти блуда). А ко победи себљубље (мајку свих страсти), побеђује лако и све остале“¹⁷.

Евагрија, Практичне главе 50 [PG 40, 1233AB]. Григорија Ниског, О девствености 12, 18 [PG 46, 373C, 389A]).

13 О љубави II 59 (PG 90, 1004B). Упор. Исто II 8 (PG 90, 985C). I 64 (PG 90, 973C). Таласију 47 (PG 90, 424D). Главе различите II 52 (PG 90, 1240AB).

14 Види: О љубави IV 44 (PG 90, 1057B), 15 (1052A).

15 Побеђује среброљубље и има нестицање „онај који је одбацио све што је поседовао, и који пишта на земљи није стекао осим (самог) тела; и који је, раскинувши однос према њему, поверио старање о њему (тј. телу) Богу и побожним (људима)“ (О љубави II 88 [PG 90, 1013A]. Упор. Исто I 23 [PG 90, 965A], III 16 [PG 90, 1021A]).

16 Главе о теологији и икономији I 15 (PG 90, 1088D). Упор. О љубави III 56, 62 (PG 90, 1033B-1036B), IV 43 (PG 90, 1057B). „Смирење је да имаш (осећаш, сматраш) себе као земљу и прах, на делу а не само на речима“ (Варсануфија и Јована, пом. Дело, Одговор 195, стр. 126).

17 Види: О љубави II 8, (PG 90, 986C). Упор. Исто, II 59 (PG 90, 1004B).

Борбом против вољних страсти (тих плодова човекове жеље), дакле против удовољстава (τὼν ἡδονῶν), рат хришћанина за своје спасење тек почиње. Већ је познато из напред реченог да вољне страсти неизбежно прате, као казна, невољне страсти (ὁδὴν = страдања, патње)¹⁸. Уживање (ἡ ἡδονή) увек је узрок патње (τῆς ὁδὴνης), као што каже свети Отац: „Као што дане наслеђују ноћи и лета зиме; тако сујету и сластољубље (наслеђују) жалости и страдања, било у садашњем веку или у будућем“¹⁹. Многобројни и различити болови и невоље човека изазивају у њему страст туге и жалости (али не „по Богу“), и то није ништа друго до израз неиспуњене жеље и уживања (τῆς ἡδονής), као што је горе речено: „Успела (испуњена) жеља производи задовољство (уживање), а неиспуњена – тугу“²⁰. Страст туге (жалости) побеђује се трпљењем и жалопћу „по Богу“, о којој говори апостол Павле (2 Кор. 7, 10), а Црква ту истину понавља и кроз речи и кроз дела свих својих Светитеља и Мученика. „Савршен је онај који се против вољних искушења бори уздржањем, а невољна (искушења) подноси трпљењем“²¹. „Невољне страсти“, по светом Максиму, представљају моћно средство за чишћење од „вољних страсти“, зато што бол невољних страсти који происходи из жалости и тескоба, побеђује сваку владавину страсти. Тако: „сваки бол, било вољни било невољни, мајци смрти – уживању – бива смрт“²², ако га наравно човек прими са радошћу. Поред трпљења невољних страсти, вољне страсти човек побеђује исто тако успешно жалопћу (тугом) „по Богу“, која је „страстима строга господарица, а врлинама чесна и преславна мајка“²³. Она није пореклом са земље, него представља дар неба. „Јер јасно је да је

туга „по Богу“ божанско семе; која цружа (дарује) радост као зрео плод вечних блага“²⁴.

Дужни смо да примимо са благодарношћу као скупоцене дарове од Бога невољна страдања, јер се појављују у нашем животу по допуштењу Божјем и увек имају у виду нашу духовну корист, час олакшавајући нам очистићење од вољних грехова, час оштр бивајући укрепење наше у добру: „Насртаји искушења, једнима бивају ради уклањања већ учињених грехова, другима – ради прекраћења оних које сада чине; некима оштр наилазе ради пресецања оних (грехова) које би у будућности училили; осим оних који се понуштају ради испитивања (провере) (човека), као на Јову“²⁵.

После победе над вољним и невољним страстима и после оздрављења жељатељног дела душе, долази по реду чишћење афективног дела душе кроз борбу против страсти мржње, злопамћења, гњева итд. Наводећи речи Спаситеља: „А ја вам кажем: љубите непријатеље своје; добро чините онима који вас мрзе; молите се за оне који вас злостављају (Мт. 5, 44), свети Максим примећује да (све) то захтева „да те од мржње и жалости и гњева и злопамтљивости ослободи, и да те удостоји највећег блага – савршене љубави“²⁶. Међутим, није лака борба против страсти гњева, као што исповеда и свети Максим, пишући: „Теже је савлађивати страсти афективног дела душе, него ли оне жељатељног“²⁷. Али човекољубиви Господ даје нам одговарајући лек и против ове болести, говорећи: „Научите се од мене, јер сам ја кротак и смирен срцем“ (Мт. 11, 29), зато што само кротост може да угаси у потпуности огањ гњева. „Кротост очувава афект неузбуђеним, а смирење ослобађа ум од надмености и сујете“²⁸.

18 Види: Свети Кнез Лазар, часопис Епархије рашко-призренске за духовни препород, свеска 12, 1995. године, стр. 22.

19 О љубави II 65 (PG 90, 1005A).

20 О различитим недоумицама (PG 91, 1196D).

21 Таласију 58 (PG 90, 593D).

22 Таласију 46 (PG 90, 428B).

23 Јовану Кувикуларију, Посланица IV (PG 91, 413B). Упор. Марка Пустињака, О онима који мисле да ће се делима оправдати 206 (PG 65, 961D). Аве Нила, Евлогију 7 (PG 79, 1104B).

24 Исто (PG 91, 413D).

25 О љубави II 45 (PG 90, 1000B). Упор. Исто II 46 (PG 90, 1000B), I 52 (PG 90, 969D). Георгију, Посланица I (PG 91, 369B). О различитим недоумицама (PG 91, 1104CD, 1372D). Марка Пустињака (PG 65, 1096A, 912D, 932A, 248D, 952B, 1097A, 960A, 967A, 937C, 953D).

26 О љубави I 61 (PG 90, 973A). Упор. Исто, IV 83 (PG 90, 1068D).

27 О љубави I 66 (PG 90, 973C). Упор. Слово подвижничко (PG 90, 917B).

28 О љубави I 80 (PG 90, 977C). Упор. Евагрија, Главе практичне 11 (PG 40, 1224C).

Борбу против гњева потпомаже и ослобађање од страсти жеље кроз ослобођење од земаљских добара, због којих се најчешће и распаљује страст мржње и гњева: „Јер будући да је гњев по природи осветник жеље, природно престаје да бесни, када је она (жеља) већ умртвљена“²⁹.

Победом над страшћу гњева обично се завршава борба хришћанина против страсти патетичних сила душе (желатељне и афективне) или, тачније речено, завршава се борба за практично „уклањање од зла“ (I Петр. 3,11; Пс. 34,14. Упор. Рм. 12,9). Али да би се задобила потпуна победа неопходно је не само оздрављење патетичних сила душе, него и искорењивање страсти, чији се корени налазе, као што смо видели, у чулима и у помислима. Ова последња победа задобија се васпитањем чула и борбом са помислима. Што се тиче чула, њих треба користити сагласно њиховој намени, ради које су и створени³⁰. Иако владање чулима није лака ствар и има потребу за сталном будношћу и трезвеносту духовном, ипак је тежи рат против помисли, због чега и победа над њима је потпуна и целосна: „Онај, дакле, који побеђује страсне маштарије, несумњиво презире и ствари, на које се ове маштарије односе; зато што је борба са сећањима (маштаријама) утолико тежа од борбе са самим стварима, уколико је грешити мислима лакше него самим делом“³¹. Рат са помислима тежи је од рата са страстима не само због природе ствари (као што смо

видели у управо наведеном тексту), него и зато што овај рат јесте рат против невидљивих и лукавих духова, против демона, који убацују у ум човека страсне помисли. „Велико је не бити пристрасан према стварима, по много је веће остати бестрасан и у мислима на исте. Јер је кроз помисли рат демона (против нас) жељњи од рата кроз саме ствари“³².

Да се добије и ова битка са помислима, свети Максим, као и други Оци, препоручује посебну стратегију. Најважније за победу у овој борби јесте да човек не потцењује пагубно присуство (задржавање) помисли и да не дозволи помислима да пређу од простих у сложене и да стигну у страсно грешно стање (саглашавање). Зато каже свети Отац: „Једно је борити се са простом помишљу, да не би (она) покренула (одговарајућу) страст, а друго је борити се са страстном помишљу да се не би десило саглашавање. Оба пак вида борбе захтевају – не допустити помислима да се задржавају у нама“³³. Када се ипак појави страсна помисао, да бисмо је победили (пресецајући тако страст на почетку њеног развоја), свети Максим препоручује да је одмах непосредно претворимо у бестрастну, у просту помисао³⁴. Отуда, још једанпут се јасно показује да, по светом Максиму, слободна воља човекова игра одлучујућу улогу на свим пољима борбе за своје спасење.

29 Тумачење на Очс нап... (PG 90, 885AB). Упор. О љубави IV 82 (PG 90, 1068D). О различитим педоумицама (PG 91, 1205AB). Марка Пустинака, О онима који мисле да ће се делима оправдати (PG 65, 953D, 937A).

30 „Очи да гледају твар само у славу Творца; и да оно што припада ближњима посматрају без зависти и злобе; уши – да примају само Божије речи, и да буду спремне да се отворе на молбе упућене нама, а за сваку грдњу, срамне и гадне речи брижљиво заштитени. Језик да се оспењује похвалама других, а никада да се не прија ружњем и вређањем других. И просто да украјко кажем, све ларове тела и душе према очекивању Духа да у склад приводимо и циљ побожности биће нама постигнути“. (Јовану Кукукуларију, Посланица IV [PG 91, 417 CD]. Упор. исто, Посланица 10 [PG 91, 388AB]. Мистагогија 24 [PG 91, 713C-716A]. О различитим педоумицама [PG 91, 116]. Главе богословске и о икономији I 13 [PG 90, 1088BC]. Григорија Богослова, Слово 40, на светом Крштењу 38 [PG 36, 413AC]).

31 О љубави I 63 (PG 90, 973B). Исто, I 91 (PG 90, 981A), II 72 (PG 90, 1008A), IV 50 (PG 90, 1060AB). Евагрију, Главе практичне 5, 49 (PG 40, 1221A,

1245C). Исихија, Главе полемичке I 70 (PG 93, 1504B). (Ово место код Исихија истоветно је са оним код светог Максима, О љубави IV 50 [PG 90, 1060AB]).

32 О љубави I 91 (PG 90, 981AB). Упор. исто, II 20, 71 (PG 90, 989C, 1008A0).

33 О љубави III 88 (PG 90, 1044C). И авва Доротеј између осталог каже: „На исти начин, блажен је онај који не даје места опоме што од њега долази, то јест злим помислима нити да зло почне у њему да расте и делује; него брзо, док су (помисли) још у зачетку (младенци), пре него што се одгаје и порасту сами од себе, ухвати и разбије их о камен, који је Христос, и погуби их прибегавањем ка Христу“ (Учење 11, 4 [PG 88, 1740A]. Упор. Григорија Ниског, О Мојсијевом животу [PG 44, 353A]. Григорија Богослова, Слово 32, 28 [PG 36, 205D]. Исихија, Главе полемичке II, 19, 51 [PG 93, 1517B, 1528C]. Евагрија, Главе практичне 31 [PG 40, 1229C]).

34 „Страсна мисао је помисао сложена од страсти и мисли. Одвојимо страст од мисли и остаће проста помисао. А одпајамо их љубављу духовном и уздржањем, ако хоћемо“. (О љубави III 43 [PG 90, 1029B]. Упор. исто, II 87 [PG 90, 1013A]).

Постоје два начина ослобађања човека од страсних помисли. С једне стране може просто да отера те помисли бавећи се стално (увек) душекорисним делањем, радом, исцеленопојањем итд., с друге, пак, стране да их умањује и одсеца у потпуности, презирући све чулне ствари, које представљају узроке страсти. А то управо препоручује одрицање света и приљубљивање Богу³⁵. У оба случаја борбе са помислима (било дакле да се одгоде, било да се одсецају), као и са демонима који ратују против нас преко ствари, неопходна је духовна трезвеност и молитва, „јер наш рат није с крвљу и телом, него с поглаварима и властима, с управитељима таме овога века, с духовима злобе испод неба“ (Еф. 6, 12)³⁶. Трезвеност се рађа из страха Божијег, а кад душа њу задобије, „тада почиње да види демоне који је кроз помисли нападају, и брани се“³⁷. О потреби трезвености (будности) учио је још апостол Петар, говорећи: „Будите трезвени и бдите, јер супарник ваш ђаво, као лав ричући ходи, тражећи кога да прождере“ (I Петр. 5, 8). Сам Господ је указао на потребу трезвености и молитве, говорећи: „Бдите и молите се, да не дођете у искупење“ (Мт. 26, 41). А свети Максим, развијајући те речи Спаситеља, каже: „Ако бдимо и будемо трезвени (разборити), знаћемо се сачувати од замки (превара) ђаволских; а ако се и молимо поснешујемо (привлачимо) себи у помоћ божанску

35 По светом Максиму Исповеднику „Постоје нека (аскетска) средства која заустављају пеловање страсти и не дозвољавају им да узрасту. А постоје друга која их умањују и у ишчезнуће воде. Тако, пост, труд и бдење не дају похоти да узрасте; а самоћа, созерцање, молитва и љубав према Богу, умањују је и воде ка уништењу. Слично, пак, бива и у пошитању гњева: дуготрпење, целлонамтивост и кротост – заустављају га и не дају да узраста; а љубав, милостиња, благост и човекољубље – воде га у ишчезнуће“. (О љубави II 47 [PG 90, 1000C]. Упор. исто, IV 48 [PG 90, 1057CD], III 64, 63 [PG 90, 1036C]. Марка Пустинијака, О крштењу [PG 65, 1021B], О закону духовном 108 [PG 65, 917D]. Исихија, Главс полемичке 44 [PG 93, 1496AB]. Авве Доротеја, Учење 10, 5. 12, 5 [PG 88, 1729B, 1756C]).

36 Види: Јована Каравидопула, Тумачења Посланице Ефесцима апостола Павла, у ЕЕОСПО, том 18, Солун 1973, стр. 438-440. Упор. Стилијаноса Панадопулоса, Проблеми старог монаштва, у „Клирономија“, том 2 (1970) свеска А, стр. 174.

37 Тумачење па Оче наш... (PG 90, 925B). Посебно о трезвености, види: Исихија, Главс полемичке I 1, 3 (93, 1480D, 1481C).

благодат, која се заједно са нама бори, и све нас показује победницима над противничким силама, и избавља нас од сваке заблуде и незнања“³⁸.

Душа која је прошла све фазе ове тешке борбе и која је победила (савладала) све страсти, као победница „сваке противничке силе“³⁹, бива увенчана (крунише се) преславним венцем бестрашћа. Бестрашће се даје души од Бога као награда за љуту борбу и трпење у борби са страстима, јер је она „плата уздржања“. О овом, пак, блаженом стању душе, биће више говора на другом месту.

(наставак следи)

Епископ АРТЕМИЈЕ

38 Петру, Посланица 14 (PG 91, 537D-540A).

39 О љубави II 25 (PG 90, 992B). Упор. исто, II 34 (PG 90, 996B), I 36 (PG 90, 968A).

ОГЛЕДИ ИЗ КАНОНСКОГ И ЦРКВЕНОГ ПРАВА

Чему нас уче канони I Васељенског Сабора*

Пре 1600 година – 20. маја 325. године у главном граду римске провинције Витиније – Никеји, почеле су седнице Првог Васељенског Сабора, “Великог и Светог Сабора”, како стално назива себе сам Сабор.¹ И у ствари то је био велики и свети Сабор. Он је био велики сабор, пошто су на њему били сакуљени епископи не само читаве римске империје² већ и неколико епископа из других држава,³ осим безбројних презвитера, ђакона – аколута и других клирика⁴. Био је присутан на њему сам

* Прештампано из часописа „Хришћански живот“ бр. 5, 1925. г., стр. 225–245, уз најнеопходније правописне и граматичке исправке (прим. ред.)

1 Види напр. каноне 9, 15, 18, а такође посланицу Сабора цркве Александријске (Теодорит, Црквена Историја I, 89; ср. Сократ, Црквена Ист. I, 19, Мр. 67, Mansi II, 912; Џџапија вселенскихъ соборов, I, 186, Казань, 1859. г.

2 Константин Велики пише епископима, да је он сазвао толико многобројни сабор, колико је било могуће. Јевсевије Печ.: Vita Const. III, 17, Ср. Атанасије: Ad Afros I, Mg. 26, 1030.

3 Напр. персијски епископ Јован, јерменски Аристак.

4 Јевсевије: Vita C. III, 8.

император Константин Велики, који је смирено ставио на расположење члановима сабора снагу и средства васељенске државе⁵.

Али сабор је био не само велики, већ у ствари свети. Још недавно црква је преживљавала све грозоте гоњења и сад је стојала очишћена страдањима, сијајући светлошћу и подвизима својих начелника. А они су били заједно сакупљени на сабору, који је био, говорећи речима старих историчара, у истини "скупи исповедника"⁶.

"О њиховом витепству, пише Златоуст, сведочи гоњење и рат против цркава које су се одметнуле само у последње доба као извршни војници, који су добили безбројне трофеје и претрпели многе ране; одакле су се сакупљали начелници цркава, носећи ране (stigmata) Христове и имајући могућност пребројати велике муке, које су они претрпели ради исповедања. Ови су могли причати о рудницима, у којима су радили и о робији, коју су они тамо издржали, једни о конфискацији читаве њихове имовине, други о глади, трећи о многобројним ударцима, једни опет имали су поломљена ребра, други модра леђа, трећима су биле очи црвене, а неким због Христа беше одсечен по који део тела. И читав се Сабор састојао из таквих хероја"⁷.

Врло је природно што је I Васељенски Сабор свагда имао највећи ауторитет у цркви како у своје доба, тако и доцније. Константин Велики каже, да његове одредбе треба сматрати као израз божанске воље⁸; Златоуст пише, да је и сам Христос био присутан на овом Сабору.⁹ Чак су се папе, за које васељенски сабори на истоку нису били сасвим повољни, покоравале ауторитету овог "великог и светог сабора". Папа Никола I пише Бугарима, да Први Васељенски Сабор има највиши ауторитет

⁵ Ibid, 6.

⁶ Сократ: Ц. И. I, 8; Руфин: Ц. И. I, 2.

⁷ Homil c. Judeos, III, 3; ed. Montfaucon I, Paris, 1838, p. 743; Mg. 863; Ср. Руфин: Црквена Историја I, 2: "confessorum magnus numerus".

⁸ Посланице епископима, који нису били на Сабору. *Jeweauje*: V. Const. III, 17; Ср. Теодорит: Ц. И. I, 9.

⁹ Homil c. Judeos, III, 3.

између свију сабора,¹⁰ а папа Инокентије I¹¹ и Зосима¹² чине чак неуспешан покушај да издаду сардинијске каноне за никејске.

У поједицим случајевима свагда су имали велики ауторитет и канони овог сабора. Таквих канона имамо 20.¹³ Према њиховом садржају они се деле на две велике групе, од којих се већа тиче само Православне Цркве, док мања, у коју улазе само два канона (8 и 19), говори о јеретичким и пизматичким друштвима. Прва велика група дели се на три дела: устројство више црквене управе (4-17), дисциплина клира (1-3, 8-10, 15-18) и дисциплина световњака (11-14, 20). Пре него што почнемо говорити о свакој од пребројаних група засебно, морамо да подвучемо једну врло важну општу црту свих ових канона.

У црквеном праву постоји неколико теорија о најважнијем питању: ко је орган истинитог црквеног учења. Римокатолици уче да је такав орган *ex sese, non ex consensu ecclesiae*^{**}, како то каже Ватикански Сабор; галиканизам, старокатолици и многи православни писци уче да је такав орган васељенски сабор, исто тако сам по себи; протестанти, особито Зом, и многи православни научници¹⁴ уче да и васељенски сабор сам по себи нема никакве учитељске власти и да је знак истинитог учења црквеног рецепција, прихватање после сабора извесног учења читавом

¹⁰ Mg. 119, 980.

¹¹ Maassen: *Gesch. der Quellen*, S. 5.

¹² Види каноничку посланицу Картагенског Сабора папи Целестину, *Крмчија* 1816. г. I, 117.

¹³ Само толико правила знају стари историчи, (напр. Теодорит, Цркв. Ист. I, 7; Еласије Кизички, Ист. Пик. Саб. II, 31), капописи (на пр. Зонара, Вансамон) и сви зборници. Руфин (Ц. И. I, 6) зна 22 правила, али он дели 6 и 8 правило на два. Сва друга правила, на пр. преведена с арапског, јесу апокрифна.

^{**} Сам по себи, не на основу сагласног мишљења Цркве (мисли се на папу) — прим. уред.

¹⁴ В. напр. проф. П. В. Гидуманов, Митрополиты въ первые три века христианства. Москва 1905, стр. 8-11; Восточные патриархи въ периодъ первыхъ вселенскихъ соборовъ. Ярославъ, 1908 стр. 66, 70-94, а такође проф. П. А. Заозерски и др. Има протестантских елемената и у теорији А. С. Хомјакова, у колико он заборавља о вези између предања и апостолског прејемства епископата.

Црквом, а пре свега световњака непосредно или посредством њиховог представника – цара.

Али шта каже о томе сам Васељенски Сабор? Ни једно од ових трију теорија нема за себе потврде у канонима I Васељенског Сабора, који стоји на терену сасвим друге теорије – теорије предања.

Сабор, као и сва црква тога доба, нема појма о томе, што сада сачињава систем папизма. За њега је папа само један од привилегисаних митрополита, у свему сличан другим привилегисаним митрополитима, на пр. александријском и антиохијском, чија је власт будући ограничена спала на границе неколиких провинција, а унутра – на сабор епископа његове митрополије. Ни о каквој потврди, са стране папе, саборских одредаба у никејским канонима говора нема, а историја сведочи да они нису били послани папи на потврду. Канони Сабора били су извршни сами по себи. Они су написани у ауторитативном тону и прете казнама свим епископима, дакле и римском, који „се усуђују противити се великоме овоме сабору“ (прав. 2.).

Ово говори и против теорије рецепције. Канони, као и све одредбе сабора, добиле су извршну силу одмах, а не од неодређеног момента рецепције, од неодређене читаве (?) цркве. Зам и (следећући му) Гидуљанов виде такав момент у санкцији императора. Али управо сам император оповргава такво гледиште. На апелацију донатиста против сабора у Арлу, Константин је дао овакав одговор: „Какво је то тврдоглавство, тражити суд од мене кад ја сам чекам суд Христов. Пресуду епископску потребно је примати тако као да је сам Христос био председник суда“¹⁵. „На одредбе Сабора, каже он о никејским одлукама, треба гледати, као на „израз божанске воље“. Санкција императора имала је сасвим друго значење. Она је давала канонима, који су ступили на снагу самим издањем од васељенског сабора, не само суму црквених закона, већ и значење закона државних. У противном случају ми морамо признати алтернативу: или црквени канони морају за своју снагу у Цркви имати потврду чак и од неправославних и незнабожачких царева или Црква може издавати каноне само у доба православних

царева. Како прво, тако и друго је бесмислица и одбацује се читавом историјом цркве. „Што ја хоћу, то је за вас канон“¹⁶, казао је цар Константије опима Миланског Сабора 355. г. Али оци сабора видели су овде само злоупотребу власти и одговорили су цару, да не треба мешати власт црквену са грађанском¹⁷.

Није потпуно оправдана ни галиканска теорија власти васељенског сабора, који учи, да је сам по себи сабор највиша власт у цркви. Пре свега из овога следеће, да црква не свакад има највишу власт, него само у доба васељенских сабора. Међутим у току читавог првог периода црквене историје није било ни једног васељенског сабора, не зна их бар православна црква и у доба после другог периода своје историје, и тешко је мислити да црква није имала у току толиког времена свог вишег ауторитета. Извор ове погрешке галиканске теорије налази се у сувише уском схватању појма васељенскости. Она схвата тај појам само као јединство Цркве у простору, док је Црква једна не само у простору, већ и у времену. У Васељенску Цркву улазе не само њени чланови, који живе у извесној спеси у читавом свету, већ и они, који су ма кад живели или ће живети у будућности. Због тога свака црквена одредба само онда изражава глас једне Васељенске и со ipso непогрешне Цркве, кад је она сагласна са црквеним учењем за сва времена, пошто учење Цркве у будуће време, није извесно, пре свега за пређашње време. Другим речима: васељенски карактер саборских одредаба зависи од њихове сагласности са предањем.

У противном случају, макар одредбе биле издате од лица већине епископа, оне могу бити погрешне. Такве су биле, на пример, одредбе разбојничког Ефеског Сабора 449. г. године или Цариградског Иконоборског Сабора 754. године, који су сабори имали много већи број чланова, него неки васељенски сабори.

Наиме такво је било гледиште I Васељенског Сабора. Не осећајући потребе ни у каквој потврди својих одредаба, он у исто време не замишља себе, као ничим неограничену суверену инстанцију у питањима црквене вере и живота, не мисли, као

¹⁶ Атанасије Вел.: Историја аријеваца к монасима, 33, Migne 25, 732.

¹⁷ Ср. Амвросије Милански, 21. посланица Валептинијану II, Migne 16, 1003.

¹⁵ В. Болотов: Лекције, III, 46.

цар Констанције, да је његова воља канон, него смиреносведочи, у чему се састоји неизменљиво и општеобавезно учење црквено и примењује га према околностима свог времена¹⁸. Готово се сваки канон никејски позива на пређашње одредбе црквене и у сагласности ових одредаба са својим одредбама види непоколебљиви темељ ауторитета последњих¹⁹. Најобичније он се позива на правила апостолска, називајући их или "канон" (прав. 1, 5, 9 и 18) или "црквени канони" (прав. 2, 6, 10, 16) или "апостолски канони" (прав. 15)²⁰. Осим апостолских, Сабор се позива на правила анкирског сабора, која он назива "стари и канонски закон"²¹, на западни арелатски сабор 314. године²², на "старо предање" (прав. 7), на "старе црквене обичаје, који морају да се чувају" (прав. 6, 7, 18) и на само Свето Писмо (прав. 2, 9, 17).

Дакле верност предању – то је највиши критеријум истине за I Васељенски Сабор, критеријум који је у исто време осуда свих гореспомених теорија црквеног учитељства и средство за делење у њима истине од лажи. Истина је да је папа могао бити орган вишег црквеног учитељства, али *non ex sese, sed ex consensu ecclesiae universae*^{***}, као и сваки епископ, са том разликом, што је у првим вековима он имао више повољних услова, но

18 Учесник Сабора св. Атапасије Велики пише, да „оци Сабора нису признавали себи права чинити суд над вером, већ су само исповедали то, у шта су свагда веровали и проглашавали учење апостолско. Што су они писмено дефинисали, није био њихов пропалазак, него учење апостолско“ (Epist. ad Afros. 2, Mg. 26, 1032). Ср. I грузско правило.

19 Уопште позивање доцнијих сабора на пређашње нема значење „потврђивања“ ових пређашњих сабора, без којег последњи не би имали ауторитета, као што мисле Хомјаков, С. М. Будаков и уопште заштитници „рецепције“, него има значење доказа православности тог сабора, који се позива на старе православне саборе. У противном случају сабори уопште не би имали никаквог ауторитета, пошто последњи сабор још није добио саборске потврде и због тога нема значења његова потврда предходног сабора и т. д. до анкирског сабора закључно.

20 1 ник. – ап. 21–24; 2 ник. – 80 ап.; 4 ник. – 5 ап.; 5 ник. – 32 ап.; 9 ник. – 25 ап.; 10 и 11 ник. – 62 ап. и др.

21 Ник. 13 = апк. 6; ник. 3 = апк. 19.

22 Ник. 19 – арел. 8.

*** Не сам по себи, него на основу сагласности целе Цркве (прим. уред.).

какав други епископ, за сведочење о истинитом учењу Васељенске Цркве, пошто су се у Риму сакупљали преставници свих цркава²³ и он је био као неки микрокосмос, неки спољни васељенски "synodos endymusa".

Али погрешка се Рима састојала у томе, што је он хтео да сачува и појача свој изванредни ауторитет и онда, када су ови услови услед прскида односа са истоком већ ишчезли.

Исто тако се и у протестантској теорији налази истинита мисао. Она се састоји у томе, што виши ауторитет црквени није ограничен добом васељенског сабора; али ова теорија грешки у томе, што она приписује тај ауторитет једном и потпуно неодређеном моменту рецепције, док у ствари он постоји у Цркви стално и непрекидно у њеној живој свести, која је израз њеног благодатног живота, а тај живот чува се у цркви путем апостолског прејемства епископата.

Напоследку позивања никејских канона на предање, као критеријум истине, показују пуну неоснованост очекивања садашњих православних модерниста, да ће будући Васељенски Сабор увести ново, несагласно са предањем, црквено устројство. Само се сагласност саборских одредаба са предањем јавља као услов њихове рецепције од читаве цркве, и ако одредбе будућег сабора не буду имале тог услова, црква их неће примити, исто онако као што није примила ни одредбе Разбојничког и Иконоборског Сабора и модернистичког цариградског „конгреса“ 1922. године.

Пређимо сад разматрању појединих група канона I Васељенског Сабора, и пре свега канона, који говоре о црквеном устројству.

I

Једини систем црквеног устројства, за који зна I Васељенски Сабор, то је систем саборско-митрополитански. Црква се састоји

23 Иринеј Лионски, Adv. haer. III, 3, 2: „Ad hanc (i. e. ecclesiam romanam) propter potentiorē principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique conservata est ea, quae est ab apostolis traditio“; ср. папа Лав Велики, ср. 65: „Ad hanc (romam) ex omnibus civitatibus multarum utilitatum causa concurrunt“.

из неколико потпуно независних аутокефалних митрополија. Међу овим митрополијама, на пр. римска, александријска и антиохијска, заузимају неко особито место. Али њихове повластице у сравњењу са свим осталим митрополијама нмају ништа особитог по својој суштини. Власт свих митрополита има исти карактер, али обим дејства те власти није једнак. Док се границе обичних митрополија подударају са границама једне римске провинције или грчки "епархије", опсег митрополита римског, александријског и антиохијског укључује више провинција. Напр. у област митрополита александријског спадају четири провинције – Египат, Ливија, Пентапољ и Тиваида, и покушај епископа једне провинције Тиваиде Мелитија²⁴ добити митрополитска права био је осуђен од сабора и дао је сабору повод за потврду права ових привилегисаних митрополита. Али у чему је видео сабор основ тих повластица ових митрополита? Ни у каквом догматском разлогу, већ у истом разлогу, у коме је видео основ права свих осталих митрополита – у црквеном животу, у црквеном обичају. "Нека важе стари обичаји" почиње Сабор своје 6. правило, које говори о правима привилегисаних митрополита. Са догматске тачке гледишта сви епископи имају једну исту власт, али практични и политички разлози дали су већу власт епископима главних вароши сваке провинције²⁵. Исти

24 В. В. Болотов доказао је погрешност обичне транскрипције имена овог епископа "Мелитије".

25 Поражавајућа је и чудна подударност црквеног устројства са грађанским устројством римске државе. Сами митрополитански сабори, т. ј. сабори епископа провинције налазе за себе узор у грађанским *consilia provinciae*, који су постојали од почетка царства у свима провинцијама. *Consilium*, грађански сабор провинције, сачињавали су посланици, које бирају провинцијски градови (легати, *suverbi*). Они се састају једанпут у години, обично у главном храму Рима и Августа (Tacit. Ann. I. 78) под председништвом жреца царског култа, који је имао наслов "архијереја" и слично црквеним архијерејима носио име од провинције. Напр. "архијереј" Витиније имао је назив Βιθυνιάρχης и т. д. Он управља, као и црквени архијереј, провинцијском благајном, која је имала исти назив "arca", као и црквена благајна и подмиривала издатке на култ и светковине. 34 апост. правило, које заповеда, да епископи *свакога народа* треба да познају прваке између њих и о чијем смислу је било толико нагрених спорова, налази за себе јасно тумачење у одредби римског грађанског устројства, да и ако је по

разлози дали су власт над више провинција митрополитима важнијих градова. Пошто је извор власти како привилегисаних тако и обичних митрополита био исти, за сабор није постојало разлога цити за смањење, нити за повећавање власти ових митрополита, и сабор је оставио све у том положају, како је то створио сам живот. Али санкционисање факта постојања привилегисаних митрополита отворило је пут даљем узвишавању неких епископа у будућности – стварању егзархата и патријархата.

Казали смо "у будућности", пошто сам I Васељенски Сабор није имао појма ни о егзархатима, нити о патријархатима. Власт митрополита, у том броју и привилегисаних, као и власт митрополитанских сабора строго је ограничена територијом појединих митрополија и ни један митрополит, нити сабор нису имали власти над другом митрополијом. Епископа постављају само епископи "епархије", т. ј. митрополије и потврђење припада у свакој митрополији митрополиту (црав. 4, стр. 6). Постоји само једна апелациона инстанција на суд епископски – митрополијски сабор (црав. 5). И митрополит римски не чини изузетак у том погледу. Сабор га зна као једног од привилегисаних митрополита, равног александријском и антиохијском. Само ако поставимо питање не о власти, него о части, можемо казати да је I Васељенски Сабор признао у 6. правилу примат части римском епископу између свију привилегисаних митрополита, исто тако као што је он признао у 7. своме правилу примат части (ἀρχιουδὶαν τῆς τμήσε) јерусалимском епископу између осталих епископа немитрополита. "Да александријски епископ има власт над свима тима областима, јер сходно обичају тако има и римски епископ". Дакле, мада је митрополитанска власт римског епископа основана, по учењу сабора, не на догмату, него само на обичају, ипак власт римског епископа, као првог између митрополита, јавља се као узор за власт других митрополита и пре свега александријског.

правилу свака провинција имала један *consilium*, ипак је из обзира на начело народности било и одступања од тога правила. Тако су у Мизији грчки градови сачињавали општину за себе. Исто је тако у Галији било две скупштине – једна за парбонску или романизирану Галију, а друга за три остале римске провинције" В. Mommsen, Röm. Geschichte, III, 744; V. 84, 283; Н. Вилемс. Римско јавно право. Београд 1898, стр. 579–580.

Сабор има само једну власт, која прелази границе митрополија: то је његова сопствена власт, власт васељенског сабора, и сабор ауторитативно издаје своје каноне за целу цркву, за све митрополије (прав. 5) и прети строгим казнама непослушнима (прав. 2, 15, 17, 18). Најбољу и најауторитетнију заштиту никејског црквеног устројства налазимо у посланици картагенског сабора 424. године папи Целестину, која је укључена у канонски кодекс Православне Цркве.

“Никејски је Сабор, каже посланица, разумно и праведно заповедио, да ма какви се послови истакну, морају бити сви исцрпљени у својим дотичним местима; јер оци признаше да ни једној области неће бити ускраћена благодат Духа Светога, кроз коју свештеници Христови и разборито виде правду, и тврдо је чувају, а особито кад је сваком допуштено, у случају да је незадовољан одлуком месних судија обратити се саборима своје митрополије или пак и васељенском сабору; или зар има кога, који би могао веровати, да Бог наш може надахнути правом у суду једнога, а многобројни свештеницима, који су у сабору скупљени, то одрећи?... Пемојте дакле више, да на молбу некаквих људи шаљете овамо своје клирике да расправљају наше послове, и немојте то допустити ради тога, да се не каже да ми уносимо сујетну гордост света у Христову цркву, која онима, који желе видети Бога, приноси светлост простоте и дан смирености”...

Учење I Васељенског Сабора о црквеном устројству није само осуда папског система, већ у исто време и нека опомена за православне. Католици често коре православне да је православна црква, услед националних тежња, кобајаги нарушила јединство црквено и одвојила се на неколико изолованих, и понекад чак непријатељских националних цркава. Међутим садашње устројство православне цркве највише одговара устројству, санкционисаном од Првог Васељенског Сабора. Мада сад већина православних националних цркава носи назив патријаршија (цариградска, александријска, антиохијска, јерусалимска, руска, српска, а у последње доба и румунска) све православне цркве у суштини јављају се сад само као митрополије, пошто сад православни патријарси немају потчињених себи правих митрополита, т. ј. митрополита, који би имали потчињене себи епархијске епископе. Дакле и сад, као и у доба I. Васељенског Сабора, постоје само две инстанције епископске власти, а

не три, као у доба византијских патријарха и садашњи патријарси, егзарси и архиепископи, који се јављају као главе појединих цркава, у ствари су само митрополити, док су потчињени митрополити и архиепископи у ствари епархијски епископи. Али док је у време I Васељенског Сабора постојала још једна изванредна инстанција, која је сједињавала све митрополије – то је власт самог васељенског сабора, садашњи митрополитански систем православне цркве нема таквог свог природног и неопходног завршетка. Због тога погрешке и злоупотребе појединих аутокефалних цркава немају сад у православној цркви никаквог ауторитетног коректива и јесу извор дуготрајних жалосних појава у њој. Доста је споменути бугарску, јерусалимску и антиохијску шизму, забуне поводом питања о новом календару, панистичке тежње неких последњих цариградских патријараха, особито у погледу цркве руске и православне диаспоре. Због тога можемо казати да је најважнији закључак, који ми можемо учинити из изучавања канона I Васељенског Сабора односно више црквене управе – неопходност сазива новог васељенског сабора.

О унутрашњем устројству сваке митрополије сабор говори врло кратко. Сабор зна два органа митрополитанске власти, митроплијски сабор и самог митрополита. Сабор се састоји из свих епархијских епископа дотичне митрополије под председништвом митрополита, али ако „је то мучно или због какве хитне потребе или због даљине пута“, он може бити у неким пословима замењен скупом барем три епископа, при чему отсутни епископи морају у таквом случају дати свој глас граматама (прав. 4). Такви сабори бивају обично два пута у години; један пред четрдесетницу, а други у јесење доба (прав. 5), али због хитних послова, напр. избора епископа, они могу бити сакупљани и више пута и у друго време (прав. 4). На сабору се решавају питања већином гласова епископа митрополије (прав. 6), али за цуноважност саборских решења неопходна је потврда митрополита (прав. 8). У делокруг митрополијских сабора спадају, у прву инстанцију – послови, који се тичу епископа и пре свега избор и хиротонија нових епископа (прав. 4), у другу инстанцију – апелације на пресуде епископског суда односно клирика и световњака. У последњем случају митрополијски сабор се јавља као једина инстанција, која има право

да измени епископску пресуду, док ни један епископ посебно нема право да измени ма у чему пресуду другог епископа (прав. 5).

Власт митрополита мало се одликује у никејским канонима од власти осталих епископа. Сам по себи он је само један од епархијских епископа, као *primus inter pares*, и одликује се од њих само својим почасним називом митрополита, који се први пут спомиње, наиме, у никејским канонима (прав. 4, 9 и 7). Сабор свето чува тај примат митрополита и, желећи узвисити положај епископа јерусалимског, додаје: „али уз очување достојанства, које припада митрополији“; другим речима јерусалимски епископ, уживајући част првенства између свих осталих епископа, мора бити, као и раније, потчињен митрополиту главне вароши провинције – Бесарије Палестинске. Још краће говоре никејски канони о власти епископа. Треба само подвући да епископи имају пуноћу црквене власти у својој епархији и имају право како казнити сваког клирика и световњака, који припадају тој њиховој епархији, тако и да смање већ изречену казну (прав. 12). Епископска пресуда се свагда сматра као пуноважна и мора да се чува не само у епархији епископа-судије, већ и код свих других епископа, и само митрополијски сабор има право да ту пресуду измени или поциштити (прав. 5). Пуноћа власти епископа изражава се и у тој одредби, да „пису у једном граду два епископа“ и због тога епископи расколника катара или новатијана у случају свог преласка у православну цркву имају само презвитерску част и добијају дужност презвитера или хоропископа, осим случаја ако епископ не нађе за добро да му допусти да ужива част епископског имена, али само имена, а не и власти (прав. 8). Али објект ове епископске власти није територија, него лица, и због тога хиротонија лица туђе епархије није пуновласна (прав. 16). Епископи су стални у својим епархијама²⁶ и немају право

²⁶ Еп. Никодим Милаш мисли да правило 15. забрањује прелаз из једнога града исте епархије у други, а не мењање епархија, што је, кобавати, очигледно из самих речи овога правила, које спомиње град, а не епископску област и из тога, што правило не спомиње искључиво епископе, него и презвитере и ђаконе (прав. са тумач. I, 220–221). Али у оно доба хришћанство је било обично ограничено на вароши и због тога употреба речи „град“ у место „епархије“ врло је природна и већ само 15. правило тумачи га речју „црква“ т. ј. епархија. Презвитери и ђакопи тад још нису имали парохije и сви су имали

прелазити из једне епархије у другу, а ако прелазе, морају бити повраћени цркви, у којој су били постављени (прав. 15).

И ова никејска правила сведоче о каноничности садашњег устројства православних цркава. Садашњи органи више црквене управе – архијерејски сабори и синоди налазе свој јасни прототип у митрополијским саборима тога доба. Чак и делење више власти између два органа, које постоји у неким црквама, напр. између сабора и синода у Српској Патријаршији, налази за себе основа у 4. никејском правилу, које осим пленарног митрополијског сабора допушта и сабор „барем три епископа“. Садашње поглавице православних аутокефалних цркава: патријарси, егзарси и архиепископи имају много сличног са митрополитима никејске епохе, пошто је њихов изузетан положај између осталих епископа тесно везан са њиховим председништвом у саборима и синодима. Али ако поставимо питање де леге ференда, морамо извући из никејских канона следећа два практична закључка за наше време:

1. Епископи морају бити стални у својим епархијама и могу бити премештени у друге само у изузетним случајевима због важних разлога чисто црквене, а не личне природе.

2. Судска власт епископа мора бити проширена, пошто црквено право не зна начела оделења судске власти од административне.

II.

Признавајући начелно једнакост свих епархијских епископа, сабор односно осталих клирика стоји на тачци гледишта њихове јерархијске потчињености (*taxis*, пр. 18). Дознао је сабор да у неким местима ђакони раздају презвитерима евхаристију и чак примају свхаристију и пре епископа, и то је строго забрањено. „Све ово нека сада престане“, каже сабор, „и ђакони се имају држати у својим границама, памтећи да су они слуге епископа и нижи од презвитера... На не смеју ђакони ни седети између презвитера, јер је то противу правила и чина (*taxis*). А који неће

место у главном храму епархије, због чега и за њих променити цркву значило је променити епархију.

и после ових наредба да се покори, нека се лиши ђаконства“ (Прав. 18).

Правило ово је осуда постојећег сад устројства у римокатоличкој цркви, у којој кардинали, презвитери па чак и ђакони имају не само власт већ и част много вишу, него обични презвитери и чак епископи. Од појединих клирика никејски канони, осим клирика трију јерархијских степенa, спомињу још клирике женскиње – ђаконисе. Мада о овој дужности сабор спомиње само узгред, кад говори о начину примања у цркву павлијаниста, неколико речи сабора о ђаконисама показују да је та дужност имала тада велику улогу у црквеном животу. Од свију нижих клирика никејски канони изрично спомињу само ђаконисе. Ваконисе се постављају у свој чин, као и виши клирици, само после надлежног испита²⁷ и напослетку сабор први пут спомиње, да су неке ђаконисе већ чиниле хиротесију.

Последње тврђење има много противника.²⁸ Позивају се на последње речи правила: “ἐπεὶ μηδὲ χεῖροθεσίαν τινὰ ἔχουσιν, ὥστε ἐξάπαντος ἐκ τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι”, које преводе “те пошто оне немају никаквога посвећења, то могу се уопште бројати у световњаке”. Али такав се превод не слаже са почетком правила. Правило се тиче павлијаниста, т. ј. следбеника епископа антиохијског (261–269) Павла Самостаског, који су по форми правилно обављали крштење, али су имали лажно учење о св. Тројици²⁹. Због тога пракса њихова примања у цркву била је различита. У неким местима, сагласно 49. апостолском правилу, њих су примали без новог крштења и признавали су њихову хиротонију, у другим, сагласно 8. правилу сабора у Арлу 314.

27 О ђаконисама сабор каже да су оне ἐξεταζόμεναι ἐν τῷ κλήρῳ, т. ј. укључене у клир после испита (ἐξέτασις ср. прав. 9).

28 О смислу одредбе овог правила односно ђакониса постоји читава велика књижевност, која је прегледана у мојој расправи: „Диаконисси в православној цркви“, С. Петербургъ, 1912, 352 стр., где о смислу никејског 19. правила говоримо на стр. 163–179. Постоји 7 тумачења овог места. Не допуштају мисао о хиротесији ђакониса напр. Ван Есен, *Commentar in canones*, p. 103; *Hefele, Conciliengesch.* 2 Aufl. I, 428 и др.

29 *Атанасије Велики, Oratio II contra Arianos*, cap. 43.

године,³⁰ њих су крштавали по други пут и разуме се нису признавали хиротонију, коју су они добили пре прелаза у православну цркву. Сабор, као што се може мислити, под утицајем западних својих чланова, потврђује одредбу Сабора у Арлу и наређује да павлијанисти, сви без разлике, т. ј. како световњаци, тако и њихови клирици, морају бити поново крштени и затим, достојни од клирика, после испитивања, морају бити рукоположени од епископа васељенске цркве, а недостојни – увршћени у световњаке. “На исти овај начин, продужује сабор, поступаће се и са ђаконисама и уопште са свима, који клиру припадају”, т. ј. сабор наређује да достојне од ђакониса павлијанићанка после крштења буду поново рукоположене од епископа васељенске цркве, недостојне могу се убрајати у световне. Али чин ђакониса је онда био у прелазном стању. Споменници ранији од I Васељенског Сабора, на пример Дидаскалија³¹, не говоре о хиротесији ђакониса, док споменници доцнијег доба спомињу, као на пр. Апостолски Устави³², халкидонски³³ и трулски сабори³⁴, новеле Јустинијановс³⁵ и многи историјски споменици³⁶. Због тога се може мислити да су у доба I Васељенског Сабора хиротесију имале само неке најдостојније ђаконисе. Ова разлика у положају ђакониса принудила је Сабор да дода и о њима неколико специјалних речи: „А споменусмо овде оне ђаконисе, које су увршћене у тај чин, а кад оне немају никакве хиротесије, тад уопште морају се убрајати у световне“.³⁷

30 На то правило указују речи 19. никејског правила: „има да важи наредба“ (βρος), т. ј. претходно црквено правило. Текст правила в. Lauchert, *Die Kanones*, 1896, S. 27.

31 III, 12, ed. Funk, 208.

32 Апостолски Устави имају и сами најстарији чин хиротесије ђакониса (VIII; 19, Funk, 524).

33 Прав. 15.

34 Прав. 14. и 44.

35 Нов. 6, гл. 6; нов. 123, гл. 13.

36 *Соломен, Ц. Ист. VIII, 9*; Теофан у односу 444. године, Мг. 108, 258–9; Живот св. Ксеније, Мг. 114, 981; Живот св. Ирине, Acta Sanct. 28. јула, р. 610 и др.

37 Ми мислимо да постојећи званични превод овог места у руској „Књизи Правила“ и сагласни с њим превод Н. Милаша „које су по одећи такве, те пошто оне немају никаквога посвећења, то могу се уопште бројати у

Дакле сабор не само не забрањује хиротесију ђакониса, него је напротив санкционише, видећи у хиротесији нормални начин ступања у тај чин. И врло је природно што је после сабора хиротесија ђакониса свуда ушла у обичај. Успостављење овог чина у наше доба са циљем појачања унутрашње мисије Цркве могло би наћи за себе чврсту потпору у великом ауторитету I Васељенског Сабора. Такво успостављање могло би увести јаке религијске тежње женског света, (на пример међу „богомолцима“), у корито строго црквеног правца.

Говорећи о дисциплини клира, ми морамо пре свега да подвучемо ту околност, да никејски канони доказују неправилност оних заштитника другог брака свештеника, који се позивају на дозвољеност другог брака за световњаке. Никејски канони, као и сви остали канони православног кодекса, свагда упућују клирицима строжије дисциплинске и моралне захтеве, него световњацима. Већ само постојање посебних канона односно дисциплине и владања клира то доказује. У противном случају канони би говорили о моралу клирика и световњака заједно. Што се за световњаке јавља само као савет, који он мора да оствари, уколико за то има доста моралних снага, за клирике се јавља као *conditio sine qua non* његовог бављења у клиру, због чега клирик, који не би остварио та специјална тражења, губи своје достојанство клирика, али остаје пуноправан члан цркве.

Ни сви световњаци, већ само најбољи од њих, могу бити кандидати у клиру. Због тога не могу бити примљени у клир тако звани „цеофити“, т. ј. људи „који су тек из незнабожачког живота прешли к вери и за кратко се време обучавали у вери и одмах привађани к духовному купатилу“, а провели су само мало времена после крштења: „За обучавање у вери треба времена, а и после крштења треба дуже испитивање“, каже сабор (прав. 2).

Исто тако не могу да буду примљени у клир лица, која су извршила ма какав тежак („душевни“) грех, који је доказан

световњак“, стоји у противности са ранијим речима правила и налази за себе објашњење у томе, да преводиоци нису обратили пажњу на ту околност, што језик никејских правила није обични језик тог времена (жонџ), већ класични грчки језик старог доба, на коме су писали законе („високи стил“). Подробије види моју споменуту расправу, стр. 172-175.

сведоцима (прав. 2) или предходним испитивањем за кандидате у клир (прав. 9), а ако такво лице буде рукоположено, оно мора да престане бити у клиру, јер „католичка црква“¹¹¹¹ тражи оно, што је беспрекорно“, каже 9 канон (ср. 1 Тим. 3, 2). Као пример таквог преступа сабор помиње преступ апостасије. „Од оних, каже 10. правило, који су пали, ако су неки постављени били, или по незнању, или и са знањем дотичних, који су их поставили, ово ипак не слаби ничим црквено правило (апост. 62), јер кад се то дозна, они бивају свргнути“. Епископ, који је са знањем рукоположио тешког грешника или који чеће да свргне рукоположена по незнању, мора бити свргнут сам (прав. 2). Само клирицима, а не и световњацима забрањује сабор, сагласно 44. апостолском канону, узимање камата „ради гадне похлепе за добитком“ (прав. 17).

Папослетку строжија правила даје сабор и односно породичног живота клирика. У то доба у Цркви у многим местима је постојала јака тежња да се забрани брачни живот свима свештеним лицима, постојала је не само на западу у облику целибата, већ и на истоку у облику тако звана духовног брака, када су клирици живели заједно са неким женскињем („синисакте“), које им нису биле законите жене и са којима они нису имали полних односа. Сабор је у трећем правилу строго забранио клирицима да имају такве „синисакте“. У вези са овим правилом стоји и прво никејско правило, које, сагласно апостолским правилима (21-24), кажњава свргнућем клирике, који су при здравоме стању сами себе обезудили са циљем доказати, да је њихово суживљење са синисактима у ствари „духовни брак“.

Није наша за себе одобрење сабора ни западна пракса забране клирицима брачног живота са законитим женама. Правила о томе ћуте, али је то ћутање потврда старог поретка, санкционисаног 5. и 51. правилом апостолским. Да је то тако, о томе сведоче црквени историци, који причају о томе, да сабор није усвојио предлог забране брачног живота клирицима, већ напротив једногласно је одобрио мишљење епископа тебајидског Пафнутија, да „не треба намстати клирицима и свештеницима тешки овај јарам, јер је брак частан и постења је брачна непорочна,

**** Католичанска, саборна (прим. уред.)

а од претеране строгости више ће се штете нанети цркви... Доста је дакле, да сходно старом предању цркве не буде дозвољено женити се онима, који су већ у клир ступили, али никако да се дотични мора раздвајати од оне, коју је пре као световњак за жсну узео".³⁸

Осуђујући садашњи римокатолички целибат, сабор у исто време осуђује и тежње неких православних кругова у корист дозволе другог брака свештеницима. Сабор је једногласно одобрио дозволу браку само пре ступања у клир, а на забрану брака клирицима после тог ступања гледао је сагласно са Пафнутијем као на "старо предање цркве". И у ствари ми видимо да сви стари споменици црквене књижевности забрањују много пре Никејског Сабора други брак свештеницима. Већ не говорећи о пастирским посланицама ап. Павла, ми налазимо ту забрану у апостолским правилима³⁹, у *κατάστασις τοῦ κλήρου*⁴⁰, у Дидаскалији⁴¹, у правилима Анкирског⁴² и Неоћесаријског Сабора⁴³, код Климента Александријског⁴⁴, Св. Иполита Римског⁴⁵, Оригена⁴⁶, Тертулијана⁴⁷ и др.

38 Сократ, Цркв. Ист. I, 11, Mg. 67, 104; Созомен, Цркв. Ист. Mg. 67, 925; Геласије Кизички, Синтагма дела Ник. Сабора, II, 23, Mg. 85, 1191; Св. Амвросије Милански говори чак и више. Он сведочи, да су они Никејског Сабора издали "трактате", да нико, ко је ступио у други брак, не може бити клирик; *Cognoscimus ... patre in concilio Nicaeni tractatus addidisse, neque clericum quemquam debere esse, qui secunda conjugae sortitus est*" (Посланица цркви Верчелској, гл. 62, Ml. 16, 1206). Акта Никејског Сабора изгубљена су, али има основа мислити, да је Амвросије видео њих у Миланском архиву.

39 Прав. 17, 18, 26.

40 *Pitra*, *Juris eccl. gr. hist. et men.* Roma. 1860.

41 II, 2, *Punk* I, 34.

42 Прав. 10.

43 Прав. 1.

44 Стромата III, 12, Mg. 8, 1189.

45 Философумена 12, 9, Mg. 16, 3, 3386.

46 17. Омил. на Лук. Ml. 26, 259-260; против Целса III, 48, Mg. 11, 983-984; Тумач. св. Мат. Mg. 13, 1242.

47 *Ad. ux.* I, 7, Ml. I, 1286; *De monog.* 12, Ml. II, 247; *De exhort. castit.* 7 Ml. II, 296; 11, Ml. IV, 992 и др.

III.

Апсолутно забрањујући други брак клирицима, никејски канони дозвољавају га световњацима. Допунитеље другобрачних световњака у општење са Црквом – то је *conditio sine qua non* за примање у цркву расколника новацијана, који нису дозвољавали други брак ни световњацима (прав. 8.). Ипак сабор не одобрава други брак ни за световњаке. Другобрачне он ставља у један ред „са онима, који су за гоњења пали, а у погледу којих (т. ј. и другобрачних) је одређено и време за кајање и рок за опроштај“. И у томе погледу сабор само понавља одредбе пређашњих сабора, који одређују време кајања за оне, који се више пута жене⁴⁸.

Дисциплине световњака тичу се такођер правила 11-14. Правила ова написана су у духу човекољубља према онима, који су пали, т. ј. који су се одрекли хришћанства у доба гоњења, и осталим грешницима.

"Код свију тих треба испитати расположеност и начин кајања, каже Сабор. И према томе они, који се са страхом и сузама и стрпљењем и добрим делима покају и то не спољашношћу, него стварно, да се обраћају такови... Могу одмах бити примљени у заједницу молитава, при чему је епископу слободно, да још човекољубивије с њима поступи... (прав. 12). У разлику од западних сабора,⁴⁹ који тепким грешницима чак при смрти нису дозвољавали причешће, а у сагласности са источним саборима (анкирски) Сабор наређује, да онај, који се са животом растаје, не може бити лишен последњег и најпогребнијег нацутства" (прав. 13).

Али човекољубље Сабора није попустљивост. Он одређује читава три ступња кајања и за сваки од тих ступњева неколико година, тако да пуни рок кајања траје 12 и више година. Он наређује да они, који равнодушно подносе што су удаљени од заједнице молитава, изврше све време одређено им за кајање. Ово време обавезни су да изврше чак они, који су у смртној опасности удостојени причешћа, ако се поврате међу живе (прав. 13).

48 Неоћес. прав. 3, ср. 7, анкирск. 19. Види такође тумачење 8. никејског правила код Валсамона, Атинска Синтагма II, 135.

49 Напр. Њлвирск. 306. год. прав. 1, 2, 6, 7, 8, S. S. 13-15, и др. Lauchert арелатск. 314. год., прав. 14 и 22, Lauchert S. S. 55, 28, 29.

И ова правила имају велико значење у наше доба, у колико подвлаче једну велику празнину садашњег црквеног живота – престајак црквеног суда за световњаке. Док су у старо доба црквени судови обично прекорачивали границе своје надлежности, одређене им у Светом Писму (Лук. 12, 14), и судили су световњаке у чисто грађанским споровима, сад смо ми запали у другу крајност. Црквени судови сад постоје, строго говорећи, само за свештена лица и тичу се световњака само у вези са брачним парницама. Нема ни једног преступа, за који би црквени суд могао на основу закона судити световњаке. Чак преступи чисто религијске природе, напр. богохулство, спадају сад у делокруг грађанских судова, који понекад налаже и казне чисто црквене природе, напр. кајање у случају невољног убиства. Сада кад одвајање цркве од државе постоји само у Уставу, а не у законима, таква замена црквеног суда грађанским још није сувише неприродна, али кад принципи, проглашени у Уставу, буду проведени и у законима, јавиће се потреба за успостављање црквеног суда и за световњаке.

Напоследку није лишен сувременог значаја и последњи 20. канон Никејског Сабора. Тај канон наређује да „недељом и у сврданс педесетнице треба се молити стојећи, то јест, не преклањати колена на земљу“⁵⁰. Сабор издаје ово правило које сад многи не чувају, са циљем „да би у свакој области све једнако било“. И ову бригу о једнакости црквених обичаја у свим националним православним црквама морају и сад имати њихове власти, пошто историја учи да је разлика обичаја црквених понекад била извор расцепљења и чак потпуног оделења цркава.

IV.

4. и 8. правило говоре о односу цркве према расколницима – мелитијанима, 19. правило о односу према јеретицима павлијанистима.

⁵⁰ Зашто треба овако чинити протумачено је у 91. правилу Василија Великог.

У појединости 4. правило тиче се мелитијана само утолико, у колико оно тражи потврду митрополита за пуноважност избора и хиротоније епископа, али га допуњује саборска посланица,⁵¹ из које видимо, да је сабор признао пуноважност хиротоније Мелитија, али ограничио право како самог Мелитија тако и рукоположених од њега епископа.

Сличну одредбу садржи 8. правило односно клирика – новацијана. Сабор наређује да се пре свега „имају на њих руке положити“, које речи по ауторитетном тумачењу председника VII Васељенског Сабора патријарха Тарасија означавају да православни епископ има положити на главу новацијанског клирика своје руке онако, као што то бива при тајни покајања. Али тај обред има се извршити тек онда, када они писмено признаду, да ће се у свему стално држати учења православне цркве и одрекну се својих заблуда. После тога они и у православној цркви задрже свој чин, али упражњавају скопчану са тим чином власт само онда, када се то не коси са влашћу месног православног епископа.

Међутим, односно јеретика павлијаниста, који су лажно учили о лицима св. Тројице, 19. правило одређује, као што смо видели, да не само њихова хиротонија, већ и њихово крштење не важе и да они морају сви без разлике изнова бити крштени.

Ова три правила имају велику важност за садашњу црквену политику према неправославним религијским друштвима. У овом погледу постоји велика неслога не само међу појединим православним богословима, већ и међу читавим појединим православним црквама. Док је цариградска црква на сабору 1756. године наредила до сваког римокатолика, који жели да пређе у православну цркву, треба изнова крстити⁵², словенске цркве признају пуноважност крштења римокатолика. Са друге стране иста цариградска црква 1922. г. признала је чак пуноважност хиротонија англиканске цркве, док остале православне цркве, у том броју и српска патријаршија, нису то признале.

⁵¹ Види „Дѣла и соборы вселенскихъ соборовъ“. Казань, 1, 189; ср. Сократ, II, II, 1, 19; Теодорит II, II, 8; Соломен, II, II, 23.

⁵² Атинска Синагма, V, 614–615.

Никејски канони дају кључ за православно решење тог тешког питања. Не треба мислити да црква може признати пуноважност тајни несправославних само онда, кад неко неправославно друштво нема никаквих догматских заблуда. Строго говорећи, сви расколници су у исто време јеретици, пошто они греше у погледу догмата о јединству цркве. И новицијани су имали погрешно учење, пошто нису признавали пуноважност тајне кајања у погледу оних који су пали, и тајне брака у погледу оних који су изгубили своје прве супруге. Ову њихову заблуду никејски сабор одређено квалификује као заблуду на име догматске природе. Они морају писмено признати, да ће се држати и у свему следовати догматима католичке и апостолске цркве, *то јест*, да ће бити у општењу, како са онима, који живе у другом браку, тако и са онима, који су за гоњење пали“, каже сабор. А канонски коментатори правила Зонара, Аристин и Валсамон⁵³, а по Аристину и наша Крмчија⁵⁴ сматрају новицијански раскол за јерес. Из овога можемо учинити закључак да црквена попустљивост може бити примењена тамо, где се догматска заблуда тиче саме цркве, њеног устројства и делатности. Такву заблуду црква може сматрати као израз недостатка љубави према њој и покрити је својим милосрђем. Али за такву попустљивост нема места тамо где се заблуда јеретика тиче учења о Тројици и делу искушења.

„Ја сам чокот а ви лозе“ (Јов. 15, 5), каже Исус Христос својим ученицима. Да лоза роди потребно је не само да буде сједињена с чокотом, него је осим тога потребно и да чокот даје сок за њу. Без тог сока лоза и на чокоту биће сува и бесплодна. Исто тако није доста да неко буде у Христу, него је још потребно да и Христос буде у њему (Јов. 15, 5). Али неопходни услов пребивања Христа јесте узајамна љубав (Јов. 15, 10, 12). Дакле јеретици, који греше у догматима о Богу и Спаситељу нашем, јесу суве и већ одсечене лозе; расколници, који имају о томе правилно учење, али греше у

учењу и владању против љубави према цркви јесу суве, али још нису одсечене лозе, које могу опет добити сок, и родити многи род, чим успоставе љубав и јединство са црквом, а тиме и животну општење са њеним Основаоцем.

С. ТРОЈИЦКИ, ПРОФ. УНИВЕРЗИТЕТА

53 Атинска Синтагма II, 133–136.

54 Изд. 1816, I, 24.

Генерал Милан Недић и архијереји Српске Православне Цркве

Директива о комадању Краљевине Југославије заснивала се на оптужбама Адолфа Хитлера против Срба о њиховој кривици за изазивање рата војним ударом од 27. марта 1941. године. Сличне оптужбе поновио је и начелник немачке Врховне команде, генерал Вилхелм Кајтел, који је 28. марта написао, у свом наређењу "Смернице за пропаганду против Југославије", да им је противник искључиво српска влада јер је, упркос далекосежним уступцима и поред значајних гаранција, кренула у рат против Немачке.¹

Растурање Краљевине Југославије извршено је на немачко-италијанској конференцији одржаној у Бечу 21-22. априла 1941.

¹ Лавислаус Хори, Мартин Бросцат, Усташка држава Хрватска 1941-1945, Београд 1964, 74 (у даљем тексту: Л. Хори, М. Бросцат, н. д.); Ferdo Čulinović, Okupatorska podjela Jugoslavije, Beograd 1970, 387 (у даљем тексту: Ф. Чулиновић, н. д.).

године.² Прави смисао био је свођење Србије на територијалне оквири од Београда до Грделице. За Србију је тада речено да треба да остане што је могуће више смањена и да се према њој морају примењивати посебне мере.³

Уништењем југословенске државе створени су услови да Италија, Мађарска и Бугарска, као савезници Немачког Рајха, добију знатне награде у територијалном облику. Аспирације и отворене жеље за поседовањем српских земаља, Војводине, Старе Србије и Јужне Србије, реализовале су Мађарска и Италија после војничког априлског слома Краљевине Југославије.

СРБИЈА 1941. ГОДИНЕ

Територија између Независне Државе Хрватске, Мађарске, Румуније, Бугарске, Албаније и Италије, представљала је немачко војно-окупационо подручје.⁴ Србија је степњена у границе које су мање од оних пре Балканских ратова 1912–1913. године. Оваква Србија је кројена маказама одмазде и реванша Централних сила из времена Првог светског рата, првенствено Немачке. Своје жеље да се освете, ове државе испољиле су кроз оптужбе против српског народа, показујући према њему невиђену мржњу. С тим у вези, вреди поменути да је операција немачког бомбардовања Београда имала шифровано име "Казна."

Немачка управа у Србији успостављала се у три етапе. У првој етапи заведено је војно-окупациона управа, временски краткотрајна али значајна за Немце. Да би се све припремило, у Београду су тих дана боравили Едмунд Везенмајер, специјални

изасланик министра спољних послова Јоакима фон Рибентропа, адмирал Вилхелм Канарис, шеф војно-обавештајне службе, Хајнрих Рајнхард, шеф Главне управе безбедности и други високи обавештајни стручњаци. За две недеље директне војне управе Немци су настојали да створе такве услове рада који ће им омогућити да имају све под својом непосредном контролом.

У другој етапи створен је цивилни Савет комесара, састављен од Срба. Хитлер је и чином стварања Комесаријата, а не владе, показао колико је био србофобичан.⁵ Иако је овај комесаријат имао цивилни карактер, њему је била подређена немачка врховна и контролна власт, преко функције војно-управног команданта.⁶

У трећој етапи успостављана је цивилна влада под предњаштвом генерала Милана Недића. Владине могућности, међутим, нису биле шире од оног што је имао Савет комесара. Недића је 29. августа именовао војно-управни командант Србије генерал Хајнрих Данкелман.

Институција војно-управног команданта Србије установљена је 22. априла 1941. године. Војно-окупационом управом руководио је "командујући генерал за Србију".⁷

Командант Србије био је директно потчињен Берлину, све док 9. јуна Хитлер ову команду није подредио генералу Вилхелму Листу, команданту снага "Југоисток". Овај је, такође, у свом делокругу имао све војне и цивилне послове Србије.

О унутрашњеполитичким стварима окупиране Србије старао се Феликс Бенцлер, опуномоћеник Министарства иностраних

5 Dušan Lukač, Treći Rajh i zemlje Jugoistočne Evrope 1941-1945, III, Beograd 1987, 14.

6 Боривоје М. Карапанџић, Грађански рат у Србији 1941-1945, Кливленд/УСА 1958, 22-29 (у даљем тексту: Б. М. Карапанџић, п. д.).

7 Veljko Đ. Đurić, *Ko su bili nemački vojno-upravni komandanti Srbije 1941-1944*, Vojno-istorijski glasnik, 3, Beograd 1996, 159-168. Команданте Србије је постављала Врховна команда из Берлина. Први војно-управни командант био је генерал Хелмут Ферстер, постављен 20. априла 1941. године. После њега, 4. јуна именован је Вилхелм Шредер. Како је Шредер 18. јула страдао у авионоској несрећи код Београда, 28. јула је постављен нови заповедник - генерал Хајнрих Данкелман. Уместо Данкелмана је средином октобра постављен генерал Франц Беме. Њега је од 6. децембра 1941. наследио генерал Паул Вадер. Последњи у овом пизу је био генерал Ханс Густав Фелбер, и то од 4. септембра до 20. октобра 1944. године.

2 Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа, XII/1, 36-40.

3 Ф. Чулиновић, п. д., 390.

4 Ова област (без Баната) имала је, по немачким подацима, око 51.000 километара квадратних и око 3.810.000 становника. По подацима владе Милана Недића, у тој Србији је било око 3.773.000 становника: 3.367.000 Срба, 23.000 Хрвата, 51.000 осталих Словена, 102.000 Мађара, 146.000 Немаца, 66.000 Румуна и 18.000 осталих - Branko Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939-1945*, Beograd 1992, 111 (у даљем тексту: Б. Петрановић, Србија...); Видети и Ф. Чулиновић, п. д., 394.

послова из Берлина. Иако је припадао штабу војно-управног команданта Србије, Бешцлер је био директно одговоран министру Јоакиму фон Рибентропу.

Ради лакшег организовања послова, постојала су два штаба, Командни и Управни. Командни штаб је решавао све послове војног карактера, али не и војне операције, пошто је то било у домену команде "Југоисток." Управни штаб је решавао све послове везане за цивилно становништво окупиране Србије, оне који су били изван домена Командног штаба. Истовремено, Управни штаб био је и савстодавно тело команданта Србије.

Служба јавне сигурности на подручју Србије посебно је организована а деловала је двоструко: цивилно, посредством органа Главне управе безбедности Рајха, и војно, преко Абвера. Тако су органи разних немачких служби имали под својом тоталном контролом све у Србији.

Српском народу наметнуто је и плаћање контрибуција, у форми насилног одузимања вредности, што је правдано некаквим ранијим отпором при окупирању Краљевине. Поред свега тога, Србија је морала да издржава и немачку окупаторску војску у својим крајевима. Комесари су, осим о овим тешким обавезама, морали да брину и о прехранивању народа, као и о бројним избеглицама које су са свих страна стизале у Србију, највише из Независне Државе Хрватске.

Србија је била и сама преоптерећена бројним обавезама према окупаторским властима. Но, та Србија примила је око 500.000 прогнаних и избеглих Срба из осталих крајева бивше Краљевине Југославије. У том мору несрећника нашло се и више од 600 свештеника Српске православне цркве.⁸

Командант Србије, генерал Данкелман је 29. августа разредио Савет комесара и оформио нову институцију са генералом Миланом Недићем на челу.⁹ Данкелман је, у згради доратне југословенске Народне скупштине а тада војно-управне команде

Србије, лично предао Недићу акт о његовом постављењу за председника владе.¹⁰

Генерал Милан Недић је представљао једину праву личност у тадашњој јавности која је дорасла ситуацији. То је био општи закључак најистакнутијих политичких личности, представника комора, удружења, Универзитета и многих других који су се сагласили на једном ширем јавном скупу половином августа у Београду, сазваном поводом тражења могућих решења за постојеће стање у Србији.¹¹

За избор Милана Недића, као најбоље персонално решење, били су скоро сви значајнији немачки представници и војних и осталих органа власти у Србији.¹² Немцима је Недић одговарао и као војник, јер им је била потребна ауторитарна личност. Приликом разговора са немачким генералима, Недићу је предочено да ће у случају неприхватања понуђеног положаја то платити Србија, тако што ће је поделити између Бугара, Албанаца и Хрвата. Том приликом казано му је да се у Србију, ради смиривања народа, могу довести и користити бугарске, мађарске и хрватске војне јединице које би учествовале у немилосрдној одмазди над

10 Ново време, 30. августа 1941; Milan Borković, Kontrarevolucija u Srbiji, I, Beograd 1979, 105 (у даљем тексту: М. Борковић, н. д.); Б. Петрановић, Србија..., 219; Бошко Н. Костић, Истина о Милану Недићу, Београд 1992, 27 (у даљем тексту: Б. Н. Костић, Истина о ...); Б. М. Караџанчић, н. д., 85.

11 Бошко Н. Костић је тврдио да је том приликом Аниминовић поднео оставку на положај, што није тачно. — Б. Н. Костић, Истина о ..., 25; На том састанку није био Недић. Међутим, на другом састанку, када су били присутни многи са првог састанка, био је и Недић. У литератури Зборашке провештајнице пише да је академик Александар Белић, склоњеним рукама и плачући, молио Недића да се прихвати улоге. — Б. М. Караџанчић, н. д., 84.

12 Ђ. Хори, М. Броснат, н. д., 173; J. Jovan Marjanović, Ustanak i narodno-oslobodilački pokret u Srbiji 1941, Beograd 1963, 179 (у даљем тексту: Ј. Марјановић, н. д.); Драги Јовановић је, на саслушању после рата у Београду, причао да је бивши министар спољних послова Александар Цинцар-Марковић у избору Недића имао знатног удела. — А ВИИ, Нђа, 1-1а/7; Сасвим другачије писали су Љотићеве присталице величајући његову (скоро безначајну) улогу код избора Недића. — Стеван Пироћанац, Српски добровољци 1941-1945. у речи и слици, Бирмингем/Енглеска 1991, 9 (у даљем тексту: С. Пироћанац, н. д.). И Едмунд Везенмајер, лични поверљив Јоакима фон Рибентропа, министра спољних послова Рајха, средином августа боравио је у Београду. И он је био за Недића. — М. Борковић, н. д., I, 93.

8 Архив Синода Српске православне цркве, Записници, Сип. бр. 1060/зап. 237/1947 (у даљем тексту: А Син, ...).

9 Ново време, Београд, 30. августа 1941; Б. Петрановић, Србија..., 218.

српским народом.¹³ Пре прихватања понуђене дужности, Недић је од генерала Данкелмана и Турнера захтевао аутономију за Србију, тако што би се створиле националне оружане снаге, утврдиле конкретне обавезе према окупаторској управи, заштитио српски народ у другим областима бивше Југославије.¹⁴

Формирање ове владе може се тумачити и као подривање улоге и значаја постојања краљевске владе генерала Душана Симовића. То је уједно значило да су Немци још једном покопали Краљевину Југославију. Избором генерала Милана Недића, који је по немачким оценама био српски националиста, забијен је клиш у сарадњу партизана и Југословенске војске у отаџбини. Исто тако, тим избором супростављен је један националиста другом: Милан Недић Драгољубу Михаиловићу.

Милан Недић желео је да ствара Србију ширу од "немачке Србије" чиме је негирао постојање Краљевине Југославије. У ту сврху, са одобрењем немачких власти, обновио је и српски грб и заставу.¹⁵ Пропагирао је стварање Србије на основама сељаштва, на традицијама "Милошевске сељачке политике." Стварањем такве Србије сматрао је да се српски народ враћа самом себи. Био је за монархију јер, по њему, српски народ није познавао никакав други облик владавине. Залагао се за биолошко-егзистенцијални опстанак. У правдању своје политике позивао се на националну

13 Веродостојност ових претњи потврдио је и Харолд Турнер на саслушању 2. августа 1946. године. – А ВИИ, IIа, 27-2/5; Б. М. Карапанџић, н. д., 81.

14 Саслушање Милана Недића – А ВИИ, 269-38/1; Михајло Станишић, *Геноцид над Србима*, Војно-историјски гласник, 1-3, Београд 1992, 127; М. Борковић, н. д., II, 100-105; Б. Петрановић, *Србија...*, 219; Б. П. Костић, *Истипа о ...*, 27-28; Ново време, 30. августа 1941; Б. М. Карапанџић, н. д., 85. Интегрални текст писма Милана Недића (у форми услова за прихватање понуђене функције председника владе) од 27. августа немачким властима објавио је Венцеслав Глишић. У истом тексту разјаснио је неколике недоумице око формирања српске владе. – Венцеслав Глишић, *Услови под којима је Недић пристао да формира српску владу под окупацијом*, Историјски гласник, 1-2, Београд 1993, 143-145.

15 У својој првој беседи Милан Недић је, осим осталог, казао: "Велики Немачки Рајх, иако победник у рату, неће да буде непријатељ српског народа. Он нам је данас повратио право на употребу народних знамења: грба и заставе." – Ново време, 2. септембра 1941.

историју, идеализовао је прошлост, моралне карактеристике српског народа итд. На овим политичким основама подстицао је српски национализам као одбрамбено средство против трагедије која је задесила народ. Често је говорио о старој српској слави и супростављао је априлској трагедији југословенства. Хтео је да одбије српски народ од спољних утицаја. У име опстанка тражио је издизање изнад свих страначких и политичких интереса. Бранио је породицу, Српску Православну Цркву и веру. Био је фанатично уверен у снагу српства. Постојао је да нађе споразум са архијерејима Српске Православне Цркве, иако је знао да је највећи део свештенства за пуковника Драгољуба Михаиловића. У то време, свештеници су Михаиловића сматрали поштемим монархистом, националистом, антикомунистом и посиоцем отпора против немачке окупације.

За Недића су постојала само два симбола – краљ и Српска Православна Црква. Битна карактеристика његове политике јесте апсолутизација српства и Србије.¹⁶ Међутим, та Србија била је у ствари "немачка Србија" у којој се знало ко је господар, а ко вазал.

Милан Недић није био исто што и Анте Павелић нити Србија што и Независна Држава Хрватска. Хрватска је међународно призната држава, а Србија окупациона зона са војном управом. Таква Србија, без обзира на то како је називали, Недићева или немачка, била је под окупацијом, окружена са свих страна непријатељима, плаћала је контрибуције, била под ударом ретко виђене репресије. Та репресија – на пример, убијање стотине Срба за једној убијеног Немца – угрожавала је биолошку егзистенцију српског народа обзиром на развој национално-ослободилачких јединица широм Србије и њихове акције.

16 Бранко Петрановић је поредио Јосипа Броза, Драгољуба Михаиловића и Милана Недића, и њихове политике 1941. године. – Б. Петрановић, *Србија...*, 222.

СУЏБИНЕ АРХИЈЕРЕЈА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Када су немачки војници 13. априла 1941. године заузели Београд, у згради Патријаршије била су само двојица Патријархових викарних Епископа, Валеријан (Стефановић) и Арсеније (Брадваревић).¹⁷

Епископи зворничко-тузлацки Нектарије (Круљ) и захумско-херцеговачки Николај (Јокановић) успели су да се домогну Србије уз извесну помоћ Немаца, односно Италијана.

Хрвати усташе су најпре ухапсили и потом убили Митрополита дабробосанског Петра (Зимоњића), Епископе бањалучког Платона (Јовановића) и горњокарловачког Саву (Тријајића).

Митрополит загребачки Доситеј (Васић) је ухапшен, малтретиран и мучен у усташком затвору и болници и, на крају, отпремљен измрцварен у Београд.

Епископа мукачевско-прјашевског Владимира (Рајића) протерале су у Београд немачке власти.

Албанци су Епископа ранко-призренског Серафима (Јовановића) ухапсили а потом одвели у Тирану. У интернацији га је и затекла смрт јануара 1945. године.

Епископ жички Николај (Велимировић) је, маја 1941, саслушаван у Београду. Касније је морао да борави у местима око манастира Љубостиње.¹⁸ Немачки обавештајни официри били су у свим епископским седиштима априла и маја 1941. У тим акцијама били су и у манастиру Жичи, седишту Епархије жичке, седишту епископа Николаја. По немачким извештајима није пронађено ништа од материјала који би се могао употребити против епископа.¹⁹ Епископа су Немци ухапсили 28. августа 1941. у Крушевцу, али су га сутрадан одмах пустили на слободу. Харолд Турнер је почетком септембра наредио својим подређеним да разговарају са епископом и предложе му политичку пасивиза-

цију.²⁰ Приликом трагања за четницима око Трстеника децембра 1942. планиран је био и претрес манастира Љубостиње. Тада су у скровишту тавана једне зграде изван манастирске порте пронашли радио станицу, док је архива, у међувремену, страдала. Том приликом погинули су епископов ђакон, шифрант и припадник јединице Богдана Гордића, једног од команданата генерала Михаиловића. Акција је убрзо завршена, без последица по сам манастир. Једино је епископ ухапшен и спроведен у манастир Војловицу.

У књигама и другим писаним радовима Зборашке провинције писано се о пресудном утицају Димитрија Љотића на судбину епископа Николаја. Тако су писали да је Турнер претио епископу, али да су све то спречили својим молбама Љотић и Недић.²¹ Међутим, постоје и немачки документи, који кажу о савим другом односу Љотића и епископа.²²

Недић је добио од немачког генерала Бадера обавештење о разлозима интернирања: "Са жаљењем морам констатовати да у последње време свештенство све до највиших врхова узима учешћа у побуњеничком покрету у најмању руку својим симпатијама. Ни под којим условима не може се трпети то што свештеници дозвољавају да буду употребљени, на пример, као преносиоци вести или да више или мање отворено суделују у англо-филској пропаганди или да манастири — чак и манастири калуђерица — буду искоришћавани као скровишта. Епископ Николај је из ових разлога пре неколико дана из његовог места боравка северно од Трстеника доведен у околину Београда."²³

Бугари су протерали Митрополита скопског Јосифа (Џвијовића) маја 1941. године. Убрзо је за њим дошао, гоњен истом судбином, и Епископ злетовско-струмички Викентије (Проданов). Митрополит Јосиф је у Београду кратко време живео код рођака, јер су у згради Патријаршије били немачки официри. Одмах по доласку у Београд, Немци су га саслушавали. Касније су захтевали

17 Биографије свих ових архијереја дао је: Сава, епископ шумадијски, Српски јерарси од деветог до двадесетог века, Београд/Подгорица/Крагујевац, 1996.

18 Та казна трајала је до 16. децембра 1942. када је интерниран у манастир Војловицу код Пачена. А Син, Записници, Син. бр. 1060/зап. 237/1947.

19 Историјски архив Београда, Немачка служба сигурности, В-65, епископ Николај Велимировић (у даљем тексту: ИАБ, БдС, В-65).

20 ИАБ, БдС, В-65.

21 "Случај владика Николаја", Искра, Бирмингем/Енглеска, 1. јуна 1991; Немачка обавештајна служба, IV, Београд, 1959, 726 (у даљем тексту, Немачка обавештајна ...).

22 ИАБ, БдС, Ј-62, епископ Јован (у даљем тексту: ИАБ, БдС, Ј-62).

23 ИАБ, БдС, В-65.

да се организује црквени живот и да се обрати народу и позове га на сарадњу са окупаторским властима. Митрополит је све те захтеве одбијао, тражећи да се патријарх Гаврило ослободи интервенције. У време рата био је заменик патријархов у сваком домену. Његова је заслуга што је Српска Православна Црква најбезболније поднела многе несреће које су је задесиле 1941-1945. године.

У својим епархијама боравили су следећих месеци Епископ чешко-моравски Горазд (Павлић) до смрти 1942, а Митрополит црногорско-приморски Јоаникије (Лишовац), Епископи далматински Иринеј (Ђорђевић), нишки Јован (Илић), браничевски Венијамин (Таушановић), банатски Дамаскин (Грданачки), шабачки Симеон (Станковић), тимочки Емилијан (Шиперковић), бачки Иринеј (Ћирић) готово до краја рата.

Одлукама последњег Сабора, одржаног крајем марта 1941. године, Синод су чинили: председник Патријарх Гаврило и чланови Епископи бачки Иринеј, тимочки Емилијан, нишки Јован и аворничко-тузлански Пектарије. Заменици су били Митрополит скопски Јосиф и Епископ браничевски Венијамин.²⁴ Међутим, ратне прилике спречиле су рад у овом саставу. Мада Синод није формално радио, ипак су архијереји, средином маја, покушавали да раде онолико колико је било могуће.²⁵

Први посао Синода био је обраћање немачким окупационим властима како би сазнали судбине Епископа дабро-босанског Петра (Зимоњића) и горњокарловачког Саве (Трлајића).²⁶ Како дуго времена није било одговора, архијереји су се опет обратили, 20. септембра, и влади Милана Недића. Од њега су добили одговор тек 24. априла 1942. године.²⁷ Пошто су сви одговори били неоптупни, архијереји су се још неколико пута обраћали за информације. Исто тако, епископи су молили поједине ministre и самог Недића за интервенције код немачких власти ради

²⁴ Црква, Београд 1941, 47.

²⁵ Тако је епископ браничевски Венијамин 30. маја 1941. предлагао да се архијереји састану и покушају да наставе рад у новим околностима. Као први корак нормализације стања, сматрао је ослобађање патријарха Гаврила. – АСин, 1941/IX/87.

²⁶ АСин, Записници, Син. бр. 86/1941.

²⁷ АСин, Записници, Син. бр. 2015/1941.

спасавања оно мало свештеника за које су сазнали да се налазе по разним логорима у Хрватској. Све овакве молбе примали су српски министри, али и Немци, и решавали их на два начина. Први је био интервенција код хрватских власти и допремање ухапшеника у Београд. Други, информације да тих свештенослужитеља нема међу живима.²⁸

Почетком јула 1941. представници немачких власти казали су архијерејима да је потребно да се “колико је могуће, одржи јединство Српске Православне Цркве под управом прописаном њеним Уставом”.²⁹ То је значило да епископи треба да разговарају са патријархом о томе шта треба урадити да се Црква повинује немачким захтевима и условима.

Стога су чланови Синода, на састанку одржаном 8. јуна, закључили: “У бризи за судбину Српског народа, и у уверењу да ће света Српска Православна Црква у својим епархијама и даље моћи без сметње вршити своју божанску мисију, и да ће њена стечена и законима призната права заједно са њеним традицијама и даље бити поштоваца и чувана, Свети Архијерејски Синод ће лојално извршавати законе и наредбе окупаторских и земаљских власти и утицаће преко својих органа на потпуно одржање реда, мира и покорности.”³⁰

Трагична судбина српског народа и његове Цркве, а посебно прекрштавање, било је предмет неколико меморандума које је Свети архијерејски синод писао и слао Недићу и немачким војним командантима Србије. Тако је 15. јануара 1942. предат Меморандум поводом прекрштавања у Независној Држави Хрватској.

Немачки генерали нису директно контактирали са интернираним патријархом, то су радили обично преко администрације Милана Недића. Тако су једном приликом, посредством министра Боривоја Јонића, тражили од патријарха изјаву лојалности. Истовремено су тражили од Синода да се обавезе на бригу о Цркви и њеној организацији само на територији “немачке Србије”. То су (наводно) били услови за пуштање из интервенције.

²⁸ АСин, 1941/XIII/146; Исто, 1941/XIV/23.

²⁹ АСин, Записници, Син. бр. 585/зап. 3 од 8. јула 1941.

³⁰ АСин, Записници, Син. бр. 585/зап. 3 од 8. јула 1941.

Патријарх је све то одбио и захтевао од Немаца своју надлежност по црквеном Уставу и канонима са правом да сазове пуц Синод. Као одговор, Немци су захтевали немешање у унутрашње ствари држава које су настале на територији бивше Краљевине Југославије, као и да Црква не именује нове владике, него само администраторе.³¹

Средином децембра 1941. патријарх је покушао, посредством свог лекара, а потом и Синода, умолити немачке власти да му дозволе одлазак из Раковице у Београд на причест и литургије у Патријаршијској капели. Такву молбу проследио је митрополит Јосиф, у име Синода, генералу Милану Недићу а он ју је предао немачком генералу. Одговор је био веома кратак: "...српском црквеном поглавару не може се изаћи у сусрет из разлога безбедности".³² Патријарх је покушавао да оде на причест марта 1942. али Немци ни то нису дозволили.³³

Синод је неколико пута писао молбе немачким командантима Србије за пуштање на слободу патријарха Гаврила. Покушавали су то и 29. априла 1943. уз помоћ Милана Недића. Одговор Недићев стигао је 1. маја са обавештењем да му је генерал Паул Бадер, приликом последње интервенције, напоменуо да се молбама за помоћ патријарху више не обраћа.³⁴ После овог обавештења, шеф Гестапоа јавио је 23. маја у Патријаршију да су патријарха, "у интересу његове личне сигурности", преместили из Раковице у манастир Војловицу код Панчева, у Банату.³⁵ Међутим, разлози за премештај били су сасвим другачији. Наиме, немачка обавештајна служба успела је да прати и дешифрију радио телеграме неких штабона јединица генерала Михаиловића. У једној поруци штаба из Београда упућеној Врховној команди, био је план да се патријарх Гаврило отме из манастира Раковице. Немци су то схватили веома озбиљно па су патријарха преместили на безбедније место, у манастир Војловицу код Панчева. Тада су дознали да су патријарх и епископ Николај били

симпатизери генерала Михаиловића. За епископа су утврдили да активно сарађује са једним непознатим штабом.³⁶

Током јула и септембра 1943. неколико пута понављане су молбе из Цркве немачком властима за пуштање патријарха из интернације. Сваки пут одговор је био негативан. И Недић је тражио дозволу да посети патријарха. Када су на крају пристали, то је било у обостраном интересу, јер је свако гледао да има користи више од другог.³⁷

Почетком децембра 1943. Недић је разговарао са посланицима немачког Министарства иностраних послова у Београду и том приликом предлагао да се патријарх ослободи интернације. Свој захтев образлагао је мишљењем да ће патријарх подржати његову политику, да ће осудити Совјетски Савез и Јосипа Броза, комунизам уопште. Када су Немци тражили писмени захтев за ослобађање, Недић је затражио времена а одмах и дозволу да обиђе патријарха како би директно од њега чуо шта мисли.³⁸

О боравку патријарховом и разним догађајима у вези с тим, у емигрантској литератури има свакаких података, највише измишљених. Таква је, на пример, и ова прича: За време једног богослужења, патријарху је пришао ђакон ради благослова за читање. Пре него што је патријарх ишта казао, ђакон је веома тихо шапнуо: "Поручио Дража да никако не пристајете на предлог Милана Недића и Немаца да формирате ма какву владу у Србији, него да истрајете у борби макар били интернирани у Немачку".³⁹ У целој причи има само једна занимљивост, а то је да

36 Немачка обавештајна..., IV, 210-211.

37 Патријарх Гаврило сматрао је да су немачки неуспеси на европским ратиштима разлог да дозволе посету Милану Недићу. — (Дожић Гаврило) Мемоари патријарха српског Гаврила, I (1974), II (1986), Париз/Француска, 541 (у даљем тексту: Мемоари патријарха ...).

38 Немачка обавештајна ..., VIII/IX, 991.

39 Тврђења да су Немци терали патријарха Гаврила да саставља владу уместо Недићеве произвољна су и немају никаквих основа. — Владика Диописије, *Равногорски покрет Драже Михаиловића и Српска православна америчко-канадска епархија*, Гласник СИКД Његош, бр. 16, Чикаго/Сједињене Америчке Државе 1966, 133.

31 М. Борковић, н. д., II, 270.

32 А ВИИ, НАВ, Т-120-200/153870.

33 Синод је за то молио Недића за помоћ код Немаца. — АСин, 1942/V/208.

34 АСин, Записници, Син. бр. 902/1943; Син. бр. 1060/зап. 237/1947.

35 АСин, Записници, Син. бр. 137/1941.

је патријарх слао усмене поруке подршке генералу Михаиловићу.⁴⁰

Из Берлина је, средином маја 1944, у Београд упућена веома хитна порука којом се тражило обавештење о здравственом стању патријарха и епископа. Као разлог за то наведено је могућа промена места интернације. Тражило се обавештење да ли могу, без озбиљне штете по здравље, издржати транспорт за Немачку, као и да ли промене климатске прилике у Немачкој могу имати штетног утицаја на њихово здравље.⁴¹ Ово је СС-генерала Милера бринуло, јер би смрт ма којег од њих за време боравка у Немачкој "имала крајње штетних последица и да би је непријатељска агитација на Балкану и у целом свету пропагандистички искористила против Рајха, као тобожњег гестаповско убиство". Стога је унапред припремљено да се тако нешто не деси, па и да умру.⁴² Ипак, премештај патријарха и епископа реализован је скоро три месеца после, августа 1944. године.

Последње виђење патријарха Гаврила и Недића у Србији збило се почетком августа 1944. Том виђењу присуствовао је и епископ Николај. Приликом саслушања у Београду 1945, Недић је о том сусрету причао детаљно.⁴³ Он је дуго патријарху говорио о догађајима из протеклих година. Наравно да је себе приказивао као страдалника и спаситеља народа.⁴⁴

Недељу дана после сусрета са Недићем, патријарх Гаврило и епископ Николај напустили су манастир у цркви немачких полицајаца. Камионом су их одвезли у Велики Бечкерек, одатле возом преко Будимпеште до Беча. Крајње одређиште био је логор

40 Иван Авакумовић, Михаиловић према немачким документима, Лондон/Енглеска 1965, 34 и 73 (у даљем тексту: И. Авакумовић, п. д.).

41 Немачка обавештајна ..., IX/X, 994.

42 Исто, 994-995.

43 "Нашли смо Патријарха и владика Николаја у манастирском копаку, на горњем спрату. Конак је чуван. Гестаповска стража. Патријарх је имао на расположењу кабинет и спаваћу собу и једног нашег момка. Владика Николај такође је имао две собе. У једној је био он, а у другој његов рођак професор и један ђак. Оба великоцрквена достојника општила су међусобно. Дозвољено им је богослужење у манастиру, који је уз конак. Хранили су се из своје кухиње, која је била добра, а добијали су памирнице и од народа." – М. Борковић, п. д., II, 270.

44 Мемоари патријарха ..., I, 539-555; Мемоари патријарха ..., II, 80.

Дахау.⁴⁵ После кратког боравка у логору, патријарху се здравствено стање погоршало. Управа логора, посредством својих надлежних, обратила се српским властима са захтевом да се пошаље један свештеник који би био на помоћи патријарху. Овај захтев прослеђен је митрополиту Јосифу. Као решење, 26. септембра 1944. предложен је Митар Џаковић, раније сарадник патријархов. У међувремену, немачке власти преместиле су патријарха и епископа у место Слизе, на обали језера, где им је обезбеђена једна релативно пристојна кућа.⁴⁶ Средином јануара 1945, услед новог погоршања здравља, патријарха и епископа су преместили у Беч. У Бечу су били смештени у неки мали хотел. Ту су имали и прве посетиоце. Били су то Милан Недић, Димитрије Љотић и Милан Аћимовић.⁴⁷

Здравље се погоршавало обојици архијереја. Стога су Недић и Љотић тражили од Хермана Нојбахера да дозволи архијерејима одлазак у Швајцарску на лечење. Уместо тога, немачки планери хтели су да употребе патријарха и владика на, тих дана, сазваном конгресу представника Православних Цркава које су деловале на територијама где је раније била немачка власт.⁴⁸

Крајем марта 1945. совјетске трупе приближавале су се Бечу па су Немци припремали евакуацију. Међу људима који су евакуисани у Клагенфурт били су патријарх Гаврило, епископ Николај и Џаковић.

Из Горице су отишли у Кицбил где су нашли Недића, чланове његове владе и Нојбахера. У тај град је 8. маја 1945. године стигла једна америчка дивизија. То је значило и ослобођење из немачког заточења за патријарха Гаврило и епископа Николаја.⁴⁹

Прво писмо из Патријаршије упућено председнику српске владе Милану Недићу написао је 10. септембра 1941. митрополит Јосиф у својству администратора Митрополије београдско-карловачке, поводом судбине разних врста драгоцености које је имала до априлског рата. Митрополит је молио за повраћај свега

45 Исто, I, 561-562; Исто, II, 81.

46 Исто, II, 81-83.

47 Исто, II, 84.

48 Исто, II, 90.

49 Исто, II, 111.

што су им Немци средином априла однели из Патријаршије. Каква је била реакција генерала Недића на ту молбу и шта је предузимао, тешко је рећи. По његовој забелешци писаној на молби, види се само да је тражио од министра правде да се интересује за судбину црквених вредности.⁵⁰

Милан Недић је понављао молбе архијерејима да смирују народ како би у миру обнављали државу.⁵¹ Стога се трудио, осим осталог, и да приволи Синод да осуди пуковника Драгољуба Михаиловића и комунисте.⁵² Синод је на те захтеве одговарао да је Црква изнад свих партија и личности.⁵³ Недић је позвао 20. октобра 1941. све архијереје Српске Православне Цркве на разговор.⁵⁴ Он је осморици великодостојника пренео незадовољство немачких власти због њиховог политичког делања и приговорио им због слабе помоћи у борби против комуниста. Њему је одговарао митрополит Јосиф објашњењима о јеванђелском ставу Цркве, што је значило да се не треба мешати у политичке ствари: "Она као мајка српске православне деце не може и не сме рећи: Овај ми син не ваља, ви га убијте". Митрополит је одговорио и на приговоре немачких власти: "Немци немају права гражити од наше Српске Православне Цркве оно што нису добили ни од своје католичке и протестантске цркве."⁵⁵ Тако ни овом приликом Недићево постојање да за своју владу добије подршку архијереја Цркве није уродило плодом. Међутим, то није значило и прекид сарадње. Напротив, сарадња је настављена до јесени 1944. године.⁵⁶

50 А ВИИ, IIа, 1а-14/1.

51 Ново време, 31. октобар 1941.

52 Командант Српске државне страже из Зајечара 24. јула 1942. приговорио је Епископу тимочком што се не ангажује против комуниста. Епископ му је одговорио да је то Црква још раније учинила па нема потребе да то опет понавља. – АСин, 1942/III/58.

53 А ВИИ, IIа, 1-19/7.

54 АСин, 1941/XIII/166.

55 АСин, Записници, Син. бр. 1060/зап. 237/1947.

56 Тако је Недић 25. октобра 1941. тражио од Синода да у манастире сместе децу чији су родитељи побијени у масовном стрељању Краљевчана које су извршили Немци неколико дана раније. – АСин, 1941/II/14. Недић је молио Синод за некадашње војне свештенике да их распореде по парохијама. Они су

Недић је у неколико прилика успевао да убеди Харолда Турнера, Феликса Бенцлера и остале немачке функционере да буду толерантнији према Српској Православној Цркви како би је одвојили од противника, тј. од комуниста.⁵⁷ Ради тога је, на пример, октобра 1941. писао генералу Хајнриху Ланкелману и приговарао на стилу понашања: "Како ви хоћете да српски народ води борбу против комунизма када ви нападате иста два његова симбола, која руше и комунисти: краља и православну цркву."⁵⁸

Недић је примио чланове Синода и 28. октобра 1941. Била је то само једна у низу сличних посета и уобичајених разговора.⁵⁹ Корист од овог састанка видела се касније, када су немачке управне и војне власти дозволиле неколико ствари које су до тада биле забрањиване. Од тада су поново слободно чиновејствовали у свим окрузима, службе завршаване молитвом за владара "господара и краља Петра Второг", била су јавна благодарења на његов рођендан 6. септембра.⁶⁰

Када је требало похвалити архијереје, Недић је знао да говори лепе речи. За разлику од њега, Димитрије Љотић критиковао је Цркву.⁶¹

С обзиром на то да је помагао Српску Православну Цркву, Недић је често био на разним црквеним свечаностима. Први пут јавно се појавио на освећењу капеле у цркви Светог Марка у Београду, крајем септембра 1941. године.⁶² И потоњих месеци,

војним сломом Краљевине Југославије остали без сваке потпоре и без посла. – АСин, 1941/II/41; Исто, 1941/II/140.

57 М. Борковић, н. д., II, 268.

58 Станислав Краков, Генерал Милан Недић, I, Београд 1991, 294 (у даљем тексту: С. Краков, н. д.).

59 Ново време, 29. октобар 1941.

60 С. Краков, н. д., II, 294; Прослава краљевог рођендана 1942. забрањена је одлуком немачких власти. Синод је о тој забрани дознао 3. септембра, поверљивом наредбом министра просвете. – АСин, 1942/IV/19.

61 "Наши архијереји... су једноставно позвали грађане на мир, слогу и љубав, чувајући се добро да кажу како ће доћи до мира, слоге и љубави. А да би то резервисање било још видније, они су пазили да их ни једном речју не помену ко си ти људи у нашој земљи што вређају мир, слогу и љубав, што убијају свештенике и мирне грађане и вређају цркву." – Наша борба, Београд, 19. октобар 1942.; Пародни пут, Београд, 1942, бр. 15, 18-22.

62 Ново време, 28. септембар 1941.

односно година, као знак пажње и сарадње, одлазио је на црквене празнике у Патријаршију.⁶³ Недић је, у својству председника владе, дочекао бадњачаре на Бадње вече. Том приликом обећао је да ће следећи Бадњак бити у "Београду ванредно срећан за све грађане и за владу народног спаса".⁶⁴

И поред тога, скоро идилични односи Недића и архијереја нарушавани су на разне начине. Тако је почетком септембра 1943. немачки војни заповедник Србије, посредством свог Штаба, захтевао од Недића да, због веома сложене војне и политичке ситуације, забрани све црквене саборе и ваншаре.⁶⁵ Наравно да се Недић овоме морао повинovati и наредбу спроводити у дело.

Министар просвете Велибор Јосић стварао је знатне проблеме Синоду. Колико је све то радио на своју руку, или по наговору Немаца, тешко је утврдити. По оценама архијереја, Јосић је покушавао да се наметне као диктатор.⁶⁶ Министар просвете је касније, по мишљењу Синода, на "веома упадљив и неуобичајен начин водио надзор над црквом, упућивао поучна акта... Уопште, Министар просвете је заузимао према цркви такав став да је Свети Архијерејски Синод, у више махова, морао најодлучније негодовати."⁶⁷

Министарство правде је 18. фебруара 1942. доставило Синоду решење Милана Недића, састављено на основу наређења немачког Управног штаба војног заповедника у Србији ради "јединственог уређивања свих културних питања између којих

63 Ново време, 9. април 1942.

64 Исто, 6. јануар 1943. Овај и још неке сличне догађаје снимали су немачки филмски репортери за своје журнале и касније приказивали у Београду.

65 Ново време, 16. септембар 1943.

66 Бавио се и "подржавањем субверзивних елемената против цркве и епископата, протурајући пети о збацивању Патријарха и појединих епископа, подмећањем разних интрига, прегледа централне црквене касе и рачуноводства, претњом посебног комесара у црквеној управи". Јосић је то радио "јер тако Немци хоће", и "постојао да раздвоји Српски Епископат, нудећи појединцима и положај Патријарха Српске православне Цркве, другима је поручивао, да двојица наших епископа треба да оду у Загреб и приме се поштва Хрватске православне цркве." – АСин, Записници, Син. бр. 1060/зап. 237/1947.

67 АСин, 1942/II/149.

спадају и црквени послови". По Недићевом наређењу, послови верске управе пренети су из Одсека за вере Министарства правде у Министарство просвете, где је образовано одељење за верске послове.⁶⁸ Ово решење изазвало је сукоб између Недића и Синода. Врхунац сукоба догодио се по проглашењу Уредбе о уређењу Министарства просвете. Наиме, министарство је преуређено без знања Српске Православне Цркве. Стога је Синод 24. марта 1944. упутио протест Недићу. Недић је одбацио приговоре Синода, али је обећао да неће дирати у аутономију Цркве.⁶⁹

По писању Бошка Н. Костића, у ратним годинама секретара Љотићева, да су Немци намеравали ухапсити епископа Николаја и потом га стрељати. По Костићу, то је сусретио Љотић претећи Немцима следећим речима: "Ако се деси да владика буде стрељан, онда ћу и ја, а свакако и генерал Недић, са свим својим пријатељима отићи у шуму". Благодарећи овим претњама, Немци нису смели да убију епископа, завршио је Костић.⁷⁰

Почетком септембра 1941. године, Немци су организовали састанак својих официра са Недићем и Љотићем. Том приликом, расправљало се, између осталог, и о понашању архијереја Српске Православне Цркве. По немачким документима са тога састанка, и Недић и Љотић веома неповољно су причали о митрополиту Јосифу. Говорили су да је слабог карактера, дволичан и либералних схватања, што је претпостављало чак и сарадњу са комунистима. Говорили су за епископа Николаја да је англофил и антикомуниста.⁷¹

Љотић је молио немачке офицере да му дозволе одлазак код патријарха Гаврила у манастир. Почетком фебруара 1942. надлежни официри дозволили су му посету под условом да састави исцрпан извештај о разговору. После посете и разговора са патријархом, Љотић је написао оно што је од њега тражено.

68 Службене новине, Београд, 9. фебруара 1943; АСин, Записници, Син. бр. 714, 735/зап. 124 од 28. марта 1942.

69 АСин, Записници, Син. бр. 477/зап. 62 од 19. марта 1943.

70 Boško N. Kostić, *Za istoriju naših dana*, Београд, 1991, 118 (у даљем тексту: Б. Н. Костић, *За историју...*).

71 ИАБ, БДС, М-17, Митрополит Јосиф (у даљем тексту: ИАБ, БДС, М-17).

Међутим, Немци нису били тим задовољни јер су сматрали да им није све написао.⁷²

Љотић је неколико пута замерао отворено и јавно, текстовима у новинама, Синоду на његовом понашању и неодредености у прогласима народу.⁷³ Епископ брањичевски Венијамин приговарао је Љотићу због напада на Цркву, на пита се овај бранио да га нико не пита нити слуша.⁷⁴

Синод је почетком јануара 1942. саставио меморандум о прекрштавању Срба у Независној Држави Хрватској и предао га 15. јануара генералу Паулу Бадеру, тадашњем војно-управном команданту Србије.⁷⁵ Десетак дана касније, Синод је исти текст послао и председнику српске владе Милану Недићу с молбом да њихове напоре подржи.⁷⁶ Какви су били његови ефекти није познато.

72 О овом догађају нема података у Мемоарима патријарха Гаврила. Можда баш на основу тога "Зборати" и дапас негирају тај састанак. – Искра, 1. јун 1991; Међутим, немачки извори потврђују састанак и Љотићев писани извештај. – ИАБ, БДС, М-17.

73 "Наши архијереји нису тако постушили. Они су једноставно позвали грађане на мир, слогу и љубав, чувајући се добро да кажу како ће доћи до мира, слоге и љубави. А да би го резервисање било још видније, они су пазили да ниједном речју не помену ко су ти људи у нашој земљи што вређају мир, слогу и љубав, што убијају свештенике и друге мирне грађане и вређају цркву.... Позвати грађане на мир, слогу и љубав јесте празна реч у време немира, неслоге и мржње, ако се не укаже отворено, смело, јасно и конкретно на пут којим ће се доћи до тих ошиста ретких добара. А говорити празне речи не приличи ни обичним људима, а камо ли онима који су со земљи и видело свету." – Народни пут, Београд, 1942, бр. 15, 18-22.

74 АСин, 1943/Т/нерегистровано.

75 АСин, Записници, Син. бр. 19 од 15. јануара 1942. Меморандум је потписао митрополит Јосиф. Концепт меморандума и други примерак налазе су у Архиву Синода – АСин, Меморандуми, нерегистровано.

76 У пропратном писму Милану Недићу биле су и ове речи: "Част нам је пошлети Вам представку Светог Архијерејског Синода бр. 19 из 1942 од 15 јануара 1942 упућену Немачком војном Заповеднику Србије а у ствари прогона православних Срба у Независној Држави Хрватској и насилног католичеза српског народа на оној територији са молбом, да је својим моћним заговором изволите доставити на надлежно место." – А ВИИ, Нђа, 1-2/3.

Средином марта 1942. написан је још један Меморандум и предат немачким војним властима.⁷⁷ Повод за писање овог протеста биле су вести о хрватским намерама са Српском Православном Црквом. Наиме, у Сабору у Загребу, министар Мирко Пук и поглавник Анте Павелић, 13. марта претили су да неће дозволити постојање никакве Српске Православне Цркве у Хрватској, али да ће омогућити постојање некакве друге Православне Цркве.

О предаји меморандума немачком генералу, у међувремену, обавештена је и влада Милана Недића. Министар просвете Велибор Јонић оштро је реаговао на тај чин. Он је замерио Синоду да је изисо и неколико чињеница које "могу да шалкоде српској ствари". Убрзо је од Феликса Бенцлера дошло писано упозорење да се овај Меморандум не сме ширити изван Србије.⁷⁸

Притисак на Синод вршили су Немци, а касније, под њиховим утицајем, и Милан Недић. Председник српске владе тражио је од Синода да у име Цркве осуди комунисте и Драгољуба Михаиловића. Синод је одговорио да је "Црква изнад свих партија, Д. Михаиловића, Љотића, па и комуниста."⁷⁹ Недић је примаво чланове Синода због проблема чије решавање је било од обостраног значаја. Често су после таквих виђења службена саопштења била празна и без икаквих конкретнијих коментара. Тако је било и крајем октобра 1941. године када се Недић захвалио на посети а архијереји обећали подршку, што је писало у службеном саопштењу.⁸⁰

77 АСин, Записници, Син. бр. 477, 617/зап. 96 од 17. марта 1942. Оригинал овог меморандума није пронађен, само су сачувани други примерак и мноштво преписа. – АСин, Меморандуми, нерегистровано. Преводиоци текста (власница преводилачке фирме Ана Рајзингер и њено особље) са српског на немачки језик, одбили су да приме новац за свој посао из, како су написали Синоду, "љубави према Српској православној цркви". – АСин, Записници, Син. бр. 1346, 1906/зап. 242 од 1. јула 1942.

78 А ВИИ, Нђа, 1-32/3; Феликс Бенцлер писао је због тога Недићу: "Ја се морам строго држати тога, да сва писмена политичког садржаја, меморандуми и тд, која су намењена ван подручја заповедника у Србији, буду искључиво преко мог надлежства спровођена у иностранство..." – АСин, Меморандуми, нерегистровано (Писмо Милана Недића Пов. бр. 7 од 9. маја 1942. Синоду).

79 А ВИИ, Нђа, 1-19/7.

80 Ново време, 29. октобар 1941.

Синод је добијао писма са извештајима о страдању свештенства и архијереја, као и ашеле за помоћ за ублажавање тих неприлика.⁸¹ После тога обично су писали представке појединим институцијама или одређеним људима из српске владе. Такав је случај протераног Епископа мукачевско-прјашевског Владимира, који се најпре, што је и ред, обратио извештајем Синоду. Овај његов извештај Синод послао је Комесаријату за правду, односно Савету комесара. Пошто је, убрзо, Савет комесара Милана Аћимовића замењен владом Милана Недића, Синод је поновио писмо. Министар правде Чедомир Марјановић послао га је 11. септембра 1941. председнику владе са молбом да предузме код Немаца све што је у његовој моћи.⁸²

Синод је у потоњим месецима, односно годинама, неколико пута писао Недићу тражећи од њега помоћ. Тако је било и почетком децембра 1941. када су га обавештавали о одлукама државних органа у Загребу којима су затваране православне цркве, одузимане црквене матице и укинут јулијански календар. На основу ових података, Недић се обраћао Феликсу Бенцлеру, опуномоћенику Министарства спољних послова Немачке у Београду.

Трећи Меморандум, који је предат генералу Бадеру, војно-управном заповеднику Србије, 15. јануара 1942. године, изазвао је знатне проблеме. Наиме, министар просвете у српској влади сматрао је да у Меморандуму има закључака и израза који могу да нашkode српској ствари, замерио је Синоду што је Меморандум делио разним личностима и што су намеравали да га шаљу у иностранство. Стога је тражио да се спречи свако растурање Меморандума и по цену личне одговорности, јер последице могу бити врло тешке и по сам Синод, односно по српство. Синод је касније веома конкретно објаснио Недићу да су водили много рачуна приликом писања текста, како о стилу тако и о чињеницама.

81. И поједини епископи писали су о стању у својим епархијама одакле су отишли. Тако је епископ Цектарије 10. августа из Лознице писао о стању српског народа и свештенства у Независној Држави Хрватској. – АСин, 1941/ XIII/27.

82. А ВИИ, Нђа, 1а-6/3.

Истовремено, Синод се бранио од приговора да су они одговорни за судбину Меморандума.⁸³

Немачки посланик Феликс Бенцлер тражио је од Недића податке о могућем слању Меморандума у иностранство. Недић је као одговор послао превод писма Синода њему. Како се све завршило, остало је непознато.

Синод је, посредством Недића, и 17. априла 1942. упутио генералу Бадеру Меморандум поводом многих вести о стању и страдању Српске Православне Цркве у Независној Држави Хрватској.⁸⁴ Судбина овог апела била је иста као и судбина свих ранијих молби за помоћ и заштиту – ни овом приликом није било неких конкретнијих наговештаја и видова помоћи.

Апели су се понављали и каснијих месеци. Приликом Божићних празника 1942. године, Синод је молио за мир у народу образлажући то историјом: "У својој прошлости српски народ је остајао, у више махова, без своје слободне државе. Он је водио ратове с непријатељима, али није рушио своје тековине, није пљачкао и отимао, цити је водио братоубилачке ратове и уништавао самога себе, као што то сада чини." Синод је поново обзанио своје савете и молбе у облику Божићног поздрава и благослова: "Свети Архијерејски Синод, сазнавши за немире, омаложавање и рушење народних светиња и тековина, пљачкања и отимања, проливање братске крви и за друге насилничке поступке, који се догађају у нашем народу, позвао је и опомену наше верне синове и кћери неколико пута да остану у вери чврсти, у миру, слози и љубави непоколебљиви а у делима својим достојни својих мудрих, племенитих и витешких предака."⁸⁵

83. "Меморандум је са српског преведен и на немачки језик. Превод је извршен и одкуцао у преподној канцеларији општине града Београда. Од примерака немачког текста два су примерка упућена Вама Господине Претседниче заједно са једним примерком српског текста. Један примерак немачког текста предан је Гестапоу и ником више. Од примерака меморандума на српском језику по један примерак је предан, по дужности члановима Светог Архијерејског Синода и свима осталим Епархијским Архијерејима, ради знања и обавештења о стању ствари." – АСин, Записници, Син. бр. 2765/ зап. 316/1941.

84. А ВИИ, Нђа, 1-32/3.

85. АСин, Записници, Син. бр. 2861 од 10. децембра 1941.

Као заменик патријархов, а то значи и у својству Митрополита београдско-карловачког, митрополит Јосиф обратио се 19. фебруара 1942. године писмом свештенству архиепископије. Митрополит је том приликом писао шта и како треба радити: "Прегнимо само сви да својим пуним маром и чисте хришћанске љубави позивом олакшамо тешке муке нашем многонапаћеном српском народу." Свештеницима је предлагао оснивање добротворних старатељстава која треба да помажу избегле и прогнане. Митрополит је захтевао од свештеника да учвршћују морал јер је он "основица сваке личности, сваке заједнице, свакога друштва и свакога подухвата." А свештеник је, писао је митрополит, "као најближи народној души" позван да утиче тако што ће "сваку распру отклонити, сваку размирицу излечити, сваку добронамерност помоћи, слогу и јединство Срба проповедати и спроводити." На крају писма, митрополит је тражио "прегнуће зарад проласка кроз таму јер онда долази светлост."⁸⁶

Синод је с времена на време добијао, посредством српских министарстава, разне наредбе и обавештења од немачких власти с препоруком да их објави у својим средствима информисања. Тако су почетком новембра 1941. године добили акт који обавештава јерархију Српске Православне Цркве да свештеници не смеју весчавати немачке војнике.⁸⁷ Крајем децембра 1941. Синод је обавештен о постојању наредбе о забрани крштавања Јевреја. Као и раније, и ово обавештење проследио је свом свештенству.⁸⁸

Синод је од српских власти добијао разна обавештења која је такође морао да објављује у својим гласилима. Тако су од министра пољопривреде добили наредбу председника владе о планској пољопривредној производњи.⁸⁹

Архијереји Српске Православне Цркве који су се налазили на територији војно-окупационе области Србије, "немачке Србије", слободно су обављали своје архијерејске дужности и обавезе. Одлазили су на сахране државним службеницима вишег ранга

и положаја, али и обичних војника. То је било последица (цркви-тних) договора са Недићем, али и потреба владе, која је њиховим присуством пред народом себи давала легитимитет. Све остале архијерејске обавезе, у разним приликама, поједини архијереји су обављали као да је стање нормално. О тим догађајима и свечаностима било је текстова у дневној или периодичној штампи.

Митрополит Јосиф и остали архијереји били су на сахрани цуковника Милоша Масаловића, секретара Недићева. Чиновејствовао је епископ Нектарије. Посмртно слово говорио је свештеник Алекса Тодоровић.⁹⁰ Архијереји су одлазили на обичне сахране у Београду. Тако је митрополит Јосиф присуствовао сахрани једног стражара док је само опело вршило 15 свештеника.⁹¹

Архијереји су понекада вршили и опела изгинулим припадницима Српске државне страже и Збора. Тако је епископ Владимир у Ужицу чиновејствовао на сахрани "Збораша", припадника Четвртог добровољачког батаљона.⁹² "Парастос изгинулим добровољцима и четницима" 20. септембра 1943. у Београду служили су епископ Арсеније и 12 свештеника, а учествовали су још и тројица архијереја. Парастосу су, поред осталих, присуствовали Недић и чланови владе.⁹³

Поводом црквених празника архијереји су чиновејствовали најчешће у Саборној цркви у Београду, ређе у другим црквама.⁹⁴ Посебно свечано било је на Богојављење 1943. у Саборној цркви. Међу бројним народом, били су и министри српске владе.⁹⁵ Међутим, прослава овог празника 1944. није била тако свечана.⁹⁶

90 Обнова, 7. јануар 1943.

91 Исто, 30. јануар 1943.

92 Исто, 16. август 1943.

93 Гласник СПЦ, 11-12/1943, 91.

94 На први дан Васкрса 1942. у Београду служио је митрополит, паредних лапа викарни епископи – Гласник СПЦ, 5/1942, 31. Исти редослед у чиновејствовању понављао се и на Божић 1943. године – Гласник СПЦ, 2/1943, 10. На слави манастира Ваведења у Београду, служио је митрополит Јосиф – Гласник СПЦ, 1/1943, 5.

Гласник СПЦ, 2/1943, 10.

95 Гласник СПЦ, 2/1943, 10.

96 Исто, 3/1944, 21.

86 Гласник СПЦ, 4/1942, 22-23.

87 АСин, Записници, Син. бр. 2973 од 5. фебруара 1942.

88 АСин, Записници, Син. бр. 20 од 30. јануара 1942.

89 АСин, Син. бр. 626/зап. 113 од 17. марта 1942.

На Божићне празнике митрополита је походио Недић. Истога дана, у посету Синоду стигли су руски архијереји, митрополит Анастасије и двојица архиепископа, Теофан и Тихон.⁹⁷ Када је 18. јуна 1943. умро архиепископ Теофан, једна делегација на високом нивоу из Српске Православне Цркве отишла је на сахрану.⁹⁸

Слава православних Словенаца Свети Кирило и Методије, 24. маја 1943, свечано је прослављена уз чинодејствовање митрополита Јосифа и епископа Нектарија. Домаћин славе у цркви Светог Марка био је Тома Максимовић, опуномоћени комесар за избеглице и пресељенике.⁹⁹

Крсна слава митрополита Јосифа, Свети Јован Крститељ, на посебан начин је прослављена.¹⁰⁰ Слично је прослављена и слава придворног храма Патријаршије.¹⁰¹ И све београдске цркве прослављале су своје славе, о чему има безброј новинских извештаја. Исто тако, и о славама манастира било је текстова. И на овим свечаностима служили су архијереји.¹⁰²

На Спасовдан, славу града Београда, служила су тројица архијереја и бројно свештенство. После богослужења, прослава је настављена у згради Општине, у присуству бројних званица. Као и обично у сличним приликама, митрополит је изговорио здравицу.¹⁰³ Слично је било и следеће, 1943. године.¹⁰⁴ Али 1944. овај дан је веома скромно прослављен.¹⁰⁵ Прослави Светог Саве на Универзитету у Београду присуствовао је и митрополит Јосиф.¹⁰⁶ Недеља православља прослављена је у Београду као ретко до тада.¹⁰⁷ Епископ Владимир "који борави од извесног времена у Београду, на Сретније о.г. чинодејствовао је".¹⁰⁸ О

другим делатностима овог архијереја, кога су прогнали из његове епархије, није било вести у штампи.

На 40-дневном парастосу Николи Тесли служио је митрополит Јосиф. Тога дана у Саборној цркви били су бројни научни и јавни радници.¹⁰⁹ Архијереји су поводом Дана српске књиге, 27. фебруара, чинили помене и парастосе умрлим књижевницима и просветитељима.¹¹⁰ Тако је почетком марта 1944. Комесаријат за избеглице приредио парастос песнику Алекси Шантићу. Учествовала су тројица архијереја, а беседио је архимандрит Јустин (Поновић).¹¹¹ Министар просвете Јонић наредио је Синоду да 22. јуна мора држати помене жртвама палим у борби против комунизма. Митрополит Јосиф чинодејствовао је и говорио у Саборној цркви у Београду.¹¹² У истој цркви 6. априла 1944. служен је парастос жртвама немачког бомбардовања.¹¹³ Општина града Београда иницирала је 40-дневни парастос жртвама англо-америчког бомбардовања на Васкрс 1944. године. Чинодејствовали су митрополит Јосиф и епископи Нектарије и Арсеније, у присуству Недића, министара и немачких официра.

На прву годишњицу катастрофалне експлозије у Смедереву чинодејствовао је епископ Вещијамин, уз саслужење 23 свештеника и тројице ђакона.¹¹⁴ Ова комеморација поновила се следеће године када је присуствовао и Димитрије Љотић, специјални изасланик Недићев и много народа.¹¹⁵

На прву годишњицу преноса моштију светаца из манастира Фрушке Горе у Београд, служен је молебан. То је био скуп, такорећи, свег београдског свештенства у Саборној цркви.¹¹⁶

Епископи Нектарије и Валеријан служили су помен краљевима Петру и Александру, у цркви на Опленцу.¹¹⁷ Помен краљу

97 Исто, 2/1943, 11.

98 Исто, 9/1943, 70-71.

99 Исто, 8/1943, 62.

100 Исто, 2/1943, 11-12.

101 Исто, 4/1943, 28-29; Исто, 33/1944, 20.

102 Извештаја са слава има превише и нема сврхе наводити их.

103 Гласник СПЦ, 6/1942, 39.

104 Исто, 7/1943, 54.

105 Исто, 6/1944, 44.

106 Исто, 2/1943, 20.

107 Исто, 5/1943, 37; Исто, 3/1944, 20-21.

108 Исто, 3/1943, 21.

109 Исто, 3/1943, 20-21; Обнова, 15. фебруар 1943.

110 Гласник СПЦ, 5/1943, 41.

111 Исто, 4/1944, 29.

112 Ново време, 23. 6. 1943; АСин, 1943/III/120.

113 Гласник СПЦ, 5/1944, 36.

114 Исто, 7/1942, 47.

115 Исто, 8/1943, 62-63.

116 Исто, 6/1943, 48.

117 Исто, 9/1942, 66.

Александру служио је митрополит Јосиф у манастиру Ваведше у Београду.¹¹⁸

Почетком марта 1944. епископ Нектарије предводио је бројну делегацију избеглица код Недића.¹¹⁹

У ратним приликама подигнуто је неколико храмова које су осветили архијереји.¹²⁰ Тако су почетком октобра 1943. нову цркву у селу Избеница код Варварина осветили епископ Арсеније и неколико свештеника.¹²¹

Пренос моштију светитеља из манастира Фрушке Горе био је посебан подухват који је реализован усред ратних неприлика.¹²² Међутим, треба схватити да су комплетну акцију обезбеђивали Немци на разне начине, од одобрења за преношење до доношења у Саборну цркву у Београду. Остала је прича да је преношење моштију лично одобрио Адолф Хитлер, наводећи да су српски владари гинули на бранику своје вере и европске расе.

Преношење моштију из Фрушке Горе у Београд вишеструко је значајно за Српску Православну Цркву и српство уопште. Основни разлог ове акције јесте спасавање националних светиња од тоталног уништења.¹²³ Митрополит Јосиф је наложио професору Радославу Грујићу да организује преношење моштију

118 Исто, 11-12/1943, 89.

119 Исто, 4/1944, 29.

120 У тим временима освешћена је црква у селу Ђурђево код Крагујевца. – АСип, 1944/1/45.

121 Гласник СПЦ, 3/1944, 22.

122 Извештај Радослава Грујића од 17. априла 1942. године, упућеног митрополиту Јосифу – Копија се налази у Архиву САНУ, Инв. бр. 14.534/12. Сведочење о истом догађају написао је и Светозар Душанић: Архив САНУ, Инв. бр. 14.577. Извештај Радослава Грујића може се упоредити и са текстом "Пренос моштију св. Кнеза Лазара, Цара Уроша и Преподобнога Стефана" – Гласник СПЦ, 5/1942, 32. О овом догађају писали су и биографи Милана Недића и преувеличали његову улогу. Међутим, њихови подаци немају скоро никакве научне вредности, што се може показати на безброј примера или детаља. Тако је Станислав Краков писао да је Мозер питао Милана Недића за савет да ли да прихвати функцију градоначелника Земунa. Исти Мозер, тврдио је Краков, једини је спасавао мошти из манастира Фрушке Горе, уз малу помоћ обичних немачких војника. А Радослав Грујић, писао је Краков, је био само обичан члан неког малог одбора. – С. Краков, и. д., II, 172-175.

123 О томе значају Бопко Стрика је писао Синоду – АСип, 1942/В/132.

из Фрушке Горе у Београд.¹²⁴ У групи са Грујићем били су Миодраг Грбић, кустос Музеја кнеза Павла, и Ј. А. Рајсвиц, немачки саветник у Управном штабу.¹²⁵ За овај посао ангажовао се и Милаш Недић, царавно, у складу са својим могућностима.

У покупајима да покаже да је време нормално, да живот тече даље, Драги Јовановић је казао како ће 29. мај (Спасовдан) и даље бити слава Београдске општине. На свечаности је, између осталих, био и митрополит Јосиф.¹²⁶ Прослава Спасовдана поновила се и следеће године, најпре у цркви Светог Вазнесења у Београду, када су били присутни митрополит Јосиф, епископи Арсеније и Валеријан, и мноштво свештеника. После овога, била је и славска свечаност у згради општине, али са мање помпе и друштва.¹²⁷ Прослава Видовдана 1943. године одржана је са доста помпе.¹²⁸ Нешто слично било је и следеће године.¹²⁹

Прославе верских празника биле су често у функцији политике владе Милана Недића и његове националне делатности, која се показивала преко вербалне оданости српству и Српској Православној Цркви.¹³⁰ Међутим, било је дана када су Немци, помоћу Недићеве владе, забрањивали црквене саборе, ваљаре, сакупљања народа другим поводом и тако срозавали дотадашње ситне успехе.¹³¹

У другим временима и приликама одржане су прославе Божића, Светог Саве, Светог Николе и осталих слава. Тим поводом објављиване су посланице архијереја, али и Милана

124 Први је Синоду, односно митрополиту Јосифу, о страдању драгоцености по манастирима Фрушке Горе, писао архимандрит Лонгин, настојатељ манастира Раванице-Врдник, после изгона у Србију у лето 1941. године. – Злодепа и греси, Београд, 1990, 38.

125 Ј. А. Рајсвиц био је по образовању историчар. Од 1936. године обилазио је многе српске манастире и тако постао познат у кругу српских интелектуалаца. У тим временима упознао је и Радослава Грујића. – Злодепа и греси, 38.

126 Ново време, 30. мај 1941.

127 Исто, 15. мај 1942; Гласник СПЦ, 6/1942, 39.

128 Обнова, 29. јун 1942.

129 Ново време, 29. јун 1943.

130 Таква је била и прослава дана Светог Саве у Берлину – Обнова, 6. фебруар 1943.

131 Ново време, 16. септембар 1943.

Недића.¹³² Све новине бележиле су ове догађаје са мноштвом речи о гостима и програму, наравно, уз обавезно истицање традиције и прошлости. Освећење бадњака и прослава Божића имали су више места у пропаганди, нарочито у новинама.¹³³ Бадњи дан 1943. године припремљен је и организован као никада раније, јер је у свечаности учествовало мноштво грађана.¹³⁴

Прослава Богојављења 1944. године била је последња значајнија црквена прослава у Србији за време Милана Недића. Присуствовали су митрополит Јосиф, епископи Валеријан и Нектарије, бројни свештеници, Недић и министри, официри и припадници Српске државне страже и Српског добровољачког корпуса.

Без обзира на ратне несприке, народ је градио цркве. Поводом тога биле су велике свечаности које су имале чак и политичке користи за владу Милана Недића. Један од таквих догађаја било је освећење цркве у Дебрцу, на Петровдан 1942. године.¹³⁵

Министарство просвете, односно Канцеларија за верске послове, 14. октобра 1942. обавестило је Синод о свом решењу о прослављању верских празника у "средњим, средњим стручним, грађанским и народним школама на територији Војног заповедника Србије" празнују се ови празници "државни, који вреде за све школе и за све ученике: Св. Ђирило и Методије и Видовдан...и Св. Сава, као дан опште културно-националне просвете" као и 18 православних, пет католичких, два муслиманска и пет протестантских празника.¹³⁶ Верске дужности ученика у школама обухватале су учешће у безброј прилика, на пример, "Крстовданско и Богојављенско водоосвећење". По истом наређењу, ученици су са својим наставницима одлазили у цркву уочи почетка и на крају школске године, у време црквених празника. Пре одласка, "вероучитељи им морају одржати потребне егзорте". Свакога дана, на почетку првога и на крају последњег

часа, један од ученика изговара је гласно молитву. После дугих наредби и објашњења, министар је решио: "директори средњих, средњих стручних и грађанских школа подносиће на крају I и II полугодишта, а управитељи народних школа на крају школске године извештај о извршењу овог наређења. За неоправдано неисвршавање овога наређења они ће ми бити лично одговорни".¹³⁷

Последње седнице професора Богословског факултета одржане су априла и октобра 1941. године. У међувремену, више професора је пензионисано, а остали стављени на расположење. На тај начин факултет је формално затворен. Међутим, током октобарског испитног рока 1942. године на факултету је дипломирао 21 теолог.¹³⁸

ЗАКЉУЧАК

После анексије појединих делова Краљевине Југославије, стварању Независне Државе Хрватске, остатку остатака, немачкој војно-окупационој области у Србији, "немачкој Србији", био је намењен посебан статус. Прво је морала бити кажњена због Првога светског рата, а тек онда било би јој дозвољено да постоји у некој парламентарној форми. У тој Србији, посебна улога била је намењена Српској Православној Цркви. Она је требало да представља важан чинилац у "немачкој Србији", квазидржави за све преостале Србе и њихову Цркву. Од Цркве се императивно тражило признање стања на Балкану, а самим тим и новог европског поретка.

А Српска Православна Црква је тада сведена на свега шест епархија (Банатска, Шабачка, Браничевска, Жичка, Нишка и

¹³⁷ Исто.

¹³⁸ Дипломирали су: Светозар Милошевић, Радивоје Милановић, Живојин Стојановић, Вошко Живадиновић, Милоје Радосанљевић, Стеван Боца, Јордан Пантић, Војислав Митровић, Димитрије (Прохор) Јакшић, Хранислав Ђорић, Душанка Живковић, Доситеј Стојковић, Живан Стефановић, Миодраг Ђурић, Миливоје Стапковић, Крстивоје Котур, Олга Потапова, Гојко Стојчевић, Светозар Журановић, Стеван Бранковић и Борислав Бајић. – Гласник СПЦ, 15/1942, 92.

¹³² Поводом слава у свим провинцијама било је мноштво текстова, како уочи тако и са самих прослава. – Обнова, 6. јануар 1943; 14. јануар 1943; 27. јануар 1943; 20. децембар 1943.

¹³³ Обнова, 10. јануар 1942.

¹³⁴ Исто, 8. јануар 1942.

¹³⁵ Гласник СПЦ, 9/1942, 66.

¹³⁶ АСип, Записници, Син. бр. 3243 од 7. новембра 1942

Тимочка) као и део Митрополије београдско-карловачке. Од свих административних и осталих органа, само су радили Свети архијерејски синод, као извршна власт и Патријаршијски управни одбор. Основно становиште архијереја је било да је рат само привремено изгубљен и да ће свака силом паметнута промена потом, после рата, бити промењена у предратно стање. Стога је и тако насилно ометана од немачких власти, Српска Православна Црква покушавала сачувати народ од затирања.

Немачки официри задужени за Српску Православну Цркву сматрали су је респектабилним фактором и веома значајним у српском народу. Све то они су хтели уклопити у своје планове о "новом поретку" у Европи. Стога су плаширали помагање Цркве и њено укључивање у обнову Србије. Наравно, при томе су сматрали да се она мора одрећи својих делова на територијама новостворених држава и анектираних територија. У тим плановима су постојали и предлози о демисији патријарха Гаврила и постављању другог. Међутим, ови планови нису остварени до краја рата из више разлога, од којих је најважнији у личности Митрополита скопљанског Јосифа, који се у право време нашао на правом месту, на месту привременог првог архијереја Цркве. Митрополит Јосиф је непрекидно покушавао да уради више, и, колико-толико, одржи јединство уз минималне жртве. У таквим околностима је успео да остане неутралан у српском грађанском рату, тј. да се не прикљони ни једној страни, без обзира на притиске или понуде.

Комесарска влада Милана Аћимовића започела је рад 30. априла а престала крајем августа 1941. године. Задачи Аћимовића и осталих комесара били су пацификација помоћу Немаца, сакупљање контрибуција итд. Аћимовић је покушавао на разне начине да помогне Србима у ублажавању затирања. Један од тих начина био је писање меморандума немачкој војној управи. Вероватно је то био и путоказ архијерејима Српске Православне Цркве како да поступају ради истог циља. Промена Савета комесара дошла је као последица српског антиокупаторског устанка.

Влада Милана Недића, проглашена 30. августа по вољи генерала Хајнриха Данкелмана и врха Рајха из Берлина, требало је да допринесе стварању нове форме квазидржавне организације.

Недић је морао да учествује и у смиривању народа и угушењу антиокупаторске борбе. Почетак ове кампање, зачет у времену Аћимовићевог комесаријата, био је "Апел српском народу" који су потписали 420 најпознатијих Срба, међу њима и три епископа, четири свештеника и четири професора Богословског факултета.

Недић је пристао да се стави на чело марионетске владе оног момента када су Немци као суверени господари, претили да ће у Србију пустити Хрвате, Бугаре и Шиптаре да је међусобно поделе. Недић је наглашавао српско име, српску династију, обичаје и традицију, помагао избегли народ и Српску Православну Цркву онолико колико је могао. (Недић је именован у данима када је у Србији било најмање 200.000 избеглих и прогнаних Срба а међу њима око 90.000 деце и више од 500 свештеника).

Смиривање Србије требало је вршити и уз помоћ Српске Православне Цркве. То је неколико пута понављао и сам Недић епископима, тражећи од њих помоћ. Синод је могао само одговорити како је Црква изнад сваке политике и не сме делити своје вернике. С друге стране, Недић је тражио од немачких генерала толерантнији однос према Цркви, сматрајући да ће тако ослабити комунисте.

Четнички војвода Коста Миловановић Пећанац учествовао је у априлском рату и борио се против окупатора. Његова борба је временом тотално спласнула а завршила је у служењу влади Милана Недића. Миловановић је покушавао остати доследан традицији постојања војног свештенства тако што је молио Синод да му одреде свештенике. Нема података да је неко од припадника његових јединица убио свештеника нити да су скрнавили цркве и манастире.

Димитрије Љотић је имао знатног утицаја на збивања у немачкој Србији, нарочито преко Милана Аћимовића и Милана Недића. Међутим, у немачкој глобалној политици је био на маргини. Љотић је критиковао епископе и њихов рад, тражећи од њих антикомунистичко изјашњавање. Немци су покушавали да га искористе у плановима са патријархом Гаврилом и Епископом жичким Николајем. Међутим, његова моћ за то била је преслаба.

Четнички покрет Драгољуба Михаиловића (Југословенска војска у отаџбини или Равногорски покрет) је заснован

првенствено на антиокупаторском расположењу српског народа и специфичан је по војној организацији. У почетку је била део војних снага Западних савезника, који су је напустили крајем 1943. године. Нестао је са историјске позорнице у првој половини 1945. године. С обзиром на покушаје баштињска имена Југословенске краљевске војске, јасно је да су четници баштинили и традицију, обичаје и све остало што је имало верски карактер. Наравно, све према условима и могућностима.

Архијереји и свештенство имали су симпатије за покрет генерала Михаиловића. Сматрали су га за заклетог монархисту, оданог династији Карађорђевића и уважавали због звања министра војног. Архијереји Српске Православне Цркве сматрали су га Србином за пример, али се он није одрицао ни југословенства. Четничке јединице су се држале војничких заклетви, освећења застава, слава итд. Међутим, формално нису имале своје војне свештенике нити су их користили на начин како се то радило у Краљевини Југославији. Тек на Башком конгресу, одржаног на Савиндан 1944. године, створен је Одсек за вероисповести.

Народно-ослободилачки покрет предводила је Комунистичка партија Југославије. А југословенски комунисти припадали су Комунистичкој интернационали (Коминтерни) и подређени централи. Стога су у многим стварима били извршиоци политике која се креирала у Москви. У овом случају, југословенски комунисти су следили бољшевички атеизам. Од јесени 1941. године партизанско вођство је добро схватило значај Српске Православне Цркве. Стога је дотадашњи однос промењен.

Партизанско вођство, састављено углавном од комуниста, дозвољавало је сахране својих погинулих војника уз верски обред, крштавање и прослављање као што су Бадње вече, Божић, Савиндан, Ђурђевдан итд. Партизани су користили, употребљавали и злоупотребљавали цркве и манастире из више разлога. Манастири су због свог положаја, удаљености од путева и услова били добра скровишта или места вишенедельног боравка мањих јединица и технике. Али, било је случајева да су партизани узимали храну из манастира, палили црквене архиве, убијали монахе и монахиње. Веома је тешко казати колико су партизани убили свештеника због њихове политичке делатности.

Поједини команданти Збора, четничких и партизанских јединица су имали нешто заједничког у односима према свештенству: користили су их на разне начине за своје циљеве. Ипак, међу њима је било и разлика у основном приступу. Наиме, партизанима је свештенство било средство у политици, док је другима било нешто сасвим природно и у складу са традицијом из блиске прошлости.

Архијереји су сматрали да је политика Српске Православне Цркве у ратним годинама морала бити политика умерености, велике толеранције и широкогрудости као најделисходније решење.

Југословенске комунистичке власти покушавале су да оптуже Српску Православну Цркву за ратни колаборационизам. Колаборација подразумева сарадњу са окупатором у окупационој систему власти, помоћ окупатору у ратном материјалу, служењу војске и пропагирању идеологије. Архијереји Српске Православне Цркве покушавали су, првенствено, да сачувају биолошки и егзистенцијално живот српског народа у сваком погледу. Понашање архијереја у ратним годинама произилазило је из уверења да је рат само привремено изгубљен и да је најважније сачувати од уништења народ и организацију од окупатора и у међусобним борбама страна у грађанском рату.

Српска Православна Црква остала је, привремено, без свог поглавара, патријарха Гаврила. То јој није нанело велике штете јер се, у сваком погледу, на његовом месту нашао Митрополит скопљански Јосиф. Архипастирство митрополита Јосифа је било на висини патријарха Гаврила. Његова политика је била политика свих архијереја: изнад свих странака и покрета. Та политика била је само традиција, где је однос Цркве према народу прости наставак раније праксе политичке неутралности. А неутралност се огледала и у политици експлицитног одбијања везивања или подржавања неке стране у грађанском рату. Његовом мудрошћу и способношћу, тешко рањена Црква је изишла из ратних страдања ипак успавна. Митрополит Јосиф је остао прва личност времена када је Српска Православна Црква била на најтежим искушењима и над провалијом.

А Српска Православна Црква је, у ратним годинама 1941-1945, доживела своју Голготу: протерано је са својих станишта

најмање 600.000 Срба, убијено најмање 500.000 Срба, протерано из својих парохија и манастира најмање 600 а убијено од разних починоца најмање 650 свештенослужитеља, монаха и монахиња, опљачкано, запаљено, срушено или на неки други начин девастирано најмање 1.000 цркава и манастира. У истом периоду је нанешена непроцењива штета било да се ради о културно-историјским, материјалним, економским или неким другим вредностима.

Проф. др Вељко Ђурић Мишина

Филозофски факултет, Косовска Митровица

ЦРКВА У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ

О НОВОМ И СТАРОМ КАЛЕНДАРУ*

Један од учених проучавалаца питања новог и старог календара, Е. Претеченски, каже да су се тек од Ренесансе на Западу, поред других научних питања, почели бавити и израчунавањем датума Пасхе. "Нажалост – вели он – схвативши на једвите јаде, и можда уопште не на прави начин, устројство Александријског канопа, западни пасхалисти су убрзо пожелели да буду реформатори и уображено се латили исправљања тог прекрасно довршеног посла". По речима Претеченског "да је епоха Ренесансе почела истовремено и на западу и на древном истоку Европе, да несрећне околности нису прекинуле образованост у древним хришћанским Црквама у Византији... да се александријска предања и образованост првих векова нису

* Реферат прочитан на Московском Свеправославном саветовању 1948. године. Оригинални наслов чланка је: "О новом и старом стилу", али смо себи дали слободу да реч "стил" у наслову и целом чланку заменимо речју "календар", која је данас уобичајенија и опште прихваћена (прим.прев.).

изгубили на Истоку, тешко да би било могуће остварити све оне промене које је извео папа Григорије XII¹.

Овим речима Претеченског треба додати да је појава календарске реформе папе Григорија XII условљена не толико чињеницом да западни пасхалисти нису правилно схватили и усвајали Александријски канон с његовим израчунавањем датума Пасхе, нити опадањем науке на Истоку, него превасходно њиховим неверовањем у Свету Цркву, тачније у то да у њој живи и делује Дух Свети, као извор сваке истине. Да је Римокатоличка црква имала ову веру, она не би, преко папе и својих учених пасхалиста, почела да мења канонска правила на којима се темељи наша старокалендарска Пасхалија и кроз која правила је Дух Свети изразио истину која не подлеже измени. Имамо у виду пре свега 7. Апостолско правило: "Ако неки епископ, или презвитер, или ђакон буде светковао свети дан Пасхе пре пролећне равнодневице заједно (одн. истовремено – прим.прев.) са Јудејцима, нека буде свргнут (лишен свештеног чина – прим.прев.)". На ово се односи и 1. правило Антиохијског Сабора, које гласи: "Сви они који се дрзну нарушити одлуке светог и великог Сабора, који је одржан у Никеји у присуству најблагочестијег и Богу најомиљенијег цара Константина, о светом празнику спасоносне Пасхе, нека буду одлучени од општења и искључени из Цркве, ако вођени жељом за препирањем остану упорни против добре одредбе. Ово је речено за мирјане. Ако се пак неко од предстојатеља Цркве – епископ, или презвитер, или ђакон, после ове одлуке усуди, на саблазан народа и на узнемирење Црква, по своме поступати и држати Пасху заједно са Јудејцима, таквога свети Сабор већ сада осуђује да буде одлучен од Цркве, јер је не само себе греху изложио, него је био и узрок кварењу и изопачењу многих других. А свештене службе Сабор не лишава само њих, него и све оне који се после њиховог свргнућа усуде бити у општењу са њима. Свргнути се пак лишавају и спољашњих почести које су, по светом правилу у Божјем свештенству, поседовали".

1 Е. Претеченски: "Црквено мерење времена и критички преглед правила за одређивање Пасхе" СПб, 1892, стр.4-5.

Наведено правило Антиохијског Сабора за нас је особито значајно зато што оно не само да забрањује празновање Пасхе заједно са Јудејцима него указује на то да је таква забрана изречена и у одлуци I Васељенског Сабора. Додуше, та саборска одлука није сачувана, али се о њеној садржини говори у познатој посланици цара Константина Великог, коју је он упутио свим епископима који нису присуствовали I Васељенском Сабору у Никеји.

Свим овим канонским одредбама Православне Цркве морамо додати и 7. правило II Васељенског Сабора и истоврсно по садржини 95. правило Трулског Сабора, којима се утврђује на који начин јеретике треба примати у Цркву. "Оне који се из јеретика присаједињују православљу и броју спасаваних, примамо по установљеном редоследу и обичају: аријанце, македонијевце, новатијане, који за себе говоре да су 'чисти' и 'најбољи', четрнаестодневнике или тетрадите и аполинаријевце – када они дају писмено (документ о исповедању вере – прим.прев.) и прокуну сваку јерес која не учи онако како учи света Божја католичанска и апостолска Црква; примамо их запечаћујући, то јест помазујући светим миром најпре чело, потом очи, ноздрве, уста и уши, и запечаћујући их, говоримо: 'Печат дара Духа Светог'".

Као што видимо, овде се четрнаестодневници, тј. они хришћани који су празновали Пасху 14. нисана истовремено са Јудејцима, директно називају јеретичима и стављају се у исту равн са аријанцима и другим великим јеретичима, због чега се и примају у крило Цркве, ако се покају, тако што бивају помазани светим миром. Ето чему води одступање од канонских правила о времену празновања свете Пасхе. На основу цитираних канонских одредаба Православне Цркве, јасно је да их ми морамо сачувати неизмењене. Зато 21. правило Гангрског Сабора гласи: "Нека буде очувано у Цркви све што јој је Светим Писмом и Апостолским Предањем предато".

А у 2. правилу VI Васељенског Сабора каже се: "Никоме да не буде допуштено горе наведена правила Апостола, Васељенских и Помесних Сабора и светих Отаца мењати, или или укидати, или осим изложених правила примати друга, са лажним насловима, састављена од неких људи који су се дрзнули трговати истином".

Исто тако чврсто и неизмењиво очување канонских одредби заповеда и VII Васељенски Сабор у свом I. правилу, које гласи: "Са сладости примамо божанска правила и свецело и непоколебиво држимо одредбе ових правила изложених од свехвалних Апостола, светих труба Духа, и од свих шест Васељенских Сабора, и од оних који су се помесно сакупљали ради издавања таквих заповести, и најзад, од светих Отаца наших. Јер сви они, једним и истим Духом просвећени, узаконише оно што је корисно. И кога они предају анатема, и ми анатемисемо, и кога (предају) свргнућу, и ми га свргавамо, и кога одлучењу, и ми га одлучујемо".

Али из свих канонских правила која наведосмо, јасно је и то, у какав су велики грех пали римокатолици, кршећи свете каноне који нам забрањују празновати Пасху истовремено са Пасхом јудејском. То је грех хуле на Духа Светог, који се не опрашта ни у овом ни у будућем животу. Јер кроз свете каноне говори сам Бог Свети Дух, пошто су и догматске и канонске одредбе Васељенских Сабора доношене сагласно речима Светог Писма: "Изволи се Духу Светом и нама" (Д.ап. 15,28). А Божански Дух, заједно са Апостолима, Васељенским Саборима и светим Оцима, није канонске истине установљавао зато да бисмо их ми потом исправљали и укидали, као тобож несавршене и погрешне. Такав однос према светим канонима је потпуно недопустив и богохулан.

То и јесте кривица Римокатоличке цркве, која је, отворено кршећи и укидајући канонска правила, године 1805, 1825, 1853, 1854,... 1903, 1923, 1927. и многих других година празновала Пасху истовремено са Пасхом јудејском.

Али то није све. Нови календар приморава Римокатоличку цркву да се противи Светом Еванђељу, нарушавајући ход еванђелске историје. Из Еванђеља се види да се хришћанска Пасха празновала после јудејске. Међутим, код римокатолика, због нове Пасхалије, не само да је понекад Пасха истог дана када и јудејска, него бива и пре јудејске Пасхе, као што је то било 1839, 1840, 1842, 1843, 1845, 1849, 1850, 1856, 1891, 1894. и многих других година. А 1921. године јеврејска Пасха је била 10. априла, а римокатолици су Пасху славили 11. марта, тј. скоро месец дана пре јеврејске.

Но ако је за нас православне хришћане недопустиво, због поштовања канона, да прихватимо нови календар у свој његовој

пуноћи, исто је тако за нас недопустиво прихватање новог календара и у компромисној форми. Овакав компромис се у последње време уочава у животу појединих Православних Цркава, а испољава се у томе да се Пасха празнује по старој Православној пасхалији, а да се сви непокретни празници славе по новом календару. Али такав мешовити календар је неприхватљив за православне, пошто он за собом повлачи нарушавање других црквених одредаба које се налазе у Уставу и које свето и непоколебиво треба да чувамо, као они који су увек послушни нашој Мајци Цркви. А грех новокалендараца је управо ова непослушност. Кад ово кажемо, имамо у виду то да они нарушавају одредбе Устава које се тичу непокретних празника.

Црква је у "Типику" поставила одређене временске границе у оквиру којих се празнују они непокретни празници који падају у току свете Четрдесетнице. Тако се, на пример, празник Обретења главе светог Јована Крститеља слави се од среде Месопустне недеље (најраније) па до уторка четврте недеље Великог поста (најкасније). Но ове оквири новокалендарци потиру, јер они све непокретне празнике славе дванаест дана раније. Исто се може рећи и за празник Благовести (25. марта). По Уставу (Типику) Благовести се празнују у раздобљу од четвртка треће недеље Великог поста па до среде Светле седмице. Међутим, са увођењем новог календара, време празновања Благовести је од петка прве недеље па све до четвртка шесте недеље Великог поста.

Но овиме се не исцрпљује грех новокалендараца према правилима Цркве и њеног Типика.

Преступање временских граница које су одређене као оквир за празновање великих празника води новокалендарце на даља кршења одредаба Типика које се односе на велике празнике. Црква је предвидела могућност да неки велики непокретни празник падне у исти дан када и неки покретни празник, или у исти дан са одређеним данима Великог поста. За све те случајеве Црква је установила тачан богослужбени поредак. Но, рупећи постављене временске оквири, новокалендарци уништавају и установљени поредак Православне Цркве. Зато се код новокалендараца никада не могу празновати Благовести у дане Страсне седмице, нити може бити Кирио-Пасхе, односно празновања Благовести на сам дан Пасхе, чиме се отворено крши црквени Устав.

Новокалендарци особито дрско крше Устав у погледу празника светих Апостола Петра и Павла. Света Црква тако поштује ове велике апостоле да је пре њиховог празника (29. јуна) одредила пост, који може трајати од 8 до 42 дана. Али са увођењем новог календара, овај пост се, супротно Уставу, увек скраћује. А када се Пасха празнује у периоду од 20. до 25. априла, Петровски пост се потпуно изоставља, јер за њега не остаје времена.

Неко ће можда рећи да кршење Типика и није тежак грех, јер се ту не ради о одступању од догмата. Међутим, ни Христове речи: "Ако ни Цркву не послуша, нека ти буде као незнабожац и царишник" (Мт. 18,17) не говоре да се ради о кршењу догматских истина наше вере (одн. да Христос овде мисли на кршење догмата, прим. прев.). Па ипак, по сведочанству ових божанских речи, ко од нас буде непослушан Цркви, тај се одсеца од ње и ставља у ред тешких грешника, јер се у том случају одређује тешка казна – одлучење од Цркве. При томе, овај грех непослушности према Цркви, кршењем њеног Устава, новокалендарци врше отворено и бестидно.

С тачке гледишта православне вере, за чеда свете Цркве овакав омаловажавајући однос према Типику је недопустив, исто као што је недопустиво и одступање од догмата и канонских правила. И то је сасвим разумљиво. Као што наше занемаривање догматских и канонских дефиниција и правила води одступању од Православља, истом одступању води и описано нарушавање Типика. Наиме, Типик је за нас свештени закон, који нас руководи у нашем православном богоугађању кроз богослужења, празнике и постове. Типик је света књига, везана за име дивног сасуда благодати, преподобног Саве Освећеног, и прихваћена је у Православној Цркви као једна од основних књига. Типик није ништа друго него глас наше Мајке Цркве. Према том гласу ми се морамо односити не са омаловажавањем, него са безусловним и непоколебљивим послушањем, ако желимо бити верни и одани светој Цркви и свим њеним православним нормама.

Каква је последица тога што увођењем новог календара нарушавамо ову свештену књигу? Ако бисмо користили нови календар и на основу њега установили нова времена за своје празнике, постове и богослужења, самим тим бисмо сведочили да нови календар носи собом правилно црквено рачунање

времена, а Типик – неправилно. И то иако знамо да је Типик створила Православна Црква, она Црква у коју су, као у неку богату ризницу, апостоли положили све оно што је истишито; и то иако нам је добро познато да су поменута кршења Устава вршили римокатолици, погружени у таму свакојаким јереси и заблуда. Као римокатоличка новотарија, која представља противцрквену појаву, нови календар не може донети Православној Цркви ништа осим смутње. Тако су га од самог почетка схватили његови први противници – Цариградски патријарх Јеремија II и помесни Цариградски Сабор који је он сазвао 1583. године. Све до данас нови календар представља принцип разједињавања православних и облик римокатоличке пропаганде, веома штетан по живот Православне Цркве. Стога, уколико бисмо, супротно вољи свете Цркве, прихватили нови календар, макар и у компромисној форми, то би нас могло довести у положај да сами помажемо ницању смутњи и поремећаја у нашем црквеном животу. А тиме бисмо сопственим рукама рушили ауторитет свете Православне Цркве.

Но, као што бисмо починили тежак грех непослушности према Цркви ако бисмо, одбаивши света канонска правила, прихватили нови календар у чистом облику, исто тако бисмо кренули тим путем непослушности и ако бисмо, погазивши одредбе Типика, прихватили нови календар у његовом компромисном облику.

Чим је папа Григорије XIII увео нови календар, одмах је, исте те године, Цариградски патријарх Јеремија II, заједно са својим Синодом, осудио ново римско рачунање као несагласно са Предањем Православне Цркве. А следеће, 1583. године, патријарх Јеремија је сазвао црквени сабор на којем су учествовали александријски патријарх Силвестер и Јерусалимски патријарх Софроније VI, и на њему је увођење грегоријанског календара у Римску цркву осуђено као противно канонима целе Васељенске Цркве и одлучи I Васељенског Сабора о начину одређивања дана свете Пасхе. Овај Сабор својом одлуком, Сигилионом од 20. новембра 1583. год., позива православне да се чврсто и непоколебиво, до проливања своје крви, придржавају православног месецослова и јулијанске пасхалије, подржавајући апатсми, одлучењу од Православне Цркве, све оне који би прекршили ову

саборску одлуку. О овој својој одлуци Цариградски Сабор је обавестио све Источне Цркве, Московског митрополита Дионисија лично, Цркву Јонских острва, знаменитог заштитника Православља у западној Русији, кнеза Константина Острошког, венецијанског дужда Н. Дапонта и папу Григорија XIII, који је и проузроковао црквену смутњу.

И у следећим вековима Цариградски патријарси, као и цела Васељенска Црква, односили су се исто тако негативно према увођењу новог календара. На пример, Цариградски патријарх Калиник XI је, заједно са Антиохијским патријархом Атанасијем (1686–1728), сведочио да празновање Пасхе истовремено са римокатолицима, одбацивање правила Православне Цркве о постовима и примењивање правила Римске цркве представља издају Православља и одступање од светоотачких завета, што је погубно по чеда Православне Цркве, због чега је сваки хришћанин дужан да празнује Пасху и са њом повезане празничне дане и црквена времена у складу са праксом Православног Истока, а не инославног Запада, туђег нам по вери.

Цариградски патријарх Кирил V у својој Окружној посланици из 1756. године, налаже страшна проклетства у привременом земаљском и вечном животу на све оне хришћане који би примили нови календар.

Са циљем заштите православних од примања новог календара, као највећег греха, Цариградски патријарх Антим VI је, заједно са другим Источним патријарсима: Александријским Јеротејем, Антиохијским Методијем и Јерусалимским Кирилом и њиховим синодима у Окружној посланици из 1848. године изразио је, у име целе Саборне и Апостолске Цркве, овакво исповедање вере:

“Код нас ни патријарси ни сабори никада нису могли увести нешто ново, зато што је чувар благочестија код нас само Тело Цркве, то јест народ, који је увек желео да сачува своју веру неизмењену и сагласну вери његових отаца. Да држимо исповедање како смо га примили од тих мужева – светих Отаца, да се одвраћамо од сваке новотарије, као ђаволског наштаптавања, а ко би се на тако што дрзнуо делом, речју или мишљу, такав се већ одрекао вере Христове, и већ је потпао под вечну анатему због хуле на Духа Светог, као да је Он тобож несавршено говорио у Светом Писму и на Васељенским

Саборима. Дакле, сви што уводе новотарије: било јеретици било расколници, добровољно су се обукли у проклетство, као у ризу (Пс. 118,18), макар они били папе, или патријарси, или мирјани, па и анђео са неба – анатема му”.

Године 1902–1904, на иницијативу знаменитог Цариградског патријарха Јоакима III, аутокефалне Цркве Цариградска, Јерусалимска, Грчка, Руска, Српска и Румунска, изјасниле су се, преко својих представника, за одбацивање календарске реформе папе Григорија XIII.

На исти начин се изјаснио и Свевуски црквени сабор 1917–1918 године, који је донео одлуку о строгом придржавању старог календара за црквено рачунање времена. Доносећи овакву одлуку, Московски Сабор је прихватио мишљење професора Московске Духовне академије оца Дмитрија Александровича Лебедева који је, имајући у виду научно-астрономске и црквено-канонске чињенице, изнео став о погубности било каквог приближавања грегоријанском календару, дајући безусловну предност старом јулијанском календару.

Нажалост, Свеправославни конгрес, који је 1923. год. сазвао патријарх Мелетије, одступио је од свештених традиција којих су се тако ревностно и свето држали Цариградски патријарси током више векова. На том конгресу је било одлучено да се пређе на нови календар. Православни народ у Цариграду се због ове противканонске новотарије страшно узнемирио и побунио, тако да је патријарх Мелетије морао да поднесе оставку.^{**}

^{**} Патријарх Мелетије (Метаксакис), масон, члан масонске ложе “Хармонија” у Цариграду од 1909. године, упутио је пре одржавања Свеправославног конгреса циркуларно писмо свим православним Патријаршијама и аутокефалним Црквама у којима на следећи начин образлаже потребу увођења новог календара: “...Имада је ово државно приступање грегоријанском календару (мисли се на одлуку православних држава да прихвате нови календар – прим. уред.) оставило недирнуто црквено празновање... ипак је јасно да у животу настаје не мало тешкоћа од употребе два календара, нарочито у друштву у коме чланови Цркве сачињавају већину државног организма. Тога ради и упућује се са свих страна молба Цркви да нађе начин увођења у силу једног и истог календара и у верским односима, не само ради хармоније верника са самим собом као грађанина и хришћанина, већ и да би послужио, бар у том делу, хришћанском јединству, уколико би сви који призивају име Христово празновали у исти дан Рођење Његово и васкрсење

Без обзира на то, његов наследник, Цариградски патријарх Григорије, покушао је 1924. године да за непокретне празнике уведе нови календар, оставивши привремено, до сазивања Васељенског Сабора, празновање Пасхе и од ње зависних празника по старој пасхалији. У "Еклезији", званичном гласилу Грчке Цркве, и у неколиким руским новинама, он је у своје име и у име свог Синода објавио грамату о преласку Цариградске Патријаршије на нови календар.

Под утицајем Цариградског патријарха Атанасија и Румунска Црква је такође прихватила нови календар за непокретне празнике. Но Источне патријарси, Александријски, Антиохијски и Јерусалимски, заједно са својим Светим синодима, одлучно су одбили да промене постојећи црквени календар. Исто тако негативно су се према грамати патријарха Григорија изјасниле и друге Православне Цркве.

Као одговор на ову грамату, свети Тихон, Патријарх московски и целе Русије, известио је Цариградског патријарха да,

(курзив уред.). И други разлог, не мање важности од напред наведених, чини нужним, па чак и хитним, општу студију свјетих Православних Цркава о питању календара. У многим индустријским земљама Европе, а нарочито у Америци, настали су се многи милиони православних исљесника такођећи из свих Православних Цркава. Сви они, будући принуђени да не раде у дане верских празника грегоријанског календара према уређењу фабрика, или никако не празнују празнике своје Цркве, или их празнују на очигледну штету својих материјалних интереса. Пошто у самој Америци православни превазилазе број од два милиона, намеће се пастирски Цркви, као света дужност, брига о регулисању празновања и са ове тачке гледишта " (пренето из часописа "Хришћански живот" бр. 3, 1923. год., стр. 140-141). Као што видимо, веома "снажни" богословски разлози су налагали прихватање грегоријанског календара у Православној Цркви. Поред питања календара, "Свеправославни" конгрес из 1923. год. је покушао (хвала Богу, безуспешно) да изврши и друге "реформе" у Православним Црквама: у погледу другог брака свештеника и брачности епископа, у погледу свјетих служби, поста, смјетњи за брак, сједињења англиканаца, римокатолика и старокатолика са Православном Црквом, косе и одећа клирика... Запамтљиво је да и данас одређени православни кругови, са сличном "тешком" богословском аргументацијом поново покресу иста ова питања. (Види о тзв. "Свеправославном" конгресу, његовим одлукама и патријарху Мелетију видети у књизи: "Црква и време", (приредио Владимир Димитријевић), издавач "Очев дом", Београд, 2000. год., стр. 139-159) (прим. уред.).

иако је примио од њега грамату о увођењу новог календара почев од 10 марта, у Руској Цркви се увођење новог календара показало немогућим због одлучног противљења верног народа. Сасвим негативно су се о увођењу новог календара изјаснили и руски архијереји у избеглиштву на саборима одржаним 1923, 1924. и 1925. године.

* * *

Ми бисмо требали бити уз оне Православне Цркве које се строго и бескомпромисно придржавају старог календара у свом црквеном животу, поштујући канонске одредбе које се не смеју нарушавати, јер оне представљају један од основа постојања наше Православне Цркве. Уз то, нови календар поседује, како сведоче научне чињенице, много недостатака и, у сваком случају, даљи је од истине него стари календар. Зато је Научна комисија, коју је 18. фебруара 1899. године образовало Руско астрономско друштво у циљу проучавања питања реформе календара, објавила да "нема основа да се у Русији (а још мање у Цркви) уведе очигледно нетачан грегоријански календар".

Треба напоменути да је до скоро у астрономији коришћен јулијански, а не грегоријански календар. Амерички астроном Њуком се такође заложио за враћање на јулијански календар, који је једноставнији и прикладнији за астрономска израчунавања.

За нас је веома корисно и занимљиво да знамо мишљење чувеног професора Петроградске Духовне академије Василија Василевича Болотова о новом и старом календару. У последњој години свог живота он је од Свстог синода Руске Цркве изабран за делегата у тек образовану, при Руском астрономском друштву, Комисију за усаглашавање старог православног календара са новим. Професор В.В. Болотов је ово питање детаљно проучио не само са црквено-канонске и научно-историјске него и са свих других страна.

Поседујући сва та научна знања, он је присуствовао састанку Научне комисије, на којем се разматрало питање увођења новог календара у Русији. И када овај скуп није могао да донесе јасну и недвосмислену одлуку, а многи чланови комисије почели да заузимају став у корист новог календара, председник скупа је

предложио професору Болотову да он иснесе своје мишљење. Професор Болотов је два сата говорио своје историјско слово, држећи у рукама астрономске таблице које је сам сачинио. Он је у потпуности подржао стари календар. Његови аргументи у корист тог календара су били тако научни и неспоредиви, да је читав скуп донео одлуку да се остане при старом календару.

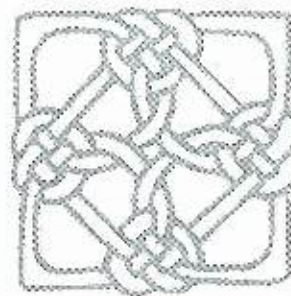
Треба увек то да памтимо, а такође и да никад не заборавимо завештање које нам је у вези са новим и старим календаром оставио наш генијални научник Болотов. "Сам ја – говорио је он – зато сматрам да је промена календара у Русији потпуно непожељна. Као и раније, ја и даље остајем непоколебиви поштовалац јулијанског календара, Његова изванредна једноставност представља његову научну предност у односу на сваку исправку календара. Сматрам да се културна мисија Русије по овом питању састоји у томе да још неколико векова одржи у животу Јулијански календар и да тиме олакша и западним народима повратак са никоме потребне грегоријанске реформе на стари, неискварени календар".²

АРХИЕПИСКОП СЕРАФИМ (СОБОЛЕВ)***

ПРЕВЕО СА РУСКОГ: РОДОЉУБ ЛАЗИЋ

2. Записник са заседања Комисије о питању реформе календара при Руском астрономском друштву, стр. 34, "Церковные ведомости", бр. 7-8, стр. 10, 1926.год.

*** Архиепископ Серафим (Соболев), архијереј Руске Православне Цркве, упокојио се 13/26 фебруара 1950. г. Чудотворац за живота и после смрти. Његове свете мошти почивају у крипти руске цркве св. Николе у Софији, у Бугарској. Био је ватрени заштитник православне вере, а парочито се борио против новачења у богословљу. Позната су му дела: "Пово учење о Софији, премудрости Божјој" (против учења Сергеја Булгакова) и "Искривљавање православне истине у руској богословској мисли" (прим. прев.).

РУСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА И ГЛОБАЛИЗАЦИЈА

УВОД

Глобализација као друштвено-политички процес све више постаје предмет анализе и разматрања православних (архи)јереја и истраживача. Иако постоји дилема шта све подразумева ова реч, међу световним ауторима преовладавају виђења глобализације «као конститутивног фактора социодиманике постиндустријских друштава».¹ У том смисли се глобализација представља као позитиван процес, који у области производних и економских односа (трговина, финансије, повећање броја нових технологија, транспорт, комуникације и др.) доноси значајне новине и, што је најважније, сваковрсна побољшања.

Овом, до скоро савим једногласном, хору почели су да опонирају не само људи из Цркве, већ и независни интелектуалци, синдикална и културна удружења, неке невладине организације...

1. А. И. Зеленков, Полилог культурных традиций и ценности глобализма, Социология, No 1, Минск, 2003. стр. 3.

указујући и на другу страну глобализма, а она нимало није идилична и позитивна. «Ствар је у томе, да се сам феномен глобализма тешко може оцени и идентификовати као једнозначна политичка или социокултурна доктрина.»² Сам глобализам је, према мишљењу Зеленкова, имао две развојне фазе. Прва фаза је имала врхунац 60/80-их година XX века и био је схваћен као есхатолошка перцепција «краја времена», односно неопходност радикалне ревизије технократског система вредности и конфигурације расипничке социјалне праксе својствене том систему. Друга фаза наступа крајем XX века када се догађа принципијелна корекција основних поставки глобализма и његова необична метармофоза у некакав «нови глобализам» у коме се заговара релативизам и условност застарелих хуманистичких идеала и у коме се захтева слободан приступ представника привилеговане мањине («златне милијарде») глобалним ресурсима планете у складу с идеологијом «отвореног друштва». Управо овај нови глобализам постаје предмет критике, али и политичког отпора, пошто се с њим догађа «дезавуисање највиших моралних вредности».³

Ово је тачка где критички ослонац тражи и православље, те ћемо покушати анализирати православни став о глобализацији пратећи отпор «дезавуисању највиших моралних вредности» од стране архијереја, јереја, монаха и православне интелигенције. Наравно, ту су и велики проблеми са изворима, пошто постоји очигледна цензура антиглобалистичких ставова, односно сужавање слободе за антиглобалистичка изјашњавања и деловања. Тако да многи архијереји, јереји, монаси и православни интелектуалци, иако су приватно против глобализације, не смеју

² Исто, стр. 7 – 8.

³ Исто, стр. 8. Глобалисти су покушали, у жељи да обесмисле упућене им критике да уништавају моралне вредности, парирати критичарима доношењем «Декларације о глобалној етици» која је предложена, а затим и усвојена, на Парламенту религија света у Чикагу, одржаном од 28. августа до 5. септембра 1993. године. Међутим, иако је на челу комисије за припрему ове декларације био у светским размерама познати теолог Ханс Кинг, она није наишла на адекватан пријем. Види, Mato Zovkić, Међурелигијски dokument o globalnoj etici, Crkva u svijetu, Split, br. 3, 1994. str. 248. Упор. Željko Mardušić, Kršćanstvo, kulture i globalizacija, Vrhbosnensia, Sarajevo, br. 1, 2002. str. 180.

јавно да искажу свој став.⁴ Због ове чињенице ослонићемо се на ставове и изворе из Руске Православне Цркве, пошто је она изрекла, било службено или преко својих представника, највише доступних оцена о глобализацији. Другим речима у Русији је тренутно највећи степен слободе критичког мишљења, бар када је у питању глобализација.

О ПОЈМУ ГЛОБАЛИЗАЦИЈА

Појава појма «глобализација» се приписује економским наукама, а означава прелаз националног тржишта у светско.⁵ Према Валентини Михајловној Даниљченко појам глобализма утврдио се у научној и политичкој лексци, средствима масовних комуникација и обичном језику (глобализација, глобална економија, глобална екологија, глобално образовање), а први пут га је употребио Џ. Маклин 1981. године.⁶ Већ средином осамдесетих година доктрина глобализма стекла је бројне присталице. Британски истраживач Р. Робертсон је указивао да глобализација доприноси стабилизацији света, економском напретку, срећи људи...⁷ Према другим, римокатоличким изворима, сам процес глобализације започет је у САД, а прва употреба овог појма је у књизи «Глобализација тржишта» Теодора Левита, објављеној 1985. године. Међутим, ако се зна да је у сфери глобализације образовања још седамдесетих година XX века у САД формирана невладин организација «Амерички форум за глобално обра-

⁴ На пример, у оквиру Српске Православне Цркве изузетно је мало јавних излагања на тему глобализације. После 2000. године и доласка «демократских партија на власт» у Србији архијереји су, напрецак и преко ноћи, заћутали о много чему, па и о процесу глобализације. Такође је у српској црквеној штампи уочљиво одсуство препођења и уопште објављивања ставова руских (архи)јереја по питању глобализације.

⁵ Идејна и практична позадина глобализације је конкуренција. Види, Ivan Koprek, Gospodarska etika u suvremenom procesu globalizacije, Obnovljeni život, Zagreb, br. 1, 2004. str. 7.

⁶ В. М. Даниљченко, Глобализация и образование в XXI веке, Высшее образование сегодня, Москва, No 3, 2004, стр. 44.

⁷ Исто.

зовање (The American Forum for Global Education), која је, како у САД, тако и у свету деловала на глобализацији образовања, онда се и прва употреба појма мора померити у раније године.⁸

Глобализација (према lat. globus – земаљска кугла и franc. global – који се односи на читав свет, планетаран, светски) је скуп процеса који се одвијају прелазећи границе националних држава и радeћи на њиховој денационализацији. Све нације на планети Земљи требало би да се у блиској будућности нађу под једном светском влашћу у новом светском поретку, с једном светском религијом у новом (нехришћанском) добу (оличеном у New Age-u)... Ти процеси захватају политику, привреду, науку, културу, екологију, породицу и друштвене односе, напиту и језик, спорт, религију и друго.⁹

Данас се у западном свету под појмом глобализације подразумевају четири процеса:

- отварање нових тржишта, где се размена роба и капитала одвија на глобалном нивоу;
- употреба нових средстава комуникације (Интернет, мобилни телефони, мас-медији);
- преузимање водеће улоге у тим процесима међународних трговачких организација, мултинационалних компанија с неограниченом привредном моћи, глобалних мрежа комуникације и контроле, као и улоге тзв. невладиних организација;
- Нова правила и прописи који регулишу међународне, мултилатералне споразуме трговине, услуга, интелектуалног власништва.¹⁰

Глобализација је данас прерасла у идеологију – глобализам, који се намеће као ново решење за срећу и богатство свих људи.¹¹

⁸ Исто, стр. 45.

⁹ Josip Čorić, Kršćanstvo i globalizacija, Obnovljeni život, Zagreb, br. 4, 2003, str. 462.

¹⁰ Исто, стр. 463 – 464.

¹¹ Негативан однос према глобализацији има и Кина. Ханс Кинг каже да се у овој држави реч глобализација доживљава негативно, као и пре тога «капитализам», а поистовештује је са американизацијом и западном доминацијом која уништава све, па и своје културе. Види, Hans Küng, Globalizacija zahteva

Православни аутори своју критику глобализма, по правилу, започињу критиком самог појма глобализација (мондијализација). Овај појам је за њих нејасан и замагљен. Више скрива, него што открива. «У Речнику нема објашњења ове речи. Према смислу овај појам треба да означава: 1) однос према територији свет земаљског шара, односно да прикаже нешто што обухвата целу планету, и 2) означава свестрано, свеопште и универзално.»¹² Филимонов из цитираног става изводи закључак да реч «глобализација» сама по себи не значи ништа, те да је лишена сваког садржаја.

Исти аутор, нешто даље на страницама своје књиге, даје дефиницију глобализма. «Глобализам (мондијализам) је идеологија гнусне лажи иза које се заклањају слуге Антихриста да би реализовале своје богоборачке замисли».¹³ Ова идеологија заснована је на четири лажи.

Прва лаж глобализма је лаж о наступању на Земљи неског «новог доба». Зашто православни ову тврдњу називају лажу? Према православном учењу истинско ново доба наступило је

globalni etos, Znamenje, Petrovće, št. 1 – 2, 2002, str. 31. Упор. Francis Schüssler Fiorenza, Pluralizam in globalizacija: izziv za etično refleksiju, Znamenje, Petrovće, št. 1 – 2, 2002, str. 53 – 70.

¹² В. П. Филимонов, Но избави нас от лукавог, Вектор, СПб 2004, стр. 20. (Аутор је члан Православног богословског одељења Петровске академије наука и уметности).

¹³ Исто, стр. 212. Митрополит Агафангел дефинише глобализам као антихришћанску идеологију, односно као организован систем светског зла. Види, В. П. Филимонов, Архипастыри, пастыри и монашествующие Русской Православной Церкви о глобализации и цифровом кодировании людей, Вектор, СПб 2004, стр. 25. Филимонов није једини архипастир Руске Цркве који у процесу глобализације види антиправославну организацију. Епископ владивосточки и приморски Венијамин у интервјуу објављеном 1996. године под насловом «Силе зла иду на нас» указује да се у самој Русији развио антируски медијски терор, који је веома добро организован. Главни циљ овог центра је «рушење руског саморазумевања, руске духовности, традиционалних религиозних вредности и националног осмишљавања руске државе. Према замислима организатора ове подлости, руски народ је дужан нестати као самостални етнички и духовни организам, и треба да се претвори у радну масу планетарне државе». Види, Константин Душенов, Выбор судьбы, Проблемы современной России глазами русских архиереев, «Царское дело», СПб, 1996, стр. 204.

доласком у свет Господа и Спаситеља света Исуса Христа. Другог новог доба (времена) на Земљи, према православнима, неће бити. На овај начин глобализам заиста наступа као идеологија која је **против вечних истина Новог Завета**, односно као утопија «Новог светског поретка».¹⁴ Оличење ове идеологије на Западу је покрет «Ново доба» («New Age») које у свом учењу тврди управо супротно од православних. Наравно, и овај покрет је изложен критици као антихришћански и окултни покрет у служби «Новог светског поретка».¹⁵

Друга лаж глобализма је лаж о томе да ће човечанство постати јединствена биолошка популација, односно да ће се све расе стопити у једну надрасу.¹⁶ Отуда и идеја о неопходности

14 В. П. Филимопов, Но избави нас от лукавого, стр. 213.

15 О «Новом добу» и ери Водолије види, Олес Николаева, Православие и свобода, Издательство Московского Подворья Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, 2002, стр. 350 – 374. Протоирей Митрофан Зноско-Боровский, Сравнительное богословие, Издательство «Артос-Медиа», Москва 2003, стр. 228. Римокатолички став о «Новом добу» још је представљен у званичном документу «Jezus Kristus, prinašalec žive vode» који је издао Папски савет за културу и Папски савет за међуверски дијалог, «Družina», Ljubljana 2003. (Библиотека црквена документа бр. 104). Зоран Милошевић, New age, света и световно, у зборнику: Повратак светог?, приредио Д. Ђ. Ђорђевић, Градина, Ниш 1994, стр. 150 – 156.

16 Хипотеза да ће се све расе ујединити у једну има окултни и гностички извор. Идеју окултног уређења друштва развила је Helena P. Блаватска у књизи «Разоткривена Изида» у којој централно место заузима учење о расама које су нам претходиле и које ће после нас доћи. Прва, пра-раса, живела је на северу земљине кугле, а тела њених припадника била су сачињена од разређене пламене маглине и била су невидљива. Друга раса живела је у Азији и њихова тела била су нешто гушћа и једва видљива. Ти «наводни» наши преци почели су са првим сексуалним односима (до тада је то био непознат «спорт»). Трећу расу чинили су становници давно кишезлог континента Лемурије – мајмунолики цицкови лишени дара говора и разума у нашем смислу, али су комуницирали телепатски. Четврта раса насељавала је Атлантиду, континент између Америке и Европе, где је наука о електрицитету и магнетизму далеко превазилазила наше знање, као и парapsихологија. Атлантиду је уништила црна магија, а та судбина очекује и припаднике пете расе, тј. нас. Од преживелих припадника пете расе настаће шеста, која ће се опет сместити у Лемурију, континенту који ће изненада изронити из океана. То је уједно и последња раса која ће живети на нашој планети, јер ће следећа раса отићи да живи на Марсу. Основна теза у учењу Блаватске је чисто гностичка: човек је

стварања једног светског политичког центра – светске владе из које ће проистећи и један цар света и поглавар свих религија.¹⁷

Трећа лаж глобализма је лаж о томе да је процес глобализације неопходан и неизбежан. Овом лажи идеолози глобализма, заправо, привремено разоружавају људе који због ових псеудо-научних судова не виде главне циљеве творца «Новог светског поретка».¹⁸

Четврта лаж глобализма је лаж о томе да ће у систему «Новог светског поретка» све државе и народи имати једнака права и могућности, односно да ће настати свеопшти процват и благостање. Ова тврдња аргументује се понашањем САД и ЕУ према Ираку, Бившој Југославији, односно Србији и Црној Гори и свем православном свету. Уз ово иду и цитати главних идеолога глобализма (Бжежинског, Печенија, Зангера, Кисинџера и др.) који су отворено прогласили православље за свог непријатеља бр. један (1).¹⁹

Према овом мишљењу православље и глобализам нису **спојиви**, пошто је циљ православља спасење душа у Христу, а глобализам утврђивање царства Антихриста.²⁰

окован својим физичким телом, месом из којег се кезе животињски патони, али он има вољу и свест којима ће се уздићи до божанства. Ова окултистичка идеја, сматра се, у основи је и грађанског концепта друштва. Види, Ž. Mihajlović-Slavinski, Psihonauti unutrašnjih svetova, izdanje autora, Beograd 1976, str. 12-13.

17 В. П. Филимонов, Но избави нас от лукавого, стр. 215.

18 Исто, стр. 218.

19 Исто, стр. 210. Према подацима руских аутора јасно је да Државни конгрес САД издаваја милионе долара само на то да привуче становништво Источне Европе достигнућима западне демократије и слабљењу духовног јединства источно-хришћанских народа на традиционалним православним основама. Види, Интерфакс: Информационный бюллетень, 20.11.1999, стр. 9.

20 В. П. Филимонов, Но избави нас от лукавого, стр. 210. Такође, Филимонов говори о глобализму као идеолошкој основи за формирање планетарне (тоталитарне) диктатуре.

ПРАВОСЛАВНИ (АРХИ)ЈЕРЕЈИ О ГЛОБАЛИЗАЦИЈИ

Да ли оцне и тезе Филимонова одступају од званичних ставова православних архијереја? Према увиду у објављену документацију слободно се може рећи да не одступају, тј. да су на трагу тих изјава и докумената.

Филимонов је приредио и књигу где је објединио низ ставова архипастира, пастира и монаха о глобализацији, а књигу је *благословио* руски патријарх Алексеј II. У овој књизи откривају се питања кроз која се посматра глобализација, а то су: питање формирања светског информационог (контрлоног) центра за људе; проблеми кодификације људи (обележавања људи) који се доживљава као стављање жига Сатане; успостављање светске диктатуре под окриљем глобализма; уништавање националних држава и култура; стапање вера у једну на основама окултизма; стварање светске владе, војске, новца...; стапање људских раса у једну; нови (не)морал; однос према Русији и православљу које идеолози глобализације проглашавају непријатељем број један.²¹

Из докумената је јасно да су скоро сви релевантни органи Руске Цркве, али и појединци, изнели свој став о глобализацији. Тако су и архијереји Светог Синода Украјинске Православне Цркве Московског Патријархата, 29. 12. 2003. године у «Посланици» изнели свој став, који је, узгред речено, у потпуном сагласју са ставовима целе Руске Православне Цркве.²²

У документу се упозорава на неспојивост свете православне вере са електронским идентификационим бројевима који у себи садрже бројеве 666. Другим речима, овај поступак они идентификују као кодове који људе повезују и потчињавају Антихристу.²³

21 В. И. Филимонов, Архипастыри, пастыри и монашествующие Русской Православной Церкви о глобализации и цифровом кодировании людей, Вектор, СПб 2004, стр. 7.

22 Ставови УПЦ наводимо према Филимонову, пав. дело, стр. 12 – 17. Упор. Кодирование – подобие апокалиптической печати. Киев, 1998, стр. 3.

23 В. И. Филимонов, Архипастыри, пастыри и монашествующие Русской Православной Церкви о глобализации и цифровом кодировании людей, стр. 13.

Кодификација се изводи у форми која има апокалиптички карактер. Архијереји наводе и то да постоје алтернативе овом начину идентификације и обележавања људи, али се оне не узимају озбиљно на разматрање. У наметању кодификација (печата) архијереји Украјинске Православне Цркве Московског Патријархата виде гушење слободе, односно тоталитарне наговештаје «Новог светског поретка» и глобализације. У књизи Филимонова следе после ставова Синода Украјинске Православне Цркве Московског Патријархата и ставови других Синода, архијереја, јереја и монаха.²⁴

Ипак, до ових ставова није се лако дошло. Такон Андреј Курајев у својој књизи «Да ли нам данас утискују жиг звери?» казује како је и у самој Руској Цркви дијалог око електронског кода са три шестице довео до општрих расправа, па и оспоравања ове тезе од појединих богослова. Ипак, превагнуо је став да се треба борити против «жига звери». Тако, споменути Курајев пише: Одједном држави није важно какво вас је назвала мајка. Држави није стало ни до тога с којим си именом крштен. Према логици државе ти треба да будеш назван онако како одговара компјутерској машини.²⁵ Техничко решење које се нуди је да се човек идентификује са 12 бројева који се помоћу три линије разбијају на три групе, при чему је свака линија планирана да означи број шест. Дакле, сваки код садржи у себи три шестице, а то значи да та цифра није више толико математички, већ верски проблем.²⁶ Против овог кода изјаснили су се, између осталог, Синод Украјинске Православне Цркве Московског патријархата, Синод Руске Православне Цркве, Синод Грчке Православне Цркве,²⁷ као и велики број угледних архијереја, јереја, монаха, професора православних богословских факултета и богословија

24 Упор. Архимандрит Алимпий (Кастальский-Впродян). Глобализация как инструмент апостасии. Доклад на VII Пленуме Синодальной комиссии Руской Православной Церкви, 19 – 20. февраля 2001 г.

25 Диакон Андрей Курасев, Сегодня дают печать антихриста?, Русская Православная Церковь об ИИПН, Троицкое слово / Феникс, Ростов-на Дону, 2001, стр. 7.

26 Исто, стр. 8.

27 Сообщение Священного Синода Элладской Церкви от 9. 3. 1993 // Электронные карточки и печать антихриста. Москва, 1999, стр. 4. С. Латышев.

из свих православних земаља, али и оних који службују у Западној Европи и САД.

Високопреосвећени Митрополит одески и измаиљски Агафангел имао је реферат на VII сверуском народном сабору посвећеном теми «Русија и православни свет» који се одржао у Москви 4. 2. 2004. године. У свом реферату митрополит Агафангел истиче да се и међу православнима у Русији појавио проблем материјализма, богоборства, организовано и планско рушење традиционалних хришћанских вредности, док нешто даље констатује: «Свем православном свету, а у том смислу и Русији, бачен је изазов глобализма. У овом појму сконцентрисана је сва светска лаж, а разобличавање ове велике лажи нашег доба постаје главни задатак православља». ²⁸ За овог руског архијереја пут глобализације је пут који води ка регресу, у слепој улици, самоуништењу цивилизације, а у верском смислу глобализација води ка царству Антихриста и крају света. «Политичка, економска, етичка и вредносна база будућег царства Антихриста формира се у наше време, а цео процес формирања ове базе је означен термином 'глобализација'». ²⁹

И Архиепископ бриселски и белгијски Симин у личном коду (жигу) види говор звери, Антихриста. Посебно осуђује што силом намећу овај код онима који неће да прихвате електронски код. Последица је хаос. ³⁰

Ставови руских архијереја могуће је пратити и у књизи «Црква о нашем времену». У њој су дате званичне изјаве Синода, Сабора и епископа о глобализацији. Тако је Синод Руске Цркве 7. марта 2000. године издао «Посланицу» у којој, између осталог, протестује против кодификације грађана. «У последње време власти Русије уз помоћ неких организација покушавају да прикупе информације о грађанима које ће се чувати у државним компјутерским системима. Наведени покушај изазива

Церковь Греции борется за свои права // Православная Москва, ноябрь 2000.

28 В. П. Филимонов, Архипастыри, пастыри и монашествующие Русской Православной Церкви о глобализации и цифровом кодировании людей, стр. 23.

29 Исто, стр. 24.

30 Исто, стр. 63 – 66.

непокојство верујућих људи, који стреше од тоталне контроле власти над личним и друштвеним животом човека, али и због одсуства било какве контроле оних који контролишу те информације које могу бити дате на споменутим картицама... Истовремено, Свети Синод упозорава државу да то није сагласно са светским правом о приватности и Уставом Русије, који гарантује да се чување и коришћење информација о личном животу личности без њене сагласности не могу користити (члан 24).» ³¹

Јубиларни архијерејски Сабор, који је одржан у августу 2000. године поводом освећења храма Христа Спаситеља у Москви, такође се дотакао проблема савремености, тј. глобализације. Своје противљење намерама власти да уведу жиг (звери) грађанима Русије, као и контролу личног живота, архијереји образлажу тиме да Црква мора да се супротстави оној власти која људе приморава на грех и која прећашња гоњења образлаганим атеизмом претвара у нова, глобална, која неће бити ограничена «гвозденим завесом». ³² Поново се саопштава да се руски архијереји противе електронском коду за људе, употреби електронског новца, компјутерској контроли личног живота... «Телевизија ће», додају архијереји, «људима прати мозак, а компјутерски системи ће контролисати резултате овог прања». ³³

Синод одржан 7. марта 2000. године посебно се изјаснио негативно о свим аспектима глобализације, али је усвојио одлуку да се до решења дође дијалогом са влашћу, а не применом грађанске непослушности. Такође, архијереји о борби против глобализације кажу да није добро ово супротстављање свим облицима глобализације схватити као личну обавезу хришћанина, јер може довести до раскола у самој Цркви. ³⁴

31 Шпатаков В./ Годовникова К., Церковь о нашем времени, Москва, 2000, стр. 25 – 26. Књигу је благословио патријарх московски и све Русије Алексјеј II.

32 Исто, стр. 26. Упор. З. Милошевич, Православие и неолиберальная демократия, Управление и власть, Сборник статей. Выпуск 2, БГУ Факультет философии и социальных наук, Кафедра социологии, РИВШ, Минск, 2004, стр. 82 – 94.

33 Шпатаков В./ Годовникова К., Церковь о нашем времени, стр. 27.

34 Исто, стр. 30 – 31. Према писању новина «Русский Вестник», No 5, 2004, стр. 3 отпор упоћењу жига (електронског кода) становницима Русије код

Службени став о глобализацији Руска православна црква изнела је у свом званичном документу «Основе социјалне доктрине»,³⁵ у коме се, између осталог, каже: «Прво, глобализација мења правичну организацију привредних делатности, начинице и мења традиционалне облике организације друштва и суштину власти.

Друго, многи позитивни плодови глобализације нису доступни свим нацијама, него само мањини човечанства, што првима погоршава економски и политички положај.

Духовности и културном животу од глобализације прети тоталитарна унификација, што приморава Цркву да се, у сарадњи са државним структурама, грађанским друштвима и међународним организацијама, бори за равноправну културну и информациону размену, уједињењу са заштитом самобитности нација и других човечких вредности.»³⁶

Сличних Посланица, Изјава и ставова званичника има још, али је њихова суштина иста. Можемо само рећи да се сва ова документа разликују од «Основе социјалне доктрине» Руске православне цркве само по стилу писања. Док су Посланице, Изјаве и слични документи недвосмислено против глобализације и њених садржаја, дотле је документ «Основе социјалне доктрине» Руске Цркве писан мекше и више у дипломатском стилу, отварајући пут сарадњи са другима, па и поционцима глобализацијских процеса. Другим речима, експлицитно противљење архијереја, јереја и монаштва глобализацији друштвених односа када се преточе у званична документа Цркве добијају мекшу, дијалогичку и дипломатску форму, отварајући простор за сарадњу и са представницима мондијализма (глобализма). Можда је разлог и то, што ћемо видети касније, да су управо и глобалисти «држали» руку која је писала овај документ.

православних братстава је далеко већи него што се може наслутити из извештаја световне штампе. Наведене православно-монархистичке попове доноси фотографију са протеста где се види огроман број људи како протестује у порти цркве Светог Николе у Берсневки.

35 Русская церковь на рубеже веков, Царско дело, СПб 2001, стр. 70 – 90. У споменутој књизи штампаани су и одговори на критике социјалне доктрине Руске Цркве.

36 Шпатаков В./ Годовникова К., Церковь о нашем времени, стр. 32.

АЛТЕРНАТИВА ГЛОБАЛИЗАЦИЈИ

Већ павођени архипастир Агафангел, између осталог, скицира и шта би било решење за православне. «Пре свега **неопходно је уједињење са Русијом Украјине, Белорусије, средњеазијских и кавкаских народа**, који су раније били у саставу Руског Царства. Затим, у овај блок држава могу ући балканске државе и Грчка».³⁷

Осим овог глобалног плана Агафангел предлаже и раскидање свих односа са екуменистичким покретом³⁸, пошто све снаге треба усмерити не на јединство са јеретичима, већ на јединство са другим православним црквама.

И у Српкој Православној Цркви имамо сличних мишљења. На пример, свети владика Николај (Велимировић) је за овакву православну сарадњу и државно јединство.³⁹

Слично размишља и Руски патријарх Алексеј II који је у свом излагању на епархијалном сабору града Москве, децембра 1998. године позвао друштвено-политичке раднике да траже форму новог источнохришћанског савеза.⁴⁰ Пре овог патријарховог иступања, архијереји су на Архијерејском Сабору Руске Православне Цркве, 1994. и 1997. године, позивали да се повећа активност помесних Православних Цркава на обнови политичке сарадње народа источно-духовног пространства.⁴¹ Овде се, међутим,

37 В. И. Филимонов, Архипастыри, пастыри и монашествующие Русской Православной Церкви о глобализации и цифровом кодировании людей, стр. 28.

38 Званична Руска Црква у свом документу «Социјална доктрина РПЦ» не одбацује екуменизам, већ каже да ће он и даље живети.

39 Епископ Николај Велимировић, Србски народ као Теодул, Сабрана дела, књ. V, стр. 681. Упор. Зоран Милошевић, Црква и политика, православље и друштвене реформе, Институт за политичке студије, Београд 2002, стр. 67 – 80.

40 Заявление участников Собора // Вечерняя Москва, 20. 3. 1998.

41 Д. В. Алексеев, Православие и парламентская демократия, М., 2002, стр. 8; Сама идеја источнохришћанског савеза у прошлим вековима не само што је позивала на јединство словенских народа и државе, него је и помогла нпр. Грцима, Србима, Бугарима... да за време турске окупације сачувају свој културни и православни идентитет. Види, В. Н. Черепица, Попечительская деятельность Православной Церкви на Гродненщине в период русско-

јавља један изузетан проблем. Наиме, сви покушаји формирања међународних политичких и друштвених организација са задатком одржавања духовних и социјалних вредности православља завршавају се декларативним одлукама, без операционализације. Ово је случај посебно када се доносе без подршке државних власти, тако да се стиче утисак да Православна Црква без помоћи државе није способна да сама носи овај процес.⁴²

Ипак, иако је до сада идеја политичког јединства православних народа трпела поразе, извесну наду пробудило је доношење Устава Руске Православне Цркве, као и Социјалне концепције Цркве, али се поставља питање зашто је у свему томе одлучујућу улогу имала Грчка, тј. парламентарци Грчке, а не православни архијереји или верници?

Ако се пажљиво размотре процеси који су претходили овим потезима, лако се открива рука Европске уније, односно глобалиста.⁴³ Наиме 1993. године у граду Ормилији, близу Халкидикија на северу Грчке, одржана је конференција «Православље и нове европске реалности». На овој конференцији је постигнут договор о неопходности скорашњег формирања Европске међупарламентарне скупштине православља (ЕМКП). Комисија, која није била изабрана случајно, разматрала је ову иницијативу у оквирима делатности Европске Уније. У Халкидикију су били израђени и објављени циљеви ЕМКП, међу којима је главни: «испуњавање улоге православља у оквирима Европске Уније као значајног и неопходног културног изражаја у новоформираној европској реалности, подржавање улоге православне културе као уједињујуће снаге у Источној Европи, како би служила као мост Европе у њеном односу према другим културама, као и да

турецкой войны 1877 - 1877 годов, IX международны Кирилло-Мефодиевских чтений, посвященные дням славянской письменности и культуры, Часть I, ООО «Ковчег», Минск 2004, стр. 162 - 167.

42 Д. В. Алексеев, Православие и парламентская демократия, стр. 13.

43 Ово говоримо зато што је и Европску Унију створила глобалистичка рука преко САД које су финансирале «Покрет за стварање европске федерације». Године 1954. 54% фонда ове организације палилиле су САД. Омладинска организација овог покрета имала је задатак да проплатира енглески језик као општеевропско средство комуникације. Д. В. Алексеев, Православие и парламентская демократия, стр. 35.

допринесе активном учешћу православља у тражењу решења проблема савременог света».⁴⁴

Процес започет у Халкидикију прекинут је после бомбардовања Србије и Црне Горе (тачније СР Југославије), пошто су православни закључили да се Европа уједињује у границама латинске цивилизације, а против православног Истока.⁴⁵ Овим се идеја о источном јединству вратила на извор, међу православне.

ЗАКЉУЧАК

Наша анализа односа православља према глобализацији открива да постоји снажан отпор према овом друштвеном процесу, али и самој идеји поништавања аутохтоних народа, њихових култура и традиционалних вредности. Предводник отпора и критичког мишљења глобализације, у православном свету, су Руска Православна Црква и Грчка Православна Црква. Друге Православне Цркве, нарочито оне на Балкану – Српска, Бугарска, Румунска, којима се могу придодати и неке друге, углавном бегу о овом проблему, пошто су већ потпале под утицај и контролу глобалиста. Колика је неслобода и политички страх архијереја у овим Црквама показује и чињеница да се ставови Руске Православне Цркве, односно Грчке Православне Цркве о глобализацији прећуткују, чак и у црквеним медијима.

Алтернатива глобализацији је идејно осмишљена и она се види у уједињавању православних народа и држава, прво Русије, Украјине, Белорусије, кавкаских народа, а затим и балканских православљаца у једну државну заједницу. Ова држава дала би алтернативу глобалистичкој политици и култури, где не би било електронских кодова са три шестиге, гашења самобитности народа, насилног стапања раса, итд.

Иако је идеја о «Источно савезу» прилично стара, њена операционализација имала је слабу подлогу. Све се углавном завршава на декларативном нивоу. Другим речима, православне

44 Исто, стр. 17.

45 Исто, стр. 26.

цркве до сада нису имале политичку ни духовну снагу да изведу ово уједињење, тако да до њега може доћи само ако државни органи и световне политичке снаге споменутих народа прихвате овај (православни) програм као свој. Таквих наговештаја има. Државне власти Русије, Белорусије, Украјине и Казахстана су маја 2004. године предузеле конкретне мере у операционализацији ове идеје. Наиме, потписан је споразум о уједињењу ових држава. Руска рубља постаје платежно средство у свим овим државама 2006. године, укидају се границе, јединствено држављанство..., а ради се и на јединственој политичкој стратегији. Предводник у овом послу био је белоруски председник Лукашенко, а сада је идеју преузео руски председник Путин.⁴⁶ Ово је, према нашем мишљењу, један од разлога што се Лукашенко нашао на удару западних медија и политичара који га неоправдано проглашавају диктатором.

Идеја «Источног савеза», међу балканским православцима, а посебно међу Србима, који трпе снажне деструктивне притиске од стране глобалиста, има додатне тешкоће, пошто свако спомињање овакаве идеје представља јерес која наиђе на хорску осуду медија под контролом глобалиста (а такви су скоро сви). Треба се подсетити да је Скупштина СР Југославије донела крајем XX века одлуку да се ова држава, тј. Србија и Црна Гора интегришу са Русијом, Белорусијом..., али падом владе Слободана Милошевића 2000. године, идеја је пала у заборав, мада никада није, у институцији где је усвојена, званично одбачена. Под притиском глобалиста, Србија и Црна Гора треба да се укалупе у Европску Унију, а не у природни културни и политички простор, «Источни савез». Све ово објашњава бурне политичке процесе на Балкану, чији крајњи исход није предвидив.

Доц. др Зоран Милошевић

⁴⁶ Вили, Андрей Анисин, Русская идея и вызов современности, www.pravoslavie.ru/cgi-bin/analit.cgi?item=4r040709131820, 9.7. 2004. године.

ИЗ САВРЕМЕНОГ ЖИВОТА

СЕЛИМА, МАТЕ, СТЕФАН, 1996.
(Писма о мосту)

Ако се сада забројим, онда само
јер ти смрадна сумпорача дах откида.
знаћеш да се шести оков отковао,
тек кад угледаш себе очима звери.

Из речи Сораба Божијег (Владомирковачко пророчанство)

1. СЕЛИМА

Имам тринаест година, из мостара сам и једино што желим је, да се тамо једног дана вратим. тамо тече најзеленија и најбистрија река, тамо се налази најстарији и најлепши мост на свету. кажу, додупе, да моста више нема, да је уништен, да га је мржња, да га је зло разорило али ја то не верујем, то не може да буде јер - мост је завичај, то је моје "код куће" и тамо хоћу да се вратим.

Када се први пут зачула реч "рат", мој бабо је клекнуо на молитвени тепих и ухватио се обема рукама за главу, мислила

сам, моли се алаху али онда сам га чула како шапуће: "круг се затвара, круг се, значи, онег затвара..." онда је узео своје оружје, погледао нас још једном и пошао у сусрет свом кismetу. потрчала сам за њим и питала, зар се неће опростити од нас? ставио ми је руку на раме и прошапутао да се, ево, опрашта од породице, од рођака, кумова и пријатеља, од једноверне и друговерне браће и живота. онда је отишао и никад га више нисам видела. моја мајка се окаменила, сувела је и копнела из дана у дан, ударала је главом о зид, о земљу, о плочу стола...

Потом су дошле поћне море а себе су називали хришћанима - од какве је важности, јесу ли то били хрвати или срби? панци, пануанци, марсијанци - углавном, неки наши, наши балканци, покривени крстовима и сликама светаца, ножевима и ручним гранатама. тада, по први пут, нисам разумела људе иако смо сви говорили истим језиком.

Пили су нашу ракију и јели нашу јагњад, цовали су нас и разбијали наше посуђе и наш намештај. а онда су моју мајку и мене одвукли у кукурузно поље, притисли нас на земљу и сатима нас натапали и гушили својим смрадом. потом су нас батинама истерали из наше куће и све време нас цовали а мирисали су само на нашу ракију и нашу јагњад.

До тог дана, моји најбољи пријатељи су били хрват мате и србин стефан и никада ми нису тако недостајали, као тада. од тог дана знам шта је био један мост, мој мост на балкану - један србин, један хрват и ја, муслиманка селима.

2. МАТЕ

Када је мој отац једног дана рекао, време је, очистимо једном коначно нашу свету родну земљу од свих не-хрвата, прво сам, али само кратко, помислио на малу селиму, на силуету једног моста и на стефана, мог пријатеља и сина мог српског кума. можда сам, додуше, помислио и на све оне шпанце, пануанце, марсијанце и остале балканце.

Наравно да сам следио свог оца и борио се, то се тако мора. човек се на све привикне и важно је знати за шта се бориш, имати један циљ а нама су рекли - боримо се, да наша деца никад више не би ратовала. јер, објаснио ми је отац, и наши херојски преци, наше славне и бесмртне усташе, су се исто тако несебично жртвовали на величанственом олтару католичке вере и домољубља. њихов самопрегор, њихово витештво и јунаштво су један вечити узор и једна неутасива бакља у овој славосрпској тмуши и смраду. учинимо томе, једном за свагда, крај.

Наравно.

Тако је било и оног одлучујућег дана, срби су управо бежали, ми смо их потискивали, ја сам викао "бјеж'те псине, преко дрине!" и бацао ручне гранате међу њих. понекад ми се чинило да препознајем поједина лица, да чујем у оној пакленој галами одломке кикотавог жагора и разазнајем песме ролинг стоунса и бјелог дугмета из нашег сталног мостарског кафића. тада бих за тренутак затварао очи, још гласније викао "бјеж'те псине, преко дрине" и још брже отирафљивао и бацао ручне бомбе. онда сам угледао стефана. храмао је и подуширао се о неку врсту штаке и покушавао да избегне. тада је и он мене сназио и стао. осећао сам како се ручна граната у мојој шапи влажи знојем, гледали смо се и - ћутали. онда се он окренуо и ишчезнуо иза једног полусрушеног зида а ја сам потонуо у једну урлајућу црвену реку, између обурвалих фрагмената и падајућих остатака једног моста.

Сад седим често и дуго на веранди наше куће и гледам најмутнију и најжућу реку на свету. наша света земља је очистићена од скоро свих не-хрвата. трбух ми је пун ожиљака и немам више ниједне руке. једем, пијем, спавам - без снова, бог је милостив. срце ми је, напротив, пуно. пуно чађи, пенела и дима, јер - ја мрим стефана. и селиму. и себе исто тако.

3. СТЕФАН

Имам седамнаест година а име сам добио по нашој слави, по нашем заштитнику светом краљу дечанском и крштен сам у

високим дечанима, на косову и метохији. сећам се да ме је историја увек интересовала те да сам једном, још као мали дечак, рекао мом стрицу да у односу на наше јунаке и свеце нешто никако не разумем - зашто је нашег stefana дечанског отац ослепео а рођени син убио, шта ту има за славити? добио сам један врућ шамар и поуку, да је син краља stefana највећи српски цар, душан, а да сам ја једно безнадежно лапарало те да скратим свој језик, кад ионако ништа не разумем.

Када сам, једног дана, по први пут прочитао на вратима једне кафане у мостару: "за псе и србе забрањен улаз", знао сам - бог је онет једном окренуо своје лице, опет су стигли весници рата. јер, знао сам све о 1914. и 1941. години, о концентрационим логорима за србе, јевреје и цигане, о гомилама лешева - пре свега оних који су славили неке православне свеце, о хрватским и муслиманским ескадронима смрти, о љутим и често немилосрдним српским осветницима сагорелих душа и - фронтови су и овог пута били исти као и увек.

Од првог дана, откада су нас истерали из наших кућа и протерали са наших поља, борио сам се и ратовао у првим редовима. писам, међутим, припадао нарочито тврдокорнима, нарочито одрешитима и доследнима - мислим да сам исувише често мислио на моју једину љубав, селиму, и на мог најбољег пријатеља мата.

Њега сам још једном срео, њу никада више у животу. био сам рањен и покушавао да се извучем из борбе, подупирао сам се о неку даску, као о штаку, кад видех мог мата и он виде мене. управо је заурлао "бјеж'те псине преко дрине!" и замахнуо руком. гледали смо се неколико дугих и предугих секунди, тада угледах ручну бомбу у његовој шасти и да му се рука диже и спушта, баћих се иза неког обрушеног зида и тада зачух најгромогласнију експлозију, коју сам икада чуо. знам само још, да сам почео да ридам и да урлам "мост! мост!"

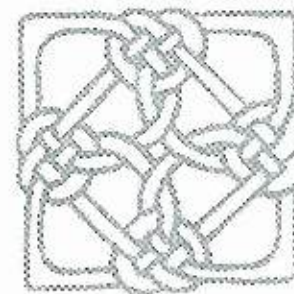
Од тог дана, господине судија, нисам више знао за милост.

Кад сам се, годину дана по завршетку рата, потрудио да нађем преживеле из моје растурсне породице, затекао сам само оца и

старију сестру. остали су сви изгубили живот од руку неких лананаца, папуанаца, марсијанаца и осталих балканаца. мој отац ме загрли и рече: "добродошао кући, сине, у добри час - данас се удаје твоја сестра, ово је велики и радосни дан, дан живота. младожења је један хрват, један нови сусед, честит и радан. пожели и ти њему и његовој фамилији добродошлицу у нашу. сада са њима орођену кућу. морамо, сине, да опраштамо да би и нама било опроштено." наш свештеник ме је забринуто погледао и прошапутао: "богу се молим, да дечко то разуме, да га просветли дух свети..."

Тада сам, господине судија, видео своје руке како подижу машинку и моје прсте како се грче око обарача. сви присутни су на месту остали мртви и ја сам, сто, овде пред вама. ја знам, да се, наравно, неће сваки оцеубица подићи до моћног цара а знајте и ви, да се ја не надам милости - милосрђе је један смеждени комарац, који је за мене умро заједно са матом, са селимом, са мостом. једино за шта молим је, да ме ни данас ни икад више, било ко не осуди на живот.

Владимир Умелић

РЕЦЕП, ЈУСА, ЂОРЂЕ (Писма са Космета, 1999.)

С Седми се оков отковао,
под копитом пробуђене але,
у слаповима зелене крви
спознаћеш долазак клетве.

Из речи Сораба Божијег (Владимирковачко пророчанство)

1. РЕЦЕП

Ја имам осам година и врло је хладно у овом склоништу у шуми. мој отац и мојих седморо браће, сви су ратници и боре се за нашу част и целу нашу поробљену албанску отаџбину - како каже мој отац - од србије и црне горе па до бугарске и грчке. само ја морам да чучим овде, са старцима и овим женским робљем, у овој глупој рупи.

Мој отац је дошао из немачке у рат, кад је чуо да наши стари и проверени пријатељи и заштитници, разни шпанци, папуанци, марсијанци, тамо гласно обзнањују свету: "срби пеку мале бебе на логорској ватри! срби краду новац из дечјих касица! срби силују робље! срби сноплићу старце на пешачким прелазима и отимају им новчанике! срби граде нове аушвице! срби сипају шверцовани кристални шећер у бензинске резервоаре наших монета и веспи! срби кољу несрбе и пију им крв! срби бацају урокљиве погледе на наше берзе!" тада је, рече мој отац, свако знао - све ће ово на добро да се окрене.

Јуче је била последња битка - сатима и сатима, мој отац се борио као лав и сви други наши исто тако, али, уклетим срби су их потиснули и три наша јунака, три лава и три орла, су часно пала на бојном пољу. али мој отац је онда одмах узео свој мобилни телефон и телефонирао са једним од оних немачко-шпанско-папуанско-марсијанских пријатеља а овај му је, мрачним мушким гласом, одмах засигурао: "одмах ће цео свет да сазна о овом најновијем српском масакру над три стотине беспомоћних албанских цивила!"

А онда су дошли озгојене и искежене српске кукавице и женетине у униформама, псовали су нас и терали оданде, један мој рођак их је опсовао и добио кундак у леђа а ја сам их гађао каменом и угањо ногу, док сам бежао, али, плакао нисам јер још само мало, па сам и ја један мушкарац а један мушкарац је ратник и носи увек оружје - како каже мој отац - и поносан је на сваку рану, а догле, волео бих да ускоро опет поједем нешто добро и да опет једном спавам у једном топлим кревету.

2. ЈУСА

Ја сам ром, имам девет година и нећу више никада да се вратим кући.

Ми смо живели у Приштини, највећем граду на Косову и Метохији и, пре свега, лети је било лепо кад смо се играли у

нашој улици, где су све баште биле препуне цвећа а пчеле су само зујале и брундале и биле сувише лење да нас убадају, чак кад бисмо их ми непрекидно задиркивали. обично смо били у троје - редом је шиштар, Ђорђе србин и ја, јуса, ром са нешто тамнијом бојом коже, причали смо о свему и свачему - о супермену, о женским, о маскирању индијанаца у прерији и, сећам се, разговарали смо на српском јер то је био језик, који смо сви знали, смејали смо се много и често се свађали и онда викали један на другог као да смо полудели: "зар опет ти! али, ја сад хоћу! а зашто не може он?!" с вечери би, са великим уживањем, ишли на пијацу, одмах иза два ћошка, њих двојица би пришли првом сељаку, већ увијеном у цео чупаво ћебе и спремно за дремеж, и покушавали да га увуку у неки безазлени разговор а ја бих се дочепео најближе лубенице и онда бисмо бежали и јурили и сакривали се у оближњем парку, да на миру обавимо своју предвечерњу гозбу, а после тога, код куће би прво следовале две лаке чврге од мог тате и, онда, најбољи пребрањац на свету - специјалитет мог доброг деде, који се увек смејао и певушио.

Онда је дошао рат, по први пут, срби и албанци су почели да ударају једни на друге а мој отац је добио позив за војску, он се, међутим, само једном прекрстио и побегао да се негде сакрије док то чудо не прође, мој деда се смејао и рекао - за нас роме је сваки рат једна велика и врућа кравља балеге и ко год има памети и храбрости, тај бежи и крије се, мени је све то изгледало много глупо, тако без другара, приштина је била празна и досадна, пчеле као да су све биле отеране од оса а ни лубенице више никако нису биле слатке.

Други рат је овог пута дошао и у приштину и сад су, заједно са албанцима, почели и немци и сви остали американци да ратују против срба, било је као у једном правом филму - бомбе, ракете, авиони, сирене су пиштале, топови су пуцали, пожари и рушевине, преплашени људи и унезверени рањеници, наоружане банде што отимају и развлаче све туђе, уплакане жене и деца, срби, у немоћном бесу, пуцају из пушака у небо, албанци проклињу и србе и бога и час кад су се родили... чак је и мој деда престао да се смеје.

Онда се, једног дана, филм завршио - дошао је мир, опет је било лето, чуо сам пчеле напољу и хтео сам да идем на улицу, да потражим другаре и да се поново смејем и једем лубенице. мој отац, који се вратио из подрума, је само затресао главом: "не, сине, не идеш на улицу, ово је неки много чудни мир, наши шиптари и њихови немци и сви остали амерканци се понашају као да су срби и сви ми остали њихова дивљач, њихови индијанци." плакао сам од јада, од беса и разочарења а мој добри деда се несигурно смешио и рекао молећиво: "не плачи, јусо, сутра ћемо сви на улицу, сутра се може, шиптари славе своју победу, биће парада и вапар а ја ћу да испечем бели хлеб и једну кокош за нас па ћемо и комшије пред кућом да понудимо, све ће опет да се среди, видећеш." то вече сам отишао срећан у кревет и био већ у полусну, кад сам чуо шапат мог оца, говорио је деди: "данас је једна шиптарска девојчица умлатила Њорђевог оца на улици, у по бела дана." разбудио сам се и одједном видео хиљаду очију пуних мржње, све су гледале у мене, хтео сам да устанем и побегнем али се нисам усуђивао да напустим кревет и тако је остало до пред јутро.

Када је освануо дан, стајали смо на тротоару испред наше куће а на паркираном аутомобилу смо прострили бели чаршав и поређали хлеб, со и печену кокош, улица је била препуна, људи су жагорили, баште су цветале а пчеле и осе музицирале, осећало се на празник. тада видех мог друга реџепа преко пута улице и гласно му довикнух један радосни поздрав - на српском, наравно, јер то је био језик на коме смо увек разговарали. одједном је настао тајанц и ја поново видех оних хиљаду ноћних очију и све су гледале у нас. онда поче једно мукло и све гласније мрмљање и руморење, мој отац је тешко дисао и покушавао да олабави крагну од кошуље и да је одвоји од врата а мој деда ме брзо шчепа за потиљак, саже се и гурну ме под кола. ту сам се скупио, дрхтао и ослушкивао шта се на улици дешава. знам још да сам молио тату и деду, да се и они брзо увуку под кола и побегну од оних очију, али не знам да ли сам било шта стварно изговорио.

Диге се олуја, крену један стампедо, поче земљотрес и пред мене паде прво одсечена глава мог тате а одмах потом и глава

мога деде. поново сам се тресао и плакао: "деда, зашто они смеју да вас убију? је ли поново почео рат?" дедина глава је покушала да се насмеши: "не, мали мој, тако се на балкану слави победа мира и правде." у том сам чуо како се гомила удаљава - одлазили су и певали.

Од тада се питам - шта сам ја оног дана погрешно? никад више нећу да одем кући - ја сам сам а сам се може бити свуда и на сваком месту. осим тога, тамо леже моји најдражи и ја сам их убио.

3. БОРЉЕ

Та мала, једва четрнаестогодишња албанка је управо убила, буквално умлатила једног средовечног србина, разбила му главу на улици препуној људи, усред белог дана. на папа питања је само с чуђењем тресла главом и нас питала: «шта је вама, па то је био само један србин?!»

(Извод из протокола саслушања, вођеног од ун-полицајаца

Чарли Гортано и Том Пелегрини, објављено:

Kevin Cullen: Hatred blunts Kosovo police effort, Boston Globe, Globe staff, 4/22/2000)

Докторе,

Ја имам осам година и никоме ништа нисам урадио, исто као и мој отац, он је већ годинама у инвалидским колицима и сви га воле. потребна ми је помоћ а за тебе кажу да ти је име др хуман натоман и да си дошао да помогнеш људима те да је неважно, јесу ли они шпанци, папуанци, марсијанци или пак некакви и било какви балканци. имам, наиме, од скоро једну ноћну мору и кад год заспим, долази ми једна петите девојчица у сан - можеш ли ме тога ослободити? јер, кажу, у твој свету и где год се ти појавиш је све правилно и праведно срећено, невиност је заштићена и само цвета а кривица бива праведно и строго кажњавана.

У том сну, у тој ноћној мори, ја видим ту девојчицу и полицајце, који је саслушавају а онда видим њеног оца, како долази по њу и води је са собом, у слободу, у летњи дап. видим како му се дими ужарени пикавац испод ташких наkostenених бркова, видим његове ташке и чврсто стиснуте усне - две наслектрисане магнетне ламеле и само их претешке, најзначајније мисли могу раздвојити... и шта он то мисли, шта он тада ради? он се смешка, милује своју ћерку по коси и певуши: "петите, ти си једна јунакиња!" а онда се окреће ка унесвереним полицајцима и из уста му излази један задимљени, залеђени ветар: "даље руке од мог детета, њено место је у кући и на улици на овом лепом дану наше слободе!" они устају, слежу раменима, отварају им врата и отац са ћерком одлази у улицу пуну светла, цвећа и пчела...

Онда, докторе, и ја сам постајем део те своје ноћне море, прво долази ужасан страх, у мени почиње нешто да се усијава, ослепљујем и чујем само сиктање сечива, моје име је тада балкан и жеља за убијањем, за уништавањем почиње да ме гуши и да ме ломи...

Докторе,

Ја имам осам година и никоме ништа писам урадио, исто као и мој отац, он је већ годинама у инвалидским колицима и сви га воле. потребна ми је помоћ а за тебе кажу да ти је име др хуман патоман и да си дошао да помогнеш људима те да је неважно, јесу ли они шпанци, папуанци, марсијанци или пак некакви и било какви балканци. јер, кажу, у твој свету и где год се ти појавиш, све је правилно и праведно срећено, невиност је заштићена и само цвета а кривица бива праведно и строго кажњавана, а тек од твог доласка овамо, ја сам сам са празном инвалидском столицом и размрсканом главом мога оца, који никоме ништа није урадио...

Владимир Умелбић

КОСОВО ЈЕ СВУДА ГДЕ СУ СРБИ (2004.)

ПОЧЕЦИ

(Неколико релевантних историјских константи српско-арбанашког односа и питање Косова и Метохије)

Срби долазе у VI и VII веку са осталим Словенима на Балкан и потискују малобројно староседелачко, највећим делом романизовано, становништво, по једној недоказаној тези, илирског порекла¹ Још у римско време помиње, додуше, Птоломеј племе Албана између Скадра, Призрена, Охрида и Валоне². Међутим, Срби заузимају византијску државну територију и стварају своју сопствену државност. Арбанаси "...од старина нису никада били створили јединствену, велику, националну државу³ и они "... не

1 Kristo Frasheri: The History of Albania. A brief survey. Tirana, 1964. Georg Stadtmüller: Forschungen zur albanischen Frühgeschichte. Wiesbaden, 1966.

2 Constantin Jirecek, Jovan radonic: Istorija Srba, knj. 1, Beograd, 1952

3 Constantin Jirecek: Albanien in der Vergangenheit. In: Österreichische Monatshefte für den Orient, Nr. 1, 2, Wien, 1914

улазе у историју као једна нација, него као група племена, којима је осећање заједничке припадности још било туђе...⁴ Занимљиво је да Константин Порфирогенит (913–959.) у своме *De administrando Imperio* помиње само српска (народотворна и државотворна) племена на Балкану и поткавказке Албанце⁵. Византијски историчари помињу балканске Албанце под именом Алванои први пут у XI веку⁶ а под именом Арваните у години 1081. у време Роберта Гвискарда.⁷ Као најамници у византијској војсци помињу се (Арваните) 1042. и 1078. а између XII и XV века их византијска историографија назива Арваните, Алваните, Алвани⁸.

Стоји, такође, чињеница да се српски конзули на Косову, још у праскозорје двадесетог века (међу њима и Бранислав Нушић и Милан Ракић), срећу са племенском организацијом албанских фисова – сви ти Малисори, Хоти, Клементи, Миридити, Берише, Краснићи, Кастрати, Шаље и други, представљају, у најповољнијем случају, зачетак националне самосвести, али – ни у ком случају и ни у једној форми било коју врсту државности.

ХІХ ВЕК - РАЂАЊЕ ВЕЛИКОАЛБАНСКЕ ИДЕЈЕ

Арбанашка (Призренска) лига или “конгра” се оснива по идеји коју Аустро-Угарска даје Турској, која све више слаби⁹. Први тајни састанак је одржан 23.05.1878. у Бајрак-цамији у Призрену, први јавни збор 05.06.1878. такође у Призрену¹⁰. На састанку од 10.06.1878 бира се руководство Лиге и формулише

4 Milan Sufflay: *Biologie des albanischen Volksstammes*. Österreichische Rundschau für historische und soziale Wissenschaften, Jahrgang V, Heft 17, Wien, 1916.

5 Antun S. Dabinić: *Kotor u drugom Skadarskom ratu (1419–1423)*. Rad Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti 1939 (ili 1935)

6 Georg Stadtmüller, *ibid.*

7 *ibid.*

8 Milan Sufflay, *ibid.*

9 A. M. Seliscev: *Slavenskoe naselenie v Albanii*. Sofia, 1931.

10 Jovan Hadzi-Vasiljević: *Arbanaska liga – Arnautska kongra – i srpski narod u turskom carstvu (1878–1882)*. Beograd, 1909.

принцип: “Одбрана отаџбинског тла, које је било угрожено од Срба, Црногораца, Бугара и Грка.”¹¹ Територијални захтеви Призренске лиге су били и остали:

Скадарски, Јањински и Битољски вилајет - то значи: Скадар и северна Албанија, области Пећ, Приштина, Призрен, Качаник, Скопље, Битољ, Дебар, Флорин, Кребена, Јањина све до залива Превеза¹². То значи да данашњи пројекат “Велике Албаније” угрожава државни суверенитет (границе) Србије, Црне Горе, Македоније, Грчке и Бугарске.

АРБАНАШКА ЕТНИЧКА ЧИШЋЕЊА СТАРОСРБИЈАНАЦА

• У XVII и XVIII веку се под притиском Турака и Арбанаса иселава око 160.000 Срба под патријарсима Арсенијем III. Чарнојевићем и Арсенијем IV Јовановићем - Шакабентом. Идриз Ајети, бивши ректор Универзитета у Приштини, је у књизи “Албанци и њихове територије”, додуше, још 1982. год. “научно” утврдио да се те сеобе никада нису десиле, јер “Срба није ни било на Косову”.¹³

• Између 1876. и 1912. протерано је “услед арбанашких зулума преко 400.000 Старосрбијанаца”¹⁴. Тиме и непрекидним досељавањем Арбанаса из Албаније, уз енормни наталитет, мења се етничка структура: 1880. овде живи 240.000 Арбанаса, 1890. већ 301.000, 1900. их је 475.000 а 1931. већ 552.352¹⁵ (Срби у том тренутку још увек чине око 61% целокупне популације Косова и Метохије!).

11 Ekrem Bey Vlora: *Lebenserinnerungen*, Bd. I (1885–1912), München, 1968.

12 Wassa Effendi: *Albanien und die Albanesen*. Berlin, 1879.

13 Milos Misević: *Grehovi i gresnici*. NIN, br. 1660, 24. 10. 1982.

14 Jovan M. Jovanović: *Juzna Srbija od kraja XIII veka do oslobođenja*. Beograd.

15 Ali Hadri: *Kosovo i Metohija u Kraljevini Jugoslaviji*. Istorijski glasnik, 1–2, Beograd, 1967.

- За време Хитлерове и Мусолинијеве окупације Арбанаси протерују око 100.000 Срба и насељавају исто тако око 100.000 Арбанаса из Албаније на К&М.¹⁶

- Титов комунистички режим забрањује прогнаним Србима повратак, и између 1945-1948. насељава око 300.000 Албанаца из Албаније на К&М.¹⁷

- У последњих четрдесет година, пре почетка кризе и рата у претходној Југославији, око 400.000 Срба бива протерано са Косова и Метохије. Само између 1968-1988. је прско 220.000 Срба етнички очишћено и око 700 насељених места је остало без и једног јединог српског становника.¹⁸

Ови подаци потврђују да је демографска надмоћ Шиптара на Косову и Метохији настала превасходно противправним средствима и, сходно томе, не може бити разлог за "самоопредељење до отцепљења", јер би се тиме повредио неприкосновени правни принцип "ex iniuria ius non oritur".

ЗНАЧАЈ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ ЗА СРБЕ

Косово и Метохија није само "још једна српска провинција" – која се иначе од времена Стефана Немање налази у непрекинутом правном континуитету српске државности (*насилно* припајање Османском царству нема и не може имати међународно-правну подлогу). Прва албанска држава у историји је настала после Првог балканског рата (1912. год.), и Косово и Метохија никада није било (легални) део те државе. Једини и свакако нелегитимни изузетак (*ex iniuria ius non oritur*) је било време окупације Балкана од стране Бенита Мусолинија и Адолфа Хитлера.

На Западу се увек изнова спекулише - кад год је на реду једна нова хајка на Србе – о "Косовском миту", о мазохистичкој

особини Срба који славе свој пораз, о вечно ка прошлости окренутим, неразумљивим балканским чудацима.

Међутим, оно што се преглуткује, то је чињеница да се на Косову и Метохији налази преко 1 600 најстаријих сакралних споменика српске вере, културне традиције и историје. То значи, да се значај Косова и Метохије за Србе апсолутно може поредити са значајем Јерусалима за Јевреје.

Косовски циклус српских народних песама, за које је Гете сматрао да су "чудесно лепе (...) једне бескрајне лепоте (...) могу се слободно ставити на исто место и исти ниво са Соломоновом "Песма над песмама",¹⁹ припада културном наслеђу Европе и света.

Косовски "мит" је један погрешан (на Западу негативно поседнут) *terminus tehnicus* који не одражава право чињенично стање. За Србе је битан један "Косовски етос", који налаже да се сваком злу мора стати на пут, чак и по цену сопствене пропасти. Значај Косовске битке за Србе се може упоредити са значајем опсаде и пада Масаде за Јевреје. И Јевреји су на крају изгубили битку у Масади, листом платили главом своју жељу за слободом и потпали дефицитивно под власт Рима. Од настанка Израела, заклетва нових војних регрута почиње са "Never more Massada..." и нико не долази на идеју да Јеврејима пребаци мазохистичку фиксираност на давну прошлост.

Столећима су Српкиње, пре свега у источној Херцеговини и Црној Гори, носиле црне мараме у знак сећања на Косовску битку и столећима су Срби носили у својим срцима Косовски етос, као спону између часне и слободне прошлости, црне садашњице и будућности пуне наде.

Није, дакле, никакво претеривање када се каже - Косово и Метохија је колевка и живи извор српског идентитета.

16 Weltkongress der Serben: Kosovo&Metohija. Das serbische Jeruslaem und die Angriffsgelüste der „NATO-Demokratien“, Aschaffenburg, 1998.

17 ibid.

18 ibid.

19 Goethes Werke, Weimarer Ausgabe, II. Abt. Bd. 41, S. 136 153

САДАШЊИЦА

Познато је под којим – бестидним и провидним – изговорима су “НАТО-демократије” на крају 20. века, бруталном применом силе протерале вишевековну српску државност са Косова и Метохије – сви се сећамо оне беспримерне медијске хајке на српске “гноцидалне злочинце, убице и силоватеље, етничке чистаче...” Тиме је довршена ревизија резултата свих ратова у 20. веку, које су Срби својевремено добили као и анихилизација српског народа на већини његових историјских станишта.

Није, наравно, тачно – и читава историја то показује и доказује – да су се Срби у својој дугој државничкој историји огрешили и о једну мањинску групацију, иако су оне, редовно, у прошлости учествовале у прогонима и поморима, у геноциду над Србима – у чему косовски Шиптари и босанско-херцеговачки муслимани несумњиво предјаче.

Тачно је, међутим, да се од првог етничког чишћења Срба од стране Шиптара (1574. на простору од Ђаковице до Скадра) и спаљивања монетију српског светитеља Саве Немањића у Београду 1594. (по налогу Силан-паше, једнога од турских везира који су родом из села Пајиновица и Опољане и арбанашког су порекла) – с а м о Срби селе, бивају протерани/етнички очишћени са Косова и Метохије и то траје све до дана данашњег.

СРБЕ УБИЈАЈУ, ЗАР НЕ?

“Та мала, једва четрнаестогодишња Албанка је управо убила, буквално умлатила једног средовечног Србина, разбила му главу на улици препуној људи, усред белог дана. На наша питања је само с чуђењем тресла главом и питала нас: “Шта је вама, на то је био само један Србин?!”

(Извод из оригиналног протокола саслушања, вођеног 2000. године на Косову и Метохији од стране УН-полицајаца (Charly Gortano и Tom Pelegrinni). Објављено: Kevin Cullen – Hatred Blunts Kosovo Police Effort. BOSTON GLOBE, Globe Staff, 4/22/2000)

Интернационална заједница која је, поред осталог, насилним протеривањем српске војске и полиције са Косова и Метохије преузела одговорност за живот и сигурност целокупног становништва ове јужне српске покрајине, радо себе назива “интернационалном заједницом заједничких вредности”. Те “вредности” се, потом, још радије квалификују као “демократија, људска права, грађанске слободе” и сличне, иначе дубоко егичке и високо моралне константе људске цивилизације.

Бича и Грабац код Клине, манастир Соколица код Звечана, Гораждевац, Черница код Ђилана и варварско уништавање српских сакралних објеката (али и културног наслеђа читавог човечанства) као и истовремено погроманско етничко чишћење у марту ове године – убијање голоруких и незаштићених Срба на Косову и Метохији не престаје, зар не? Западни медији и политичари, међутим, консеквентно више-мање ћуте о томе.

Подсетимо се – та иста интернационална заједница (општих и недељивих) “заједничких вредности” је, исто тако, од Републике Српске (и ФБиХ) направила свој протекторат и истиче своју “помиритељску и стабилизациону” улогу. Истовремено, они муцахедини који су се својевремено попосно фотографисали са одсеченим главама српских заточеника у Босни, “купују” куће протераних и побијених Срба у Бочињи и другде те и даље прете и злостављају малобројне повратнике. Чак ни чињеница да је један број терориста, учесника у масовном убиству 11. септембра 2001. у САД, као што је у међувремену доказано, скупљао своја исламистичка ратна искуства управо у време грађанског рата у Босни и Херцеговини, није разлог ни за Хашки трибунал, ни за “међународну заједницу”, али ни за западне медије да се позабаве овим главосечама.

ЈЕР – ОВДЕ СУ ЖРТВЕ САМО СРБИ, ЗАР НЕ?

Хрватска свечано и гласно позива стотине хиљада плански и бестидно протераних Срба да се врате на своја огњишта и, истовремено, неуморно отпечаћује увек пове оптужнице и вредно хапси повратнике, ревносно гаји мит о “великосрпској агресији” у сопственој и светској јавности те спрема тужбу и одштетни захтев против Србије и Црне Горе. Интернационална заједница ћути јер – Боже мој, овде се само ради о “етнички очишћеним” Србима, зар не?

“НАТО-демократије”, доминантни војно-политичко-економски блок садашњице, се дакле радо кити часним називом “међународна заједница заједничких вредности (демократија, људска права, грађанске слободе)” и, истовремено, буквално безобразно спроводи у дело своју политику дуплих стандарда и аршина, своју примену селективног права и двоструког морала. И сигурно је, нажалост, да ће се НАТО-контролори и даље усрдно трудити да се глас српског сведочења уопште не чује или што слабије чује у светском јавном мњењу. Јер Срби би могли, како их је Бог дао, да опет једном поремете унисону хармонију виртуелне слике света на Западу, и да се чак усуде да отворено поставе питање:

“СРБЕ УБИЈАЈУ, ЗАР НЕ?”

И тешко је замислити да би се било који НАТО-представник на то одлучио за једну искрену и јавну реакцију:

“ШТА ЈЕ ВАМА, ПА ТО СУ САМО СРБИ?!”

ШТА НАМ ЈЕ ЧИНИТИ?

Из Светог Писма сазнајемо „На почетку је била Реч“ а сетимо се и речи нашег Патријарха Павла „Останимо људи“, и то мора да нам буде путоказ. Боримо се речју и људскошћу за истину и правду и, истовремено, помажимо свом снагом наше крстоносне

страдалнике са Косова и Метохије и из свих српских земаља, које су светски злочишници поново подвргли туђој власти.

И докле год је то тако, носићемо црне мараме на својим душама и сећати се, с вером у Бога – столећима су Српкиње носиле црне мараме у знак сећања на Косовску битку и столећима су Срби носили у својим срцима Косовски етос, као спону између часне и слободне прошлости, црне садашњице и будућности pune наде у људску правду, за коју се морамо борити, и у Божију правду, коју својим речима и делима морамо заслужити.

ВЛАДИМИР УМЕЉИЋ

Прозелитизам Ватикана

Православни Исток се после распада једног тоталитарног система нашао крајем деведесетих година 20. века на жестоком ударз оживљеног прозелитизма западних цркава, посебно римокатоличке цркве. Посао унијаћења, милом или силом, сходно датим историјским околностима и привођења у "једно јединство" sub Petro (под власт римског епископа који је отпао од Васељенске Цркве још средином 11. века) траје вековима.

Најновији потези римокатоличке Цркве на просотрима бивше Русије у данашњој Украјини то најбоље илуструју. Наиме, у мају месецу 2003. године кардинал Валтер Каспер, који се налази на челу папског Већа за јединство хришћана, упутио је један Меморандум (Подсетник) Митрополиту Кирилу смоленском, задуженом за спољне односе Московског Патријарха. Поводом овог Меморандума огласио се и Цариградски патријарх Вартоломеј I (што је Ватикан изненадило, како се докуменат нашао у Цариграду) и чак је упутио једно писмо недавно преминулом папи Јовану Павлу II (29. новембар 2003.), а повод је

намера да се у Украјини образује патријаршија за такозване гркокатолике, односно унијате – бивше православце који су под притиском прихватили римокатоличанство и папску духовну надлежност¹. Поступак уваженог кардинала који се бави хришћанским јединством је за православни свет у целини неприхватљив. Брзо су уследиле реакције од стране православних.

Још 24. јуна 2005. године појавило се саопштење гркокатолика у Льову у коме се бране њихови ставови и право да своје седиште из Льова пренесу у Кијев, седиште Украјинске Православне Цркве, у Кијев, колевку древног руског Хришћанства. Свој поступак и чисто прозелитске намере Ватикан оправдава и канонски, и еклисиолошки, и историјски, при томе позивајући се неоправдано на аргументе који не стоје. "Ове две цркве, каже се у саопштењу, налазе се на истом географском простору, али не канонски, пошто нису у канонском јединству"². "Зато упоредо постојање њихових јерархија (свештеноначалстава) нема еклисиолошких (црквених) или канонских сметњи"³. У даљем коментару позивају се на одлуке Другог ватиканског сабора (1962–1965), посебно на *Unitatis redintegratio*, 3, 1, 15, којим се Православне Источне Цркве признају, "иако одељене од нас, поседују истинске Свете тајне – посебно апостолско прејемство, Свештенство и Причешће". Корак даље у том погледу иде Окружница папе Јована Павла II *Ut unum sint* (да сви буду једно) којом се Православне Цркве називају "сестрама". Позивање на познати документ из Баламанда (1993. год.), који, као што се зна, одбацује унијатство као начин изнаглажења јединства цркава, али даје за право да оне постоје и старају се о духовним потребама источних католичких цркава. Осим тога, папа има право да успоставља источне католичке патријаршије.

Московска Патријаршија је реаговала на више различитих нивоа. Огласио се сам Патријарх Алексеј II и то 16. августа 2005. године. Поступак Ватикана је "без сумње непријатељски демарш"

1 *Irenikon* 4 (2003).

2 Коментар Службе Одељења спољних послова Московског Патријархата, <http://www.patriarchia.ru/db/print/31375.html>

3 Исто.

који још више појачава иначе лоше односе са украјинским унијатима и Ватиканом и даје све мање прилике да папа посети Русију⁴. Овај поступак утолико више изненађује ако се зна да су православци у Украјини прихватили и помогли унијате када су они законом из 1946. године били забрањени. Гркокатолици се, нажалост, овим поступком враћају на своју цркву у 16. и 17. веку када је унија наметнута силом уз помоћ неправославне државне власти. У даљем коментару Одељења спољних послова Московске Патријаршије (5. август 2005. год.) каже се да је овако понашање Ватикана чак и у супротности са одлукама Другог ватиканског сабора, у којима се констатује "братска сарадња међу Црквама и узајамно признавање, и одбацује стварање упоредних (паралелних) јерархијских структура на истој територији". Позната унија у Брест-Литовску 1596. године била је насилна, прихватио ју је митрополит Михаило Рогоза и још неки епископи, али је православни народ остао веран православљу и вери Отаца. Митрополитов поступак је био његов лични чин, тиме је прекинуо црквено општење са Цариградском Патријаршијом, и његов поступак не обавезује целу Православну Цркву. Додуше, Кијевска митрополија је била упражњена од 1596. до 1620. године, а унијатски епископи су били обични духовни узурпатори. Тек је Јерусалески патријарх Теофан 1620. године, рукоположио новог митрополита у Кијеву и тако је поново успостављена нормална црквена структура⁵.

Према томе, не постоје оправдани ни историјски, ни канонски ни еклисиолошки разлози који би оправдали овакав поступак Ватикана. Они само доприносе увећавању деловања прозелитских мисионара на предањско православним просторима древне Руске Цркве. Епископ Марко Головков је изјавио да цреношење седишта из Льова у Кијев показује да Света столица не само да није показала знаке кајања за своје историјске грешке према православцима већ и даље наставља да подржава ширење унијатства⁶.

Огласио се и Кијевски митрополит Владимир једним писмом које је лично упутио папи Бенедикту XVI, у којем између осталог

4 *Service orthodoxe de presse (SOP)* 301, septembre-octobre 2005.

5 Исто.

6 *SOP* 301(2005)11.

каже: "У моје лично име, у име епископа наше Цркве, украјинских православних верника који су ми поверени, као и у име верских и грађанских организација Украјине, ја вам се обраћам и молим вас да поништите потписану одлуку. Такав ваш поступак добре воље, наћи ћете, уверен сам, на одушевљење православних украјинских верника и допринеће успостављању црквеног мира и јединства у Господу нашем Исусу Христу..."⁷.

Упркос протестима, унијати су ипак 21. августа 2003. године преместили седиште из Льова у Кијев, променили су титулу унијатског поглавара Љубомира Хусара од "врховни архиепископ Львовски" у "Врховни архиепископ Кијевско-галички". Тим поводом Љ. Хусар је служио мису под отвореним небом у присуству око три хиљаде верника, и око једне хиљаде православца који су протестовали. Раздвајао их је кордон полиције. Православци су носили патпис "Јушченко, не издај свој народ, ми смо православци, не унијати на нашој земљи", "унијати напоље одавде", "Хусар, иди кући" – с обзиром да је дошао из Америке у Украјину после пада Совјетског Савеза⁸.

Свети Синод Украјинске Православне Цркве обратио се Писмом председнику Украјине Виктору Андрејевичу Јушченку у вез тзв. "Украјинске православне цркве Кијевског патријархата" и њеног лажног заступника Михаила Денисенка (бивши митрополит Филарет, који је одлуком Московске Патријаршије преведен у ред световњака). У Писму се скреће пажња државним властима да Михаило Денисенко "не може бити страна у преговорима, јер је он одлучен од Цркве". Даље се каже: "У вези с тим, обраћамо Вам се, уважени Виктор Андрејевичу, с молбом да забраните представницима државне власти да се мешају у црквене послове", јер се тиме само погоршавају међуверски односи у Украјини, који су ионако веома сложени⁹.

Када је о унијатима реч, политика претходног папе Јована Павла II била је добро позната, и чије била добра за православни свет. Чини се да политика новог папе Венедикта XVI у том погледу иде, нажалост, у истом правцу. Ово је само доказ више да

је верску политику Ватикана према спољном свету уствари креирао (стварао и водио) управо кардинал Рацингер, кога су и у Ватикану пословично називали "папин замрзивач", јер су суштинске и коначне одлуке ипак пролазиле његову ревизију. За православни свет ништа ново, за неке мало изненађење.

Укратко, један од добрих разлога зашто је недопустиво да папа Бенедикт XVI посети Србију јесте, између осталог, и његово доследно спровођење прозелитизма преко унијата, чак и у држави Србији. Познато је да је први пут у историји Србије постављен (августа 2003. године) унијатски бискуп (о томе *Глас*, 8. децембар 2003, *Политика*, 13. септембар 2003) са седиштем у Руском Крстуру (егзарх Ђуро Џуџар, који се школовао у Украјини!). Ово је лично дело папе Јована Павла II и његовог дипломатског представника у Србији, бискупа Евгенија Збарбара, који нам управо ових дана објашњава на који начин треба да реализујемо папину посету Србији (за лист *Политика* изјавио је да српска држава треба само да позове папу, а Српска Православна Црква само да се томе не противи, и биће, по њему, све у реду).

Међутим, без обзира на ужурбане гласове који се ових дана могу чути и прочитати у српским медијима и око њих, да папа треба и мора да посети Србију, папа ипак ускоро у Србију неће крочити. То веома добро знају и у самом Ватикану. Од своје политике према Блакацу и шире не одступају, а део стратегије у том правцу је стварање медијске атмосфере о безазлности папине посете једној од својих жртава, Србији.

Протојереј Радомир В. Поповић

7 Исто, стр. 9.

8 Исто, стр. 8-9.

9 Као напомена 2.

ХРОНИКА ЕПАРХИЈЕ

РУКОПОЛОЖЕЊА, РУКОПРОИЗВОДСТВА:

1. У манастиру светог Николе у Кончулу, на празник светог Илије 19. јула/2. августа, Његово Преосвештенство Епископ Артемије рукоположио је јерођакопа Спиридона (Вељковића), сабрата манастира Ђурђеви Ступови, у чин јеромонаха.

Отац Спиридон је након рукоположења заједно са о. Пантелејмоном, некада сабратом манастира Црна Реска, отпутовао за Јоханесбург. Они служе у српској цркви светог апостола Томе у Јоханесбургу, за тамо постојећу српску заједницу.

Срби су почели да се насељавају у Јужну Африку око 1880. године. Други талас наших исељеника зашљуснуо је ове крајеве након Другог светског рата. За све то време није било ни храма, ни црквено-литургијског живота међу Србима.

Тек 1952. године основана је Црквено-школска општина „Свети Сава“. Богослужења су се одвијала у импровизованој цркви која је настала преправљањем једне мале куће у Јоханесбургу, и користили су је Срби, Руси и понекад Грци.

Конечно, 1977. године Срби у Јоханесбургу купују имање за будући храм, а 21. маја 1978. митрополит Николај освештава камен темељац за храм светог апостола Томе. Те исте године грађевински радови на цркви су углавном били завршени, и убрзо се започело са редовним богослужењима.

Доласком оца Пантелејмона у Јоханесбург 2003. године, црквени живот и богослужење међу Србима се интензивирају и добијају нови импулс, који се огледа у редовном богослужењу, издавању часописа „Светосавско огњиште“, као и иницијативи да се храм светог апостола Томе, који стицајем околности није био освештан након свог завршетка, коначно освети, што је и учињено ове године, на дан храмовне славе.

Отац Пантелејмон је у лицу о. Спиридона добио сабрата и помоћника, који ће га подржавати у делу духовног вођења Срба на простору Јужне Африке.

2. На светој архијерејској Литургији у манастиру Бањска, на празник светог архиђакона Стефана 15. августа, рукоположен је у чин ђакона Никола Вучетић, вероучитељ из Косовске Митровице. Више о прослави светог архиђакона Стефана у Бањској, видети нешто ниже.

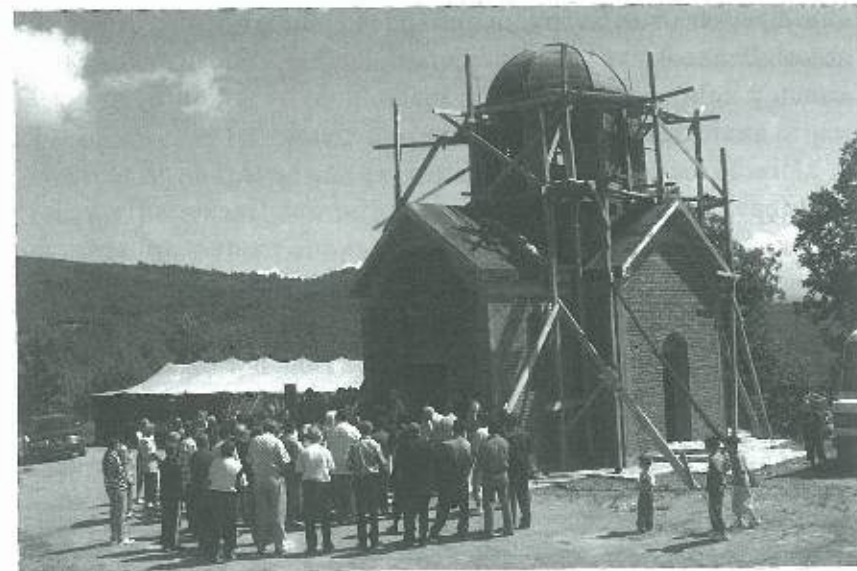
3. Приликом освећења храма у селу Ковачево код Новог Пазара, епископ Артемије рукоположио је вероучитеља Џарка Маринковића у чин ђакона.

4. На светој архијерејској Литургији служеној 16. октобра у манастиру Сопотани, Епископ Артемије рукоположио је два сабрата овога манастира – о. Теоктиста (Кисељевића) у чин јеромонаха, и о. Дамјана (Ковачевића) у чин јерођакона.

СЛАВЕ, САБОРИ:

1. На дан празника Пресвете Богородице Тројеручице 25. јула, епископ Артемије обавио је чин резања славског колача у истоименом храму на Девиним Водама код Звечана.

На овом локалитету, где постоји извор целебне воде и које је од народа већ препознато и посведочено као поклоничко место, почела је недавно изградња цркве посвећене икони Богородице Тројеручице.

Девине воде

По благослову Његовог Преосвештенства на овом месту биће устројен манастир, чије се оживљавање очекује наредне 2006. године. Завршетак цркве планиран је до краја 2005. године, а изградња монашког конака треба да почне на пролеће 2006. То би требало да буде један од три нова манастира у Епархији рашко-призренској, чије се оживљавање очекује током 2006. године.

Осим манастира на Девиним Водама код Звечана, епископ Артемије планира оснивање манастира крај цркве светих Врача у Врачеву код Ленка, и при цркви свете Петке код Лепосавића, где су током новембра ове године почели радови на изградњи монашких конака, чије се усељење планира до године.

2. У манастиру свети Архангели крај Призрена, који је, старањем и трудом епископа Артемија, након више векова од разарања поново оживео 1998. године када је у њега усељено младо монашко братство, 26. јула о.г. свечано је прослављена манастирска слава светог архангела Гаврила и обележена шестопедесета годишњица од упокојења цара Душана, ктитора ове светице.

Манастир је након свог васкрсења 1998. године поново разорен од стране шиптарских терориста 17. марта 2004. године,

али је залагањем и трудом Епархије рашко-призренске и уз помоћ Владе Републике Србије, већ крајем 2004. подигнут нови конак у који су се уселили монаси, који су након погрома 17. марта више месеци живели у контејнерима.

Поводом празника светог архангела Гаврила свету архијерејску Литургију служио је Његова Светост Патријарх српски г. Павле, уз саслужење Епископа рашко-призренског Артемија и његовог викарног Епископа Теодосија, а након свете Литургије на гробу цара Душана одржан је парастос. Земни остаци цара Душана почивају у цркви светог Марка у Београду.

Архангели

У својој беседи Патријарх Павле обратио се верницима следећим речима: „Окупили смо се данас на овом светом месту где су се увек кроз векове наши преци молили Богу, и у доба мира и у доба ропства, као и у доба борби за слободу. Молили су се за правду и истицу, за мир свима људима добре воље у свету. Јер су нам мир, слобода и правда свима потребни... Господе и свети Архангеле и сви свети помозите нам да заиста останемо на уском и тесном путу и на тесним вратима што воде у живот вечни. Да се нађемо овако заједно на оној страни на којој ће Христос

познати и признати своје верне слуге и слушкиње. Онда ћемо бити у радости која никада неће престати, штићуће нам је ко моћи одузети“.

У присуству неколико стотина верника, који су тога јутра аутобусима дошли до светих Архангела не само са Косова и Метохије, него и из осталих делова Србије, после богослужбеног дела одржана је свечана духовна академија.

У име Владе Републике Србије присутнима се обратио и поздравио их Министар вера г. Милан Радуловић.

3. Прва годишњица васкрсења манастира Бањска обележена је 15. августа, на дан манастирске славе светог архиђакона Стефана, коме је ктитор, краљ Милутин, посветио величанствени храм саграђен почетком 14. века, у коме су биле положене и његове мошти након упокојења.

Бањска

Након 520 година, колико је манастир провео у рушевинама, и током којег периода је једно време био претворен и у џамију, манастир је васкрсао и оживљен у лето 2004. године. Тада се, по благослову епископа Артемија, у њега уселило младо монашко братство од три монаха. Благодаћу Божијом, братство је у протек-

клих годину дана умножено, и у конаку који је подигнут за четири сабрата, сада већ живи девет монаха.

Прва годишњица од васкрсења обележена је свечаном архијерејском Литургијом, коју је служио Епископ рашко-призренски Артемије, уз саслужење викарног Епископа Теодосија и већег броја монаштва и свештенства.

У својој беседи у току Литургије, епископ Артемије поздравио је присутни народ, међу којима је било више политичких представника Срба са Косова и Метохије, истакавши да је данашњи дан „дан победе живота над смрћу, добра над злом, љубави над мржњом и градитељства над рушитељством“.

„Никад није ниједна светиња заборављена пред Богом ни у души народа који је вековима долазио на наше рушевине, јер је памтио да су то света места посвећена у славу Божију, који је омогућио и дозволио да поново васкрсавају наше светиње“, поручио је владика Артемије.

Он је нагласио да се „и у ово наше несрећно време, док нам руше светиње, милошћу Божијом на другом странама обнављају светиње које су вековима биле у рушевинама“ што је „наша вера, нада и охрабрење да ће и храмови који се сада уништавају дочекати дан свога васкрсења“. Подсећајући на пример архиђаконa Стефана који се „први, проливши крв сведочећи Христа и под гомилом камења, којим је био засут, молио Богу: Господе, не упиши им ово у грех“, владика Артемије нагласио је да је дужност сваког хришћанина да се моли и за непријатеље своје.

„И ми данас који верујемо у Васкрслог Господа и славимо угоднике Његове, од архиђаконa Стефана, па кроз 2000 година до светог владике Николаја и оца Јустина, данас се молимо Богу за непријатеље наше. Да их Бог просвети, умудри, врати на пут спасења, да нам не руше наше храмове и гробове, народ не прогоне и децу на убијају, него да се и они обрате на пут спасења и познања истине. То је љубав хришћана која на зло узвраћа добрим, на мржњу љубављу, на прогоне молитвом Господу да спаси и нас и њих“, поручио је епископ Артемије.

Након свете Литургије, у порти манастира одржана је свечана Духовна академија, у којој је на пригодан начин обележена успомена на светог краља Милутина и доба подизања Бањске.

Скупштина општине Звечан помогла је, као и претходне године, одржавање ове славе, омогућивши да све протекне у миру и да присутни гости након завршетка званичног дела буду угостљени за трпезом љубави.

Развој манастира Бањска требало би да помогне и обнову села у коме се он налази, па чему, каже Драгиша Миловић, председник општине Звечан, заједно раде општина и манастир. Он се нада да ће „тако лакше оживети цео крај, који је педесетих година прошлог века намерно политички запостављен, а општина укинута“.

„Где се усели нови живот у манастир, ту и цела околина најпре духовно, али и економски почиње да јача и напредује“, каже владика Артемије. Он се, као и представници локалних власти у Звечану, нада да ће са „васкрсењем овога манастира, оживети и крај око ове светиње“.

„Да монаштво није овако јако у нашој Епархији“, истиче епископ Артемије, „да Црква није стабилна, захваљујући монаштву и свештенству које је остало на својим местима, питање је да ли би нашег народа сада, после шест година, било на Косову и Метохији. Ту је улога и мисија Цркве више него очигледна и потврђује оно што је она кроз векове наше историје била. Када је народ остајао без својих институција, без државе, остајала је Црква са њим, која га је и духовно и биолошки чувала и сачувала“, нагласио је Владика.

Владика Артемије се нада да ће се после потпуне обнове цркве у Бањској и њеног враћања у првобитни изглед, у њу вратити и мошти њеног ктитора, на чему би требало заједничким снагама да раде и Црква и држава, јер је реч о краљу – владару и светитељу.

„Захваљујемо се браћи Бугарима на гостопримству које су указали нашем краљу толико стотина година. Знамо да је у Бугарској веома развијен култ нашег светог краља, али ред је да он дође кући. Очекују га његова деца“, објашњава епископ Артемије.

Поред општине Звечан, која је већ традиционално, заједно са манастиром, домаћин славе, за следећу годину као домаћин се јавила Наташа Вучковић из Лепосавића.

4. У манастиру светог Николе у Кончулу код Ранке, који је обновљен 2000. године усељењем сестринства из разрушеног

манастира Свете Тројице код Мушуташта, сваке године на дан Мале Госпојине одржава се велики сабор, који је у народу познат као „Владичански дан“.

Стога је и ове године Преосвећени Артемије служио у Кончулу свету архијерејску Литургију и пререзао славски колач.

С обзиром на то да се сестринство последњих неколико година веома динамично увећава, по благослову епископа Артемија у манастиру је пре неку годину почела изградња новог конака, који би требало да задовољи потребе нараслог сестринства. Завршетак изградње и усељење монаха, који ће имати простора за двадесетак монахиња, са пратећим садржајима, очекује се до краја ове 2005. године.

5. У Великој Хочи, селу које се помиње још у даровном писму Стефана Пемање манастиру Хиландару из 12. века, традиционално се сваке године одржава Михољдански сабор. То је дан када се окупља већи број Срба на овоме месту и који је увек праћен пригодном духовном академијом.

И ове године епископ Артемије служио је свету архијерејску Литургију, уз саслужење викарног епископа Теодосија и већег броја свештенства и монаштва, а затим присуствовао дивној свечаности коју су припремила и извела деца из Велике Хоче и осталих места са Косова и Метохије.

Ове године Михољдански сабор био је прилика да се у Великој Хочи, која иначе има дванаест цркава, изврши освећење и отварање новог манастира при цркви светог Јована Крститеља, која се налази на источном крају села и потиче вероватно из 14. века. Црква светог Јована Крститеља категорисана је као споменик културе од изузетног значаја и под заштитом је Републичког завода за заштиту споменика културе из Београда.

Старшина овог манастира је протосинђел Мирон (Косаћ), професор призренске богословије, привремено измештене у Ниш, који је током лета подигао мањи објекат за смештај монашког братства. О. Мирон се усрдно стара да одговори обавезама које намећу како вођење манастира тако и педагошки рад са децом.

6. Празник Покрова Пресвете Богородице, 1/14. октобра, слава је манастира Соколица крај Косовске Митровице. Стога је епископ Артемије и ове године учествовао у прослави храмовног

празника одслуживши свечано бденије и свету архијерејску Литургију. При резању славског колача честитао је славу монашком сестринству које усрдно служи и моли се Богу у овој светињи, поучивши притом присутни народ основним истинама православне вере и живота.

Након трпезе љубави у манастиру Соколица, епископ Артемије продужио је за Сочаницу крај Лепосавића, где је обавио освећење и полагање камена темеља за изградњу нове цркве.

ОСВЕЋЕЊА:

1. На великом храму светог Димитрија у Косовској Митровици, чија изградња траје од 2003. године, обављено је 24. јула освећење и подизање крстова на куполу. Подизање и постављање пет позлаћених крстова на куполе обављено је уз помоћ француских војника КФОР-а и њихове технике.

Приликом вршења овог чина епископ Артемије је многобројним присутним верницима у својој беседи поручио „да је ово велики дан за све Србе у Косовској Митровици, и да ово

Подизање крстова

свето место треба да послужи свим православним верницима, да смогну снаге да опстану на овим просторима и победе све скривене и нескривене демоне и непријатеље“.

Нови храм светог Димитрија подигнут је на узвишењу у северном делу Косовске Митровице, и већ сада је постао доминантно место читавог града. У комплексу поред храма планирано је подизање и духовне Академије, чија је изградња већ почела постављањем камена темеља и изливањем темеља за објекат укупне површине око 1600 квм.

2. У селу Ковачево код Новог Пазара епископ Артемије извршио је 18. септембра освећење новог храма Рођења Пресвете Богородице. Протојереја Милована Киковића, надлежног пароха, који се највише потрудио на изградњи ове цркве, епископ Артемије том приликом одликовао је правом ношења напрсног крста.

3. На празник Покрова Пресвете Богородице 1/14. октобра, након завршене славе у манастиру Соколица, Епископ Артемије стигао је у Сочаницу ради освећења камена темеља нове цркве.

С обзиром на то да је парохијска црква светог Јована Крститеља изнад Сочанице пре три године претворена у мушки манастир, указала се потреба да се сагради нова црква која ће служити потребама верника у селу, и која ће бити смештена у центру села.

Млади парох сочанички Бранислав Дикић, родом из Косовске Митровице, покренуо је иницијативу за подизање храма, која је уродила плодом, те се након прибављања земљишта, на коме ће се градити, и припреме пројекта, приступило освећењу темеља новог храма.

Храм, који ће се налазити у центру села, посвећен је светом Јовану Богослову, и већ на почетку своје изградње започео је најважнију мисију: обједињавање свих Срба који су на њега упућени око једне идеје – изградити свој храм, и у њега уградити себе.

ПАСТИРСКА АКТИВНОСТ:

1. Поред свакодневне бриге о своме бројном монаштву, повременим посетама народу по тзв. енклавама, и ове године, по традицији, у периоду од 3. до 5. августа у манастиру Високи

Дечани епископ Артемије одржао је редован годишњи семинар свештенства Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске.

Поред предавања на тему „Духовни лик савременог свештеника“, које су одржали јереји Бранислав Дикић, парох сочанички, и Звонко Костић, парох витински, на семинару су, као и ранијих година, разматрани проблеми Цркве и народа на терену, са посебним освртом на унапређење црквеног и духовног живота нашег народа, као и усаглашавање богослужбене праксе на нивоу целе Епархије.

ДИПЛОМАТСКО-ПОЛИТИЧКА АКТИВНОСТ:

1. Шест месеци након последње седнице Српског националног већа Косова и Метохије одржане 6. марта 2005. у конаку манастира Грачаница, нова, шеснаеста седница одржана је 25. септембра у месту Шилово, општина Гњилане, у Косовском Поморављу, на којој је активног учешћа узео и епископ Артемије.

МИСИЈЕ У ИНОСТРАНСТВУ:

1. У организацији аустријског Министарства спољних послова, Бечког Универзитета и фондације Про Ориенте, организована је 9. јула у Бечу конференција са темом „Слобода религије и принципи самоуправљања верских институција“, на којој је учествовао и епископ Артемије.

У оквиру конференције експерти су политичким представницима из Београда и Приштине, као и верским вођама из региона, представили постојеће концепте обезбеђења верске слободе и самоуправљања верских институција те заштите културног наслеђа. Међу учесницима били су и представници УНМИК-а, Европске Уније, земаља Контакт групе, Грчке, Женевског центра за безбедност, фондације Про Ориенте, Савезног министарства спољних послова Аустрије, као и Бечког универзитета.

Учесници су имали прилику да дискутују о овим концептима и њиховим одјецима на Косову и Метохији. На конференцији је учествовало педесетак стручњака за ову област.

У званичном документу који је усвојен на овоме скупу закључено је да „је слобода вероисповести или вере основни саставни део модерне демократије“, те да стога „свим верским заједницама мора бити дата прилика да делују независно и без било каквих политичких, друштвених или економских ограничења“. Такође је закључено да „слобода вероисповести или вере представља интегрални део и неопходан елемент за модерно европско и демократско Косово“.

Слав учесника семинара је био и да су „верска и културна баштина једнога друштва уско повезане“, те да „због тога заштита верских установа не би требало да буде ограничена на њихову архитектонску баштину, већ треба такође да створи најбоље

услове за неometано обављање основних верских функција кроз верске заједнице“.

Учесници су се сложили да је „од посебне важности дијалог између владиних и верских установа, као и верских заједница међусобно“, те да „ова врста дијалога није била до сада довољно развијена у случају Косова“. Стога су „подстакли УПМИК да се створи платформа која би могла да служи као форум за даље дебате о главним темама овога семинара“.

2. На позив Архиепископа чешког г. Христофора, епископ Артемије борао је од 26.09. до 1.10. у Чешкој. Повод за ову посету био је прослава седамдесетогодишњице храма светих Кирила и Методија у Прагу.

Епископ Артемије учествовао је на бденију уочи храмовног празника, и служио са

Праг

Поговим Високопреосвештенством свету архијерејску Литургију 28. септембра.

Обративши се православним верницима беседом, епископ Артемије подсетио их је на једну веру православну којом живимо вековима, и на заједничке корене и учитеље који су нам ту веру проповедали, подсетивши их да само истрајним држањем и чувањем ове вере, очуваћемо свој идентитет овде на земљи и стећи Царство небеско у вечности.

Описао је укратко и голготу коју пролази српски народ на Косову и Метохији, напомињући да и Чесима пису била непозната страдања за своју веру, кроз њихову историју.

Током вишедневног боравка у Чешкој епископ Артемије се у више наврата сусрео са православним Србима који ту живе, храбрећи их и поучавајући да се држе своје Цркве и своје вере.

Посетио је и гробље српских заробљеника из Првог светског рата у Јиндриховици, недалеко од Карлових Вари, и одржао помен.

ОСТАЛО:

1. У манастиру Гориоч епископ Артемије обавио је 22. јула опело уснулој у Господу монахињи Дарији, некада игуманији манастира Сопоћани.

Мати Дарија је живела у манастиру од своје четврте године. Тада ју је њен отац, који је био богомолац, одвео у манастир Пиколе, у Овчарско-кабларској клисури. То је било пред Други светски рат, након смрти њене мајке. У току рата погинуо је и њен отац.

Након Другог светског рата, заједно са мати Илином из Никоља прешла је у Епархију рашко-призренску.

Мати Дарија премештена је 1996. године заједно са својим сестринством из Сопоћана у Гориоч, када је манастир Сопоћани, одлуком епископа Артемија, претворен у мушки манастир.

Сахрањена је на гробљу манастира Гориоч, иза цркве светог Николе.

2. У привременом седишту Епархије рашко-призренске у манастиру Грачаница, епископ Артемије обавио је 6. августа

пријемни испит међу кандидатима своје Епархије за упис у први разред Богословије. Сви присутни кандидати положили су пријемни испит и тиме примљени за ученике богословије, како би се током вишегодишњег школовања припремали за узвишени свештенички позив.

Примљени су следећи кандидати:

1. Бобан Ристић из Бабиног Моста
2. Милош Богдановић из Врбовца
3. Зоран Вујић из Врбовца
4. Марко Бранковић из Витине
5. Александар Марковић из Великог Ропотова

3. Као и претходних година, Његово Преосвештенство Епископ Артемије служио је 13. августа свету архијерејску Литургију у Осојанима, на четврту годишњицу повратка прогнаних из овога метохијског села на своја огњишта.

Након што се око 200 мештана овога села вратило у своје домовне 13. августа 2001. године, обновљена је и црква светог архангела Гаврила уз финансијску помоћ братске Грчке Цркве. Радови на обнови цркве обављени су током 2004. године. У селу

Осојане

сада живи око 400 душа, а почетком ове године добили су и свога пароха, коме је, након завршетка обнове храма, трудом и залагањем Епархије рашко-призренске подигнут парохијски дом.

Епископ Артемије је у својој беседи поручио присутним мештанима да буду истрајни у одлуци о останку на својим огњиштима, и да своју децу васпитавају у духу хришћанске науке, учећи их да не одлазе са Косова и Метохије, јер ће само тако Косово остати српско.

4. У просторијама Универзитета у Приштини са седиштем у Косовској Митровици (сала ректората) 26. августа са почетком у 15 часова одржан је састанак директора Завода за заштиту споменика културе Републике Србије, који је сазвала директорка РЗСК гђа Гордана Марковић.

Осим директора завода са територије Републике Србије, састанку су присуствовали и представници Министарства спољних послова, Министарства културе, Министарства рада, запошљавања и социјалне политике, Координационог центра за Косово и Метохију, Универзитета у Приштини и Епархије рашко-призренске.

На почетку свог говора епископ Артемије је истакао значај одржавања овога скупа у Косовској Митровици, износећи притом податке о страдању српске културне баштине у току протеклих шест година међународне окупације.

У наставку свог излагања Епископ Артемије упознао је присутне са оживљавањем четири манастира на просторима северног Косова и Рашке области, изразивши наду да ће се оваква, истинска обнова, проширити и на остале порушене српске светиње.

Председник државне комисије за сарадњу са УНЕСКОМ Јован Ђирилов истакао је сарадњу УНЕСКА и Службе заштите културног наслеђа Републике Србије на изради номинационих досијеса споменика културе са Косова и Метохије.

Помоћник министра културе Мирољуб Радосављевић указао је на велике задатке које Служба има након пожара у Хиландару и погрома на Косову и Метохији и подржао је заједнички рад државе и Цркве на обнови културног наслеђа.

Дејан Ристић из Министарства рада обавестио је присутне да Министарство рада разматра могућност финансирања обнове

једног културног добра на Косову и Метохији, са предлогом да то буде утврђење манастира Бањска, с обзиром на то да је у припреми покретање процедуре за враћање моштију светог краља Милутина из Софије у Србију.

Најзад је гђа Марковић у свом надахнутом говору истакла значај овога скупа у процесу даљег старања за очување културне баштине српског народа на Косову и Метохији.

Након разговора у сали ректората учесници су:

- обишли манастир Соколицу и упознали се са рестаураторско-конзерваторским радовима на живопису, које изводи Републички Завод и који су у завршној фази;

- обишли манастир Бањску где се разговарало о предлогу које је изнело Министарство рада.

5. На путу Приштина – Штрпце извршен је 28. августа терористички напад на српски аутомобил у коме су била четворица српских младића, и том приликом су двојица убијена а двојица рањена. Злочин је извршен од стране шиптарских терориста, а починиоци овога злочина, као и хиљаде других извршених над Србима и српском имовином на Косову и Метохији у последњих шест година међународне окупације, нису пронађени. Знајући да представници међународне и косовске полиције до сада нису показали спремност за проналажење и једног злочинца одговорног за терористичке акте над Србима, мале су наде да ће у овом случају бити направљен преседан.

Тела убијених младића сахрањена су 30. августа на сеоским гробљима код Липљана.

Епископ рашко-призренски Артемије служио је, са свештенством и монаштвом опело Ивану Дејановићу у селу Суви До. Други убијени младић, Александар Станковић, сахрањен је на сеоском гробљу у Ливађу без присуства свештеника, јер није био крштен.

У својој беседи на опелу епископ Артемије затражио је од међународне заједнице, УНМИК-а и КФОР-а да зауставе убијање Срба, јер се ниједна држава, како је истакао, не може градити на убиствима.

„Мислили смо да је дошао крај убиствима невиних Срба, а непријатељ нам је узео још два живота само зато што су Срби и православне вере“, рекао је епископ Артемије и поручио да ће се

„Срби молити Богу да Иван и Александар буду последње невине жртве“.

Александар Станковић рођен је 1977. године у селу Коњух, код Липљана. Од 1999. године је као расељено лице живео у Сувом Долу са мајком и сестром. Сахрањен је у Ливађу, где му живи брат.

Сахрана Ивана Дејановића

Иван Дејановић рођен је 1981. у Прилужју код Вучитрна. Са женом и две ћерке живео је у Сувом Долу код Липљана, где је и сахрањен.

Убиством Александра и Ивана, број невиних убијених Срба у Липљанској општини од 1999. године попео се на 35. Ниједно од тих убишта до сада није расветљено.

6. У организацији философског факултета Приштинског универзитета, Философског факултета из Београда, Епархије рашко-призренске и Центра за црквене студије из Ниша, одржан је у Косовској Митровици и Звечану међународни научни скуп „Манастир Бањска и доба краља Милутина“. Ово је први међународни научни скуп одржан на простору Косова и Метохије након 1999. године. На овоме скупу, који је трајао од 22. до 24. септембра,

учествовало је 45 научника, од тога 20 из Русије, Бугарске, Италије, Француске, Грчке, Шведске и Немачке.

У оквиру скупа приказани су филмови Елизабете Валђусти (Италија) „Косовске енклаве“ и Петра Педељковића „Доба краља Милутина и његове задужбине“, и отворена је изложба фото-

Научни скуп о Бањској

графија владике Артемија и Миодрага Миладиновића „Манастир Бањска“.

На отварању скупа, у својој поздравној беседи, Епископ Артемије пожелео је да овај сусрет буде нови оријентир за срећну будућност Косова и Метохије.

Према речима Епископа Артемија, овај први сусрет научника на Косову и Метохији од доласка међународних снага има за циљ „да изнесемо на светлост дана најсветлије доба српске историје, а манастиру Бањска вратимо сјај из времена његовог светог ктитора“. Захваљујући свима који су помогли да се поново усели живот у Бањску, владика се посебно обратио представницима медија који ће помоћи да се јавност упозна са обновом манастира Бањска и свега што је вредно у нашој историји.

„Држава је снажна на Косову и Метохији колико је снажна Српска Православна Црква“, рекао је министар вера Србије

Милац Радуловић, који је званично отворио скуп. Према његовим речима, једина сила на Косову и Метохији је та духовна снага, коју ништа не може ослабити упркос свим догађајима који погађају јужну српску покрајину.

„Србија треба да поврати своје државно право и државно самопоуздање на Косову и Метохији“, нагласио је Радуловић. Он је подсетио на време краља Милутина и „симфонију“ која је тада владала између државе и Цркве, што је и сада једина могућност за суштински бољитак.

До средине 2006. Републички завод за уџбенике и наставна средства требало би да објави Зборник радова са овога скупа, чији су покровитељи били Министарства вера и Министарство науке и заштите животне средине Владе Србије, као и општина Звечан.

До организовања међународног научног скупа дошло је након појачаног интересовања за манастир Бањску после његовог васкрсења 2004. године, а пре свега због значаја епохе краља Милутина и манастира Бањске у српском средњем веку. Милутиново доба, нарочито период од 1300. до 1321. године, може се означити као време процвата православне културе и уметности у Србији. Његова држава постаје велико градилиште, подизане су нове цркве и обнављане старе, а Милутинова ктиторска делатност је пренета и ван граница Србије (Света Гора, Солун, Цариград, Јерусалим). Србија истовремено постаје станица значајних сликара који су из византијских уметничких средина доносили нове уметничке идеје и струјања, остварујући сликарска дела великих вредности.

Озбиљан допринос богатом духовном и уметничком животу Милутинове епохе даје Српска Православна Црква, нарочито њени архиепископи Пикодим и Данило, свештенство и монаштво. Манастир Хиландар има значајну улогу у томе, а велики књижевни, преводилачки и преписивачки центри настају у Пећкој Патријаршији, Лечанима, Грачаници, итд. Стварање оригиналних књижевних остварења, превођење литургијских књига и дела светоотачке књижевности, као и редовање постојећих превода, даће посебан печат црквеном и уметничком животу тога времена.

До сада манастир Бањска и епоха краља Милутина нису били предмет посебног научног интересовања. Имајући у виду значај

овог научног, културног и духовног питања, као и садашња прегнућа српског народа на Косову и Метохији, веома је драгоцено организовање једног оваквог међународног научног скупа. То је потврђено и подршком надлежних министарстава Владе Републике Србије.

7. У недељу 23. октобра у цркви светог Николаја чудотворца у Мелићу, епископ Артемије је, одслуживши свету Литургију, обавио чин крштења свога праунука Стефана.

То је већ други праунук његовог брата Таназија, кога Епископ Артемије крштава, пожељни му узрастање у вери Христовој а његовим родитељима дуг и миран живот и благочастиви пород.

ПРОТОСИНЂЕЛ СИМЕОН
НАСТОЈАТЕЉ МАНАСТИРА БАЉСКА

Технички уредник:
Војислав Јовичић

Коректура:
Родољуб Лазић

Тираж: 1000 примерака

Часопис излази четири пута годишње.
Дозвољено је препримавање чланака
уз обавезно цитирање.

Штампа:
Флеш, Земун

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
271.222(497.11)

Свети Кнез Лазар / главни и одговорни уредник:
Војислав Јовичић. - Год. 13, бр. 3 (2005) - Призрен: Епархија
рашко-призренска и косовско-метохијска, 2005 - (Земун:
Флеш). - 25 cm

Четири пута годишње
ISSN 0354-3927
COBISS.SR ID 22568972

лична библиотека
дрх. Науш